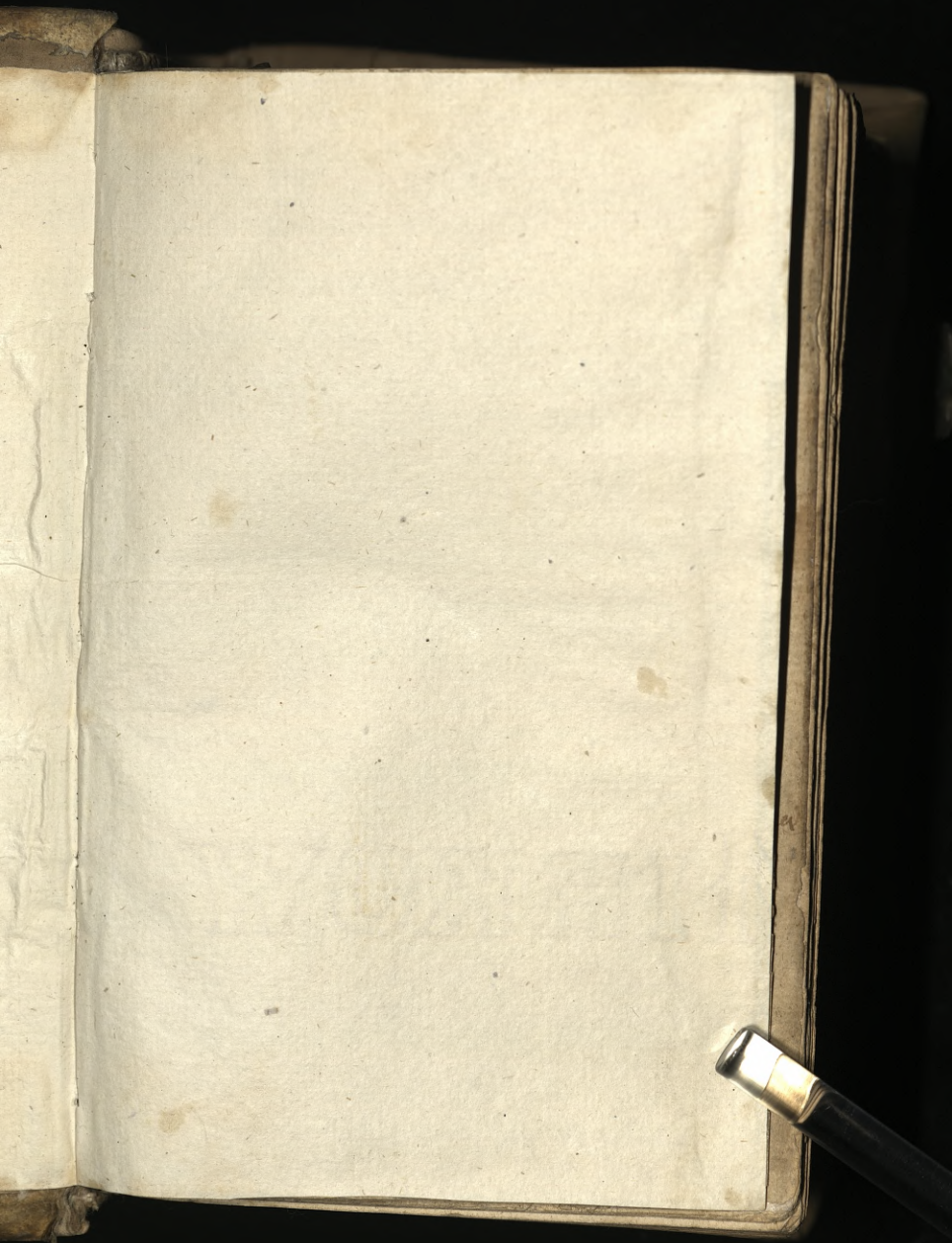

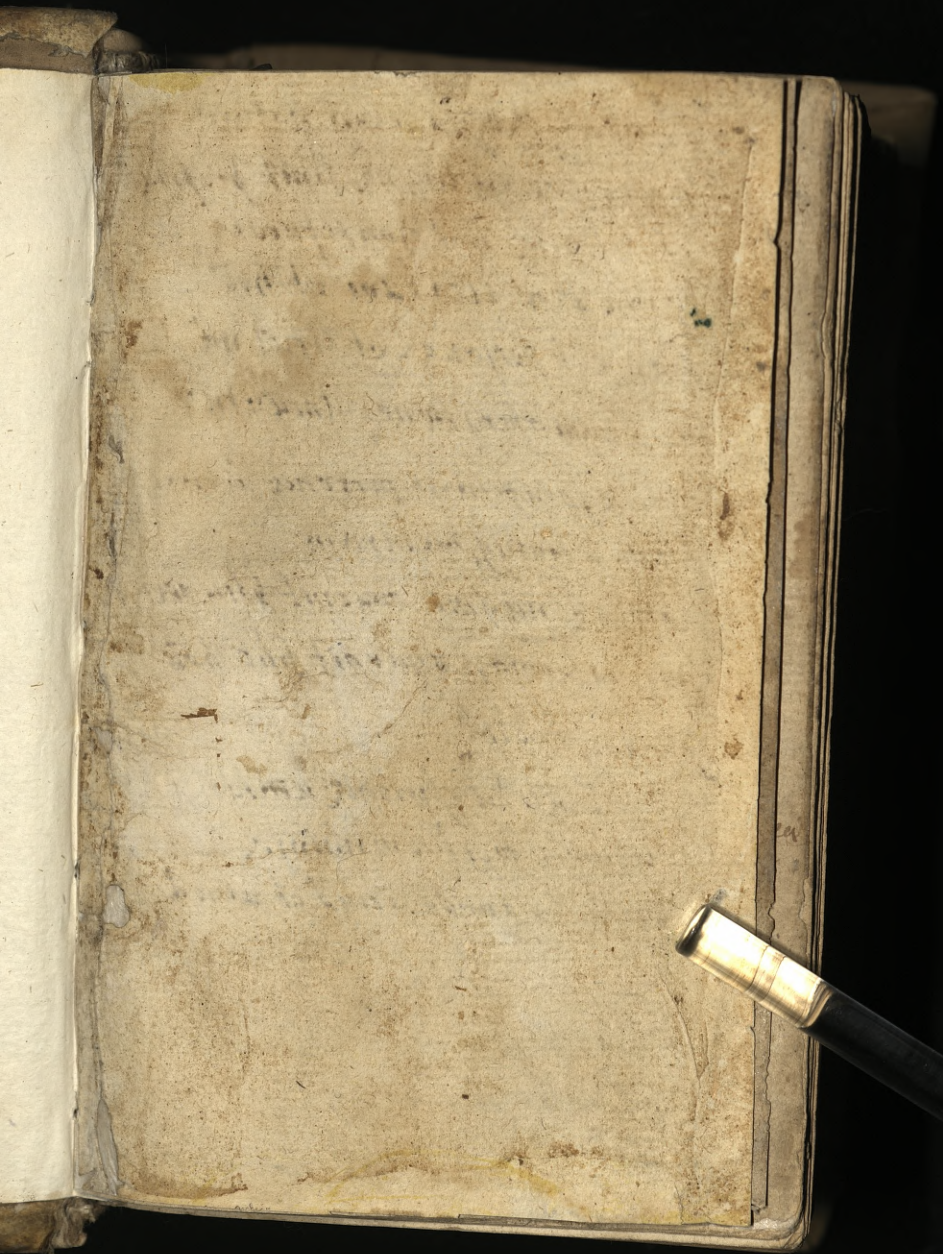

IOHANNES PHILIPPO IVAE EST SED
MENS IVANESCIA RINGINOTA
EST ANTE RONIS ET IVASCHIT

Regula de chris naturis

Actio eiusque nã sunt propria
et distincte. sed non separate.
Quia Deus uerbum et homo
una est persona. et sicut nã
ita etiam operationes dicuntur

Officia competunt personæ secon-
dum utramque naturam

Arg. Omnia conueniunt filio dei
per naturam, conueniunt filio hominis
per gratiam.

Proinde huius personæ unitas
nomina facit communia

Cyrillus. si enim tu alius et alius.

in colibz m^o 1111.

Verba p^olypt^o 1111.

4 et m^o fol 311. 1111.

q^u m^o p^oporit^o. Rona op^ora

Int^o de p^oporit^o m^o 1111. 1111.

p^oda & 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111. 1111. 1111. 1111.

1111.

[Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

EXAMEN
EORVM, QVI AVDL
VNTVR ANTERITVM PV-
blicæ ordinationis, qua commendatur eis
ministerium EVANGELII: Tra-
ditum Vuitebergæ, Anno

1554.

PHILIP. MELANTH.

*Ex Libris Philippi
Reip*
Cum Gratia & Priuilegio Cesarea Maiestatis,
& Ducis Saxonie Electoris &c.

VVITEBERGAE
EXCVDEBAT IOHANNES
CRATO.

ANNO M. D. LXX.

1410 97

de
M
pa
ter
cu
ter
liu
ren

DE DEO,

EXAMEN

EORVM, QVI AVDI-

VNTVR ANTERITVM PV-
blicæ ordinationis, qua commendatur eis

ministerium EVANGELII: Tra-

ditum Vuitebergæ, Anno

1554.

Quidnam docebis?

DOcebo Euangelium Domini nos-
tri Iesu Christi.

*Quid interest inter doctrinam Ec-
clesiæ Dei et alias*

Sectas?

Omnes aliæ Sectæ extra veram Ec-
clesiam, vt Ethnicî, Blasphemi Iudæi,
Mahometistæ, & alij, tantum docent
particulam Legis de quibusdam ex-
ternis & ciuilibus officijs & addunt
cultus idolorum, aliæ alios. Prorsus aus-
tem ignorant Filium Dei & Euange-
lium, id est, promissionem de gratuita
remissione peccatorum, et de reconcili-

A

2

lia

DE DEO.

liatione, & de hæreditate vitæ æternæ
donendæ per fidem in Filium Media-
torem. At in Ecclesia retinetur integra
& incorrupta Legis & Euangelij do-
ctrina, & noticia Filij Dei, crucifixi
pro nobis & resuscitati. Sola autem illa
congregatio, in qua agnoscitur Filius
DEI, Dominus noster Iesus Christus,
crucifixus pro nobis & resuscitatus, est
Ecclesia, in qua sunt multi vere plas-
centes DEO, & recte inuocantes eum,
& electi ad vitam æternam, iuxta hæc
dicta, Iohan. 5. Qui non honorat Fi-
lium, non honorat Patrem, qui misit
eum. 1. Corinth. 3. Fundamentum aliud
poni non potest, præter id quod pos-
itum est, quod est Iesus Christus. Ioh.
3. Qui non credit, iam iudicatus est.
Item: Qui credit in Filium, habet vi-
tam æternam. Qui non credit Filio,
non videbit vitam, sed ira Dei manet
super eum. Iohan. 14. Nemo veniet ad
Patrem, nisi per Filium. Item: Si quis
diligat me, sermonem meum seruabit,
& Pater meus diliget eum, & ad eum
venies

DE DEO.

veniemus, & mansionem apud eum
faciemus. Hæc sciri necesse est, contra
Thammerum, Latomum Louaniens
sem, & similes, qui infinitam confusio
nem faciunt, et fingunt Ecclesiæ mem
bra ubiq; esse, Ethnicos & alios, quos
rum mores sunt honesti.

Quid est Deus?

DEVS est essentia Spiritualis, in
telligens, æterna, alia à creaturis omni
bus, verax, bona, iusta, casta, misericors
benefica, liberrima, immensæ sapien
tiæ et potentiæ, irascens peccatis, Pater
æternus, qui Filium imaginem suam
ab æterno genuit, & Filius imago. Pa
tris coæterna, & Spiritus sanctus pro
cedens à Patre & Filio, sicut patefacta
est diuinitas, certo verbo, & testimo
nijs diuinis, quod Pater æternus cum
Filio & Spiritu sancto condiderit &
conseruet cœlum & terram, & omnes
creaturas, & adsit omnibus creaturis,
quo ad conseruationem, & colligat sis

DE DEO.

bi in genere humano Ecclesiam propter Filium, & per eum, & sit iudex iustorum & iniustorum.

Quid est Persona?

PERSONA est subsistens viuum, indiuiduum, intelligens, incommunicabile, non sustentatum ab alio. Græce ὑποστάσις. Essentia vero nominatur, quod reuera est, etiamsi est communicatum. Et teneatur discrimen inter ὁμοίας & ὑπερσώζους. Sunt autem TRES PERSONAE, DIVINITATIS, Pater, Filius & Spiritus sanctus, ὁμοῦστοι, non plures, nec pauciores, quia sic se Diuinitas patefecit.

Quomodo discernuntur?

PATER æternus est prima persona diuinitatis, non nata, nec aliunde procedens, Sed quæ ab æterno genuit Filium, imaginem suam, & à qua procedit Spiritus sanctus, & quæ cum Filio & Spiritu sancto omnes alias res creauit, & earum substantias conseruat.

Quid

DE DEO.

Quid nominas creare?

CREARE est ex nihilo aliquid facere, sicut Deus cœlum & terram, angelos, & totam hanc mundi machinam dicendo fecit ex nihilo, non ex aliqua præcedenti æterna materia, vt multi Philosophi cogitauerunt.

GIGNERE, est alium de sua essentia ginere.

FILIVS æternus est secunda persona diuinitatis, quæ est substantialis et integra imago æterni Patris, quam Pater sese intuens & considerans ab æterno gignit, quæ nobis quidem sic manifestatur, quod sint persona, per quam Pater dicit decretum, & totum ordinem creationis & reparationis hominum, & mittitur, vt patefaciat Euangelium, & assumat humanā naturam, et sit Mediator, Redemptor, Iustificator & Saluator.

SPIRITVS SANCTVS est tertia persona diuinitatis, procedens à Patre & Filio, et est substantialis amor & læticia

DE DEO.

ticia coeterna inter Patrem & Filium.
Et nobis sic manifestata est, quod mita-
tatur in corda credentium, vt tales mo-
tus, amorem, & iacticiam acquiescens-
tem in Deo, in eis accendat, qualis est
ipse. Sicut 2. Timoth. 1. expresse scrip-
tum est: Non dedit nobis Spiritum
timiditatis, sed roboris, dilectionis Dei
& castificationis.

*Quid differunt Nasci &
Procedere?*

Naschi est à potentia cognoscente;
Quia genitum est imago gignentis. Vt
autem in hominibus potentia cognos-
cens format imagines, & loquitur: Sic
Filius est æterni Patris imago, cogita-
tione genita, & est λόγος ostendens
eum in reuelatione Euangelij. Proces-
dere autem est à voluntate, quia Spiritus
sanctus est motor, seu agitator.

Quare Filius nominatur

λόγος

Non solum, quia cogitatione nasci-
tur,

DE DEO.

tur, sed etiam, quia est persona profes-
rens Euangelium ex sinu æterni Pa-
tris, & conseruans ministerium Euan-
gelij, & efficax in his, qui credunt Euan-
gelio, & voce Euangelij dicens con-
solationem in cordibus eorum, & uiui-
ficans eos, sicut inquit: Ego vitā ætera-
nam do eis, et ostendens Patrem, et ef-
fundens Spiritum sanctum in corda
eorum. Et si enim fit viuificatio per om-
nnes personas, tamen hoc ordine fit:
Filius qui colligit Ecclesiam immediatē
voce Euangelij mouet corda, &
monstrat Patrem & dat Spiritum sanc-
ctum. Ideo dicit Athanasius: Quando-
cunq; dicitur in homine esse Spiritus
sanctus, est ibi per Verbum. Conside-
randum est igitur, Filium dici λόγον, &
respectu Patris, et respectu nostri, quia
est λόγος, per quem Pater se nobis pa-
tescitur. Ideo in Iohanne dicitur: Filius,
qui est in sinu Patris, ipse enarrauit no-
bis. Et Dominus ipse respondet inter-
rogantibus, quis sit, *ἐγὼ εἰμι ὁ λα-
λῶν ὑμῖν*, id est, ego sum, quod loquor

*uiuificatio
3. personarum*

*Athanasius
514*

DE DEO.

vobis initio, sum illa persona, initio lo-
quens vobiscum, proferens Euangelia-
um ex sinu æterni Patris. Item: Nemo
nouit Filium, nisi Pater, et nemo nouit
Patrem, nisi Filius, & cui Filius uolet
reuelare.

De vocabulo Spiritus.

Vocabulum Spiritus significat agi-
tationem seu agitorem. Nam & Spi-
ritus sanctus est persona sic nobis pate-
facta, quod sit uelut flamma, immedia-
te tales motus accendēs in corde, qua-
lis ipse est. Sicut Rom. 14. dicitur: Re-
gnum Dei est iusticia & pax, et gaudi-
um per Spiritum sanctum. Et ad Tim.
dicitur: Spiritus roboris, dilectionis &
castificationis. Vt autem hæc vocabu-
la aliquanto melius intelligantur, in-
tueamur imaginem Dei in homine, in
quo sunt tria hæc præcipua, Mens seu
substantia animæ. Deinde cogitatio,
quæ est imago rerum quæ cogitantur.
Et uerbum & cogitationem sequuntur
in uoluntate & corde motus seu
agi-

3. in
hoc.

DE DEO.

agitationes, vt dicitur: Ignoti nulla cura
 pido. Sed cogitationes & agitationes
 in hominibus sunt res euanescentes.
 At à Patre æterno est Filius, qui est
 substantialis imago nata cogitatione,
 & est ὑφιστάμενος, id est, quiddam subsi-
 stens, non est quiddam fugax. Cum
 cogitatione est & agnitio & lætitia,
 quæ etiam est ὑφιστάμενη.

*Quæ persona assumpsit huma-
 nam naturam?*

FILIVS, qui est coæterna imago æ-
 terni Patris, & nominatur λόγος à Io-
 hanne, assumpsit humanam naturam in
 Maria virgine matre, vt loh. i. dicitur:
 Et Verbum caro factum est. Talis est
 autem assumptio, vt huic personæ soli,
 quæ est λόγος, hæc massa humanæ na-
 turæ assumpta, sit vnita vnione hypo-
 statica, id est, vt sit vnum ὑφιστάμενον, λό-
 γος sustentans hanc massam, & ipsa
 massa humanæ naturæ. Non enim
 conuersa est vna natura in aliam, sed
 personæ, quæ est λόγος, vnita est massa
 natu-

DE DEO.

naturæ humanæ, assumpta. Ac ad declarationem prodest considerare quatuor gradus præsentia Dei.

Primus est præsentia vniuersalis, quæ est præsentia conseruationis, qua Deus omnibus creaturis adest, ita vt conseruet eas tantisper, donec vult eas conseruare, de quo gradu dicitur Ieremias 23. Nonne cœlum & terram ego impleo? dicit Dominus. Item: Enter, præsender, Deus hic et vbique potenter. Iuxta hunc gradum etiam malis adest. Et manifestum est Deum sic separabiliter rebus adesse, quia destruit naturas quas vult destruere, vt Pharaonem, & maximam partem generis humani in diluuiò.

Secundus gradus est, quo adest beatis Angelis & hominibus, & conseruat non tantum vitam eorum, sed etiam viuificat eos vita æterna, & implet eos sua luce & iusticia, & visibiliter & immediate conspicitur ab eis, & quamquam non discedit ab eis, tamen adest eis tantum societate.

Tercus

DE DEO.

Tertius gradus est, quo adest in hac vita renatis, vt Dauidi, quo videlicet non tantum vitam eorum conseruat, sed etiam efficit in eis motus sibi placentes, & tamen non conspicitur visibiliter, vt in vita æterna conspicietur, & adest separabiliter.

Quartus gradus longe alius est, quo sola hæc persona λόγος assumit humanam naturam, non solum inseparabiliter, sed etiam tali vnione, vt sit vnum ὑφιστάμενον. Et sicut hæc persona λόγος æterna est: Ita postea impossibile est, hanc missam λόγῳ insertam non simul manere. At sit notissimum dictum Damasceni omnibus: NATURAM HUMANAM, QUAM SEMEL ASSUMSIT ΛΟΓΟΣ, NVNQVAM DESERIT.

Et si aut exemplum huius vnionis nullum est in creaturis, quod prorsus congruat, tamen vetustas, vt aliquo modo declararet vnionem personarum, monstrauit hominem. Sicut anima hominis & corpus sunt vnum ὑφιστάμενον

simili
modo

μνον

DE DEO.

μδρον completum, et corpus dissoluitur
desertum ab anima : Ita λόγος & αλ-
sumta natura sunt vnum ὑφιστάμενον, &
redigeretur in nihilum humana natu-
ra, si non sic gestaretur & sustentaretur
à λόγῳ. De hoc exemplo inquit Iustia-
nus: Τίνας μὲν πλὴν ἑνώσιν ὡς ψυχῆς πρὸς
σῶμα νοήσαντες, ἕτως ἐκδεδώκασι, καὶ ἀρ-
μόδιόν γε τὸ παρὰ δέγμα, εἰ μὴ καὶ πάντα,
κατὰ τι γέν.

De discrimine idiomatum.

Discernēdæ sunt appellationes, quæ
significant proprietates naturarum, &
appellationes officij. Vt, propria sunt
humanæ naturæ pati, vulnerari, mori.
Propria autem Diuinæ naturæ sunt es-
se omnipotentem, esse immortalem.
Sed nomina officij sunt Mediator, Res-
demtor, Saluator, Sacerdos, Rex, Pas-
stor. Hæc nomina officij competunt
personæ, non tantū humanæ naturæ.
Quamquam autem actiones quædam
sunt in natura humana propriæ, vt do-
lores omnes & agones in passione, ras-
men

DE DEO.

men missio Filij fit ab initio Ecclesiæ, Filius perpetuo adest Ecclesiæ, patefacit promissionem, colligit & seruat Ecclesiam, & vult illam suam obedientiam, est intercessor, propiciator & Saluator, propter illam futuram obedientiam, quæ est personæ, postquam assumpsit naturam humanā. Nec missio & obedientia tollunt æqualitatem potentia, sicut expresse inquit Cyrillus.

Hinc modi loquendi considerentur. Verissima est Propositio: Natura diuina non vulneratur, non moritur. Et rursus verissimæ sūt propositiones, cum de Christo loquimur: Christus est vulneratus, Deus est vulneratus, Deus est mortuus.

Quæ est ratio diuersitatis?

Respondeo. Propositio in Abstracto significat naturam secundum se consideratā, ideo necesse est dici: Natura diuina non moritur. Propositio in concreto significat personam, seu subsistens, seu ὑπὸστασις, vt: Deus est
hō

DE DEO.

homo. Christus est mortuus. Deus est vulneratus. Deus est mortuus. Hæ propositiones veræ sunt communicatione Idiomatum.

Est autem communicatio Idiomatum prædicatio, in qua proprietas vni naturæ conueniens, tribuitur personæ in Concreto, quia hæ duæ naturæ λογος, et natura assumpta, sunt vnum ὁμοούσιον.

ARGVMENTVM.

Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa,

Saluatio hominis est opus ad extra,

Ergo non aliter fit per Filium, quam per Patrem & Spiritum sanctum.

Respondeo. Vera est hæc Regula: Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa, Sed seruata cuiusque personæ proprietate. Filius & Spiritus sanctus
mito

DE DEO.

mittuntur. Pater non mittitur. Et æternus Pater est efficax, sed per Filium & Spiritum sanctum. Filius immediate profert Euangelium ex sinu æterni Patris, & sanctificatur Ecclesia dato per eum Spiritu sancto. Sic dicitur Ioh. i. Omnia per ipsum facta sunt. Et I. Corinth. i. Deo gratia, dante nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Et sic dictum est: Filius agit per se, sed non à se.

Quod est discrimen veræ inuocationis in Ecclesia, & aliarum impiarum inuocationum?

Respondeo. Duæ sunt præcipuæ differentię, Altera de Essentia Dei, Altera de voluntate. Ethnici et alij impij negant hunc esse Deum, qui se patet fecit misso Filio, æternum Patrem, Filium & Spiritum Sanctum. Aberant igitur Ethnici à vero Deo, & alioquin loquuntur aliud quiddam commensurabile

B titis

DE DEO.

titium, quod non est verus & patefactus Deus. Ideo scriptum est: Vos nescitis quid inuocetis. Deinde ignorant promissiones & Mediatorem. Ideo manent in perpetua dubitatione, et ignorant, an & quare exaudiantur. Inuocatio vero sine fide, & oppressa dubitatione, inanis est., iuxta dictū: Quomodo inuocabunt, si non credent? Rom. 10.

Ecclesia vero alloquitur verum Deum, patefactum illustribus testimonijs, & agnoscit eum, sicut se patefecit. Scit etiam promissiones, & agnoscit Mediatorem, & scit Deum velut inuocari, & exaudire fiducia Mediatoris, sicut ipse Dominus inquit: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Assuefaciamus igitur nos ut in inuocatione mens cogitet patefactiones Dei, et alloquatur hunc verum Deum, qui se patefecit misso Filio, Et simul tres personas intueatur, & fiducia Mediatoris petat gratiam & alia beneficia.

DE

DE LEGE.

DE LEGE

Quid est Lex Moralis?

Lex Moralis est æterna & immo-
 ta sapientia, & regula iusticiæ in
 Deo, discernens recta & non recta,
 & horribiliter irascens contumacibus,
 seu denunciāns horrendam iram ad-
 uersus contumaciam, repugnantem
 huic ordini in Deo, & patefacta est
 hominibus in creatione, & postea sæ-
 pe repetita, & declarata voce diuina,
 ut sciamus quod sit Deus, & qualis
 sit, obligans omnes creaturas rationa-
 les, & postulans, ut omnes sint confor-
 mes Deo, & damnans ac destruens
 omnes non conformes Deo, nisi fiat
 remissio et reconciliatio propter Fi-
 lium Mediatorem. Huius Legis sum-
 ma comprehensa est in Decalogo,
 quare nomine Decalogi sæpe utimur
 pro lege Morali, ut quasi monstremus
 præcipua capita. Etsi autem nullius
 creaturæ sapientia penitus intelligere
 Decalogum potest, tamen immutabi-

*Pro nomine
Decalogi*

DE LEGE.

le mandatum Dei est, vt eum discamus & consideremus & intelligamus iuxta enarrationes Christi, Prophetarum & Apostolorum. Ac inde vsq; ab Adam repetiuit Deus & conseruauit in Ecclesia vocem huius legis, & vult eam semper doceri, & illustribus exemplis pœnarum in atrocibus delictis per omnia tempora ostendit, hanc Legem esse ordinem diuinæ sapientiæ & iusticiæ.

Leges Mosaicæ, Forenses & Cere-
moniales, quæ fuerunt traditæ tantum
ad illius Politicæ Mosaicæ constitutio-
nem & tandem, deleta politia Mosaicæ,
extinctæ sunt, discernantur ab æ-
terna Lege, quæ Moralis nominatur.
Sunt autem Ceremoniales Leges, quæ
externos gestus ordinant in Sacrifi-
cijs, & loca, tempora & personas dis-
tinguunt, & alia quædam exercitia
externa describunt, vt sint signa & dis-
tinctiones politicæ Mosaicæ ab alijs
gentibus.

*Ceremoniales
Leges*
Leges forenses Leges Forenses sunt Leges de ex-
terna

DE LEGE.

terna defensione disciplinæ, iuxta totum Decalogum, de Magistratibus, de pœnis Blasphæmiæ & periurij, seditionis, homicidij, adulterij, de distinctione facultatum vel dominiorum, de hæreditatum distributione, de pœnis furtorum, de ordine iudiciorum. Quia etiam si Deus ipse est autor & custos ordinis politici, tamen homines vult esse organa gubernationis, & vult conspici in pœnis discrimen recte & non recte factorum, & vult agnoscere Deum esse sapientem, iustum, castum, & vindicem scelerum, & vult conservari humanam societatem, & propter has causas deleri contumaces contra suam Legem.

Quomodo intelligenda est abrogatio Legis Mosaicæ?

Respondeo. Quod ad iustificationem attinet, eodem modo de omnibus partibus legis Moysi sentiendum est, videlicet, quod non mereantur remissionem peccatorum, & quod per-

DE LEGE.

sona non sit iusta, id est, accepta Deo ad vitam æternam, propter opera Legis Moralis, & alia. Item quod hæc nostra obedientia, quam utcunque præstat homo in hac vita, non sit iusticia æterna, seu integra Legis impletio. Ideo Paulus inquit de omnibus partibus Legis Moysi, Rom. 3. Ex operibus Legis non iustificabitur omnis homo.

II. *Responsio.*

Sed quod ad obedientiam attinet differentia est, quia Leges Forenses & Ceremoniales sic sunt abolitæ, ut prorsus omitti possint, & sint extinctæ. Verum Lex Moralis, cum sit in Deo sapientia, & norma iusticiæ æterna, & patefacta sit hominibus, ut homo sit conformis Deo, non potest extingui, sed manet ordo diuinus, ut homo ite- rum fiat conformis Deo, sicut Rom. 3. dicitur: Per Fidem stabilimus Legem. Item, Rom. 8. Ut ius Legis in nobis impleatur.

Quare

DE LEGE.

Quare Leges Ceremoniales &
Forenses prorsus omitti
possunt.

Respondeo. Quia tantum promulgatae sunt, ut durarent ad certum tempus, donec mansura erat politia Mosaiica, quae constituta est hoc consilio, ut esset certus locus, & certa stirps, in qua nasceretur, doceret, ederet testimonia, offerret sacrificium, & resuscitaretur Messias. Et hanc gentem voluit Deus conspici, et segregari ab alijs gentibus, ideo attribuit ei certos ritus. Praedixit autem Deus postea eam politiam interituram esse. Ac anni sunt ab exitu Israelitarum ex Aegypto, usque ad destructionem postremam Ierosolymae 1582. Ac simul cum politia Mosaiica extinctae sunt Leges Ceremoniales et Iudiciales, quia haec ipsa fuerunt nervi huius politiae, seu potius ipsa politia, ac nequaquam obligant alias gentes ut ex Actis Apostolorum Cap. 15. & Epist. ad Galatas, manifestum est.

*politia
Mosaiica
quae in
stituta*

1582

R

4

Cum

DE LEGE.

Cum igitur Lex Moralis non possit
deberi, quis est eius vsus?

vsus legis

1. per da

proprietat

seu po

liticus

Tres sunt vsus. Primus est pædagogicus seu politicus, ad omnes homines pertinens, etiam non renatos & Ethnicos, quod videlicet obligat omnes, vt regant externa membra seu Locomotiuam, vt externa facta congruant cum Lege Morali, et sancit pœnas etiam corporales in hac vita, aduersus eos, qui admittunt externa delicta, quas Deus vel per Magistratus, vel alijs modis sumit de fontibus. De hoc vsu dicitur: Lex est posita iniustis, id est, premens eos, coercens vel puniens ac destruens contumaces. Huc pertinent hæ Regulæ: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Scortatores & adulteros iudicabit Deus. Væ qui spoliās, quia spoliaberis. Quibus dictis confirmatur regula: Atrocia delicta puniuntur atrocibus pœnis in hac vita, quia Deus est custos suæ iusticiæ seu Legis. Etiam in vita politica vult seruari

1. Timotheus

DE LEGE.

ri normam suæ iusticiæ, et non seruantes horribiliter destruit. Id exempla quotidiana ostendunt. Sunt igitur & ex doctrina primorum Patrum & ex experientia traditæ sententiæ legales, etiam apud Ethnicos :

Cernit Deus omnia uindex.

Οἷα τ' αὐτὸς ῥέζει, τοῖον τέλει αὐτὸν ἰκανῶς.

Et similes innumerabiles.

Ἐντὶ μὲν θνατῶν φρένες ὠκύπτεραι

Κέρδι αἰνῆσαι πρὸ δίκης δόλιον,

Τεχνεῖαν ἐρπόντων πρὸς ἴππεδαν δὲ ὅμως.

Item :

Βέβαιον ἔχεις τὸν βίον δίκαυ αὖν.

Et quia talis est præsentia Dei, in toto genere humano scelera puniens : ideo Aristoteles inquit, in his versibus Empedoclis descriptum esse Ius naturæ, in quibus dicitur, Primum Ius, id est, ordinem diuinum, seu Deum ipsum ordinantem & vindicem, adesse in tota natura.

Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον νόμιμον Διὸς τ'

ἄρμεδοντι

B

5

Αἰθερ

DE LEGE.

Αἰθερὸς ἡνεκὸς πίπτει καὶ ἀπὸ λείας αὐγῆς.

*2. vsus
iudicij
vniuersale*

Secundus vsus Legis est iudicium vniuersale, accusans omnia peccata in hominibus, interiora & exteriora, & totam deprauationem, iuxta dicta: Deus est ignis consumens. Item: Vt totus mundus reus sit Deo. Item: Per Legem cognitio peccati. Item: Aculeus mortis peccatum est, potentia peccati Lex est. Huius iudicij in contritione aliqua initia sentire oportet, vbi discimus, Lege non iustificari homines, sed accusari, iuxta dictū: Lex iram efficit.

Tertius vsus est in renatis, docere, qui cultus placeant Deo, quia etsi humana ratio scit aliquo modo discrimē honestorum & turpium, tamen necesse est, habere testimonium Dei expressum, quæ opera ipsi placeant, iuxta dictum Ezechielis 20. In præceptis meis ambulate. Item in Psal. Lucerna pedibus meis verbum tuum. Nec cessat in tota æternitate hic ordo, vt creatura rationalis sit subiecta Deo creatori, & sit ei conformis. Item: Semper in renas-

tis

DE LEGE.

tis in hac vita crescere poenitentiam oportet, ideo semper arguit Lex reli-
quias peccati. Quare semper in Eccle-
 sia Deus conseruauit & repetiuit vo-
 cem Legis, & simul docuit in Euanges-
 lio, quomodo placeat incoata obedien-
 tia. Est autem singulare testimonium,
 ostendens solius Ecclesiae doctrinam
 veram et diuinam esse, & solam Eccle-
 siam esse coetum Deo placētem, quod
 tantum in ea semper mansit & manet
 incorrupta vox Legis, quia vult Deus
 in Ecclesia extare iudicium aduersus
 peccata, deinde & doctrinam, quae o-
 pera ei placeant. Item, ideo renouamur,
 vt in tota aeternitate sit in nobis
 conformitas cum Deo, sicut in Lege
 Morali describitur, vt Rom. 8. dicitur:
 Vt ius Legis in nobis impleatur. Ex
 his omnibus intelligi potest, quare dic-
 tum sit: Non veni soluere legem, sed
 implere. Sicut in tota aeternitate ma-
 net eadem & immutabilis sapientia &
 rectitudo voluntatis in Deo, sic manet
 Lex Moralis, quae nobis patefacta est,

vt

DE PECCATO.

vt sciamus, quod sit Deus, et qualis sit.
Implet autem Christus Legem quatuor
or modis.

Primum, Sua propria obedientia.

Secundo, Deriuando in se poenam.

Tertio, Restituendo in nobis iusticiam & vitam æternam.

Quarto, Sanciendo, sicut dicit:

Non veni soluere Legem &c.

DE PECCATO.

Quid est peccatum?

Definitio breuis extat in Epistola
Iohannis: Peccatum est quidquid
est contra Legem Dei: *ἡ ἀνομία ἐστὶν
ἡ ἀνομία*. Hæc breuis definitio dextre
intelligatur, videlicet, non tantum de
actionibus, sed etiam de interioribus
defectibus, de caligine & dubitationibus
in mente, de auersione voluntatis
& cordis à Deo, de tristissima desertione,
quod non lucet in homine Sol
iusticiæ Filius Dei, ostendens Patrem,
& accendens corda Spiritu sancto. In-
telligatur & reatus in definitione,
quod

DE PECCATO.

quod videlicet homo propter peccatum reus sit æternæ iræ Dei, & pœnæ, nisi fiat remissio propter Mediatorem. Nam & hic reatus in Lege includitur, iuxta dictum : Maledictus omnis, qui non manserit in omnibus, quæ scripta sunt in Lege. Et Lex esset inanis sonitus, nisi horribilium pœnarum comminatio addita esset, quæ ordine diuinitus sancito sequuntur, nisi quantum fit mitigatio diuinitus, propter Mediatorem.

Consideranda est igitur explicatio in definitione apud Iohannem. Nostra definitio expresse eadem continet: Pecatum est defectus, vel inclinatio, vel actio contra Legem Dei, offendens Deum, & commerens iram æternam, nisi fiat remissio propter Filium Mediatorem.

*Peccatū
quid.*

Quæ sunt diuisiones Peccati?

Prima est, Peccatū aliud nominatur Originale, aliud Actuale. PECCATVM Originale est reatus propter Adæ lapsum,

DE PECCATO.

psū origis
psū, & propter priuationem lucis
diuinæ, & firmæ agnitionis Dei in
mentibus hominum, & propter auers
sionem voluntatis à Deo, & propter
contumaciā cordis, quæ mala secuta
sunt lapsum Adæ in natura hominum,
& sunt inimicitia aduersus Deum, &
damnata à Deo.

Ansbr m
Descripto circumfertur in Eccles
sia, sumta ab Anselmo: Peccatum
Originale est carentia iusticiæ originis
lis, debita inesse hominibus. Hæc des
criptio reipsa congruit cum nostra.
Sed vocabula recte interpretanda sūt,
iusticia origina
Iusticia originalis significat & accep
tationem & rectitudinem, quæ fuit
ante lapsum, videlicet lucē & firmam
agnitionem Dei in mente hominis &
congruentiam voluntatis & cordis
cum Deo, qui in hominibus velut in
templo suo habitasset, & suam sapien
tiam, iusticiam & lætitiā æternā eis
communicasset, si nō essent lapsi. Hæc
omnia significantur in hac descriptio
ne Anselmi nomine Iusticiæ. Ergo
nomine

DE PECCATO.

nomine peccati originalis contraria
mala significantur, scilicet & reatus &
caligo in mente, & in voluntate auer-
sio à Deo, & in corde contumacia con-
tra Legem Dei, & non esse templum
Dei. Hæc mala sic descripsit Hugo:
Peccatum originale est ignorantia de
Deo in mente, & inobedientia in vo-
luntate & corde. Alij vno nomine hæc
mala omnia nominarunt malam con-
cupiscentiam, quia Paulus sic loquitur
Rom. 7.

ACTUALE est omnis actio pug-
nans cum Lege, tum in mente, vt du-
bitationes de Deo, tum in voluntate et
corde, vt incendia malorum affectus-
um, tum in membris externis, vt ex-
ternæ actiones pugnantes cum Lege
Dei.

Alia diuisio.

Peccatum aliud est Regnans seu
Mortale. Aliud est non regnans, quod
visitate nominatur Veniale.

REGNANTIA peccata, seu Mor-
talia,

DE PECCATO.

*Regnan
tia.*

talía, dicuntur omnia peccata in non renatis, originale & actualia, interiora & exteriora, quæ ideo dicuntur Mortalia, quia non renatus propter illa omnia reus est iræ Dei, & poenæ æternæ, id est, ordinatus ad poenam æternam, sicut Iohannis 3. dicitur: Qui non credit Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manebit super eum. Rursus peccatum Regnans seu Mortale est, cum is, qui fuerat renatus, assentitur errori in fundamento, aut labitur contra conscientiam. Tunc enim amittit gratiam, Spiritum sanctum & fidem, Sicut Adam & Eua, Aaron assentiens facientibus Idolum, David rapiens alterius coniugem, contristant & excutiant Spiritum sanctum propter talia delicta, & rursus fiunt rei æternæ poenæ. Possent enim sic labi renatos perspicuum est ex capite Matthæi 12. & 2. Petri 2. Aliqui vero redeunt ad poenitentiam, & salui fiunt. Multi non redeunt ad poenitentiam, & pereunt, ut postea dicemus.

PEC

DE PECCATO.

PECCATUM non regnans, quod nominatur Veniale, id est, propter quod non amittuntur gratia, Spiritus sanctus, & Fides, est in renatis in hac vita malum originis, & dubitationis, et incendia malorum affectuum, quibus tamen repugnant renati, ne ruant contra conscientiam, et dolent propter has sordes, & credunt se propter Mediatorem Deo placere, tegi has sordes, & gratiam exuberare supra peccatum.

*Veniale
non regna*

Vnde sumta est hæc distinctio?

Respondeo. Certum est hanc esse perpetuam doctrinam veræ Ecclesiæ, & illustria testimonia in scriptis Prophetis & Apostolicis extant, Rom. 8. expresse ponitur hæc distinctio: Si secundum carnem viuetis, moriemini: Sin autem actiones carnis Spiritu mortificabitis, viuetis. Item 1. Timoth. 1. Milita bonam militiam, retinēs fidem & bonam conscientiam. Item, Galat. 5. Manifesta sunt opera carnis, Qui tã

C lia

DE LIBERO ARBITRIO.
Iia faciunt, regnum Dei non posside-
bunt. 1. Corinth. 6. Ne erretis, adulteri,
homicidæ, idolatræ regnum Dei non
possidebunt. Item, 1. Iohan. 3. Qui fa-
cit peccatum, ex Daibolo est.

DE LIBERO
Arbitrio.

*Quomodo docendi sunt homines
de libertate voluntatis
humanæ?*

Respondeo. Cum fit mentio Liberi
Arbitrii, non misceantur stoica des-
tramenta de necessitate omnium acti-
onum in omnibus Elementis, in pecu-
dis & hominib. bonis & malis: Sed
tantum nos ipsos aspiciamus, & con-
sideremus, quomodo Legi Dei obe-
dire homines aut non obedire possint.
Semper hæc simplex et vera distinctio
teneatur disciplinæ externæ et iusticiæ
Spiritalis.

Primum igitur de disciplina exte-
na hoc sciatur, omnes homines, etiam
non

DE LIBERO ARBITRIO.

non renatos, habere hanc libertatem, id est, facultatem, vt aliquo modo possint regere locomotiua, & facere externa opera congruentia cum Lege Dei. Nam Paulus nominat quandam iusticiam carnis, id est, quam homo non renatus facit, quæ est æterna honesta disciplina, id est gubernatio externorum operum iuxta Legem Dei. Vult enim Deus hanc libertatem reliquam esse in homine, vt intelligatur discrimen inter agens liberum, & inter agentia non libere: Sicut ignis non potest non vrere admota corpora. Item, vt sciamus ipsum Deum esse agens liberissimum. Item, vt possit in societate humana gubernatio aliqua esse externorum membrorum. Ac nequaquam vult Deus prorsus inutilem esse vocem Legum in ciuili gubernatione seu pædagogia. Ideo inquit Paulus: Lex Pædagogus est, scilicet docens & coercens membra.

Secundo sciendum est, homines si

C 2 ne

*Libertatem quam
re uelit de
uelit relinque*

DE LIBERO ARBITRIO.

ne Euangelio, & sine Spiritu sancto non posse inchoare interiorem obedientiam, præceptam in Lege Dei, videlicet verum timorem Dei, veram fidem, inuocationem, & dilectionem Dei, iuxta hæc dicta Rom. 8. Qui ducuntur Spiritu Dei, hi sunt filij Dei. Item: Si quis Spiritum Christi non habet, non est ipsius. Item: Sine me nihil potestis facere. Sit igitur notum discrimen inter externam disciplinam, et inter motus interiores, qui fiunt quotiescunque Filius Dei voce Euangelij consolatur corda, & Spiritu sancto accendit fidem & inuocationem Dei & alios motus spirituales, de quib. dicitur: Accepistis Spiritum clamantem Abba Pater, id est, confugientem ad Deum fiducia Filij, & in veris paucioribus mouentem corda, vt acquiescant in Deo, propter Mediatorem.

Et manifestissimum est, non posse deponi viribus naturalibus *ἀνάγκη*, quæ nobiscum nascitur, quæ nominatu Mala concupiscentia, & Mortem,

DE LIBERO ARBITRIO.

tem, nec posse hominem perfecte satisfacere Legi Dei. Dictum est igitur Rom. 8. Impossibile erat Lege iustificari. Item: Sensus carnis Legi Dei non subditur, nec potest ei subdi. Propter hæc testimonia perspicua sciamus falsam et impiam esse opinionem Pelagianorum, quam secuti sunt Monachi, qui docuerunt, homines, posse Legi Dei satisfacere viribus naturalibus, mereri remissionem peccatorum, & esse iustos Legis impletionem.

*Opinio
pelagiana
non est.*

Rursus etiam errores Manichæorum et Enthusiastarum fugiendi sunt. Manichæi fingunt, alios homines ortos esse à bono Deo, qui necessario benefaciant: alios à malo Deo, qui non possunt conuerti ad Deum. Enthusiastæ, Anabaptistæ, & Stenckfeldiani fingunt, expectandos esse violentos raptus, qui hominem etiam repugnantem conuertant. Has portentosas opiniones fugiamus, & consideremus ordinem à Deo sancitum: Fides ex auditu est, auditus per verbum Dei, &c.

DE LIBERO ARBITRIO.

Colligit Deus æternam Ecclesiam voce Euangelij, non aliter, arguit peccatum, & vult nos expauescere, non perseuerare in delictis contra conscientiam, Tradidit etiam promissionem gratiæ, cui vult nos assentiri, & non indulgere diffidentiæ, sed luctari cum imbecillitate nostra, et simul petere auxilium Spiritus sancti, quem promisit ijs, qui se fide sustentant, sicut dicitur Galat. 3. Vt promissio Spiritus sancti detur credentibus. Item, Quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus, quasi dicat, non repugnantibus. Item: Petite, & accipietis. Item: Conuerte me, & conuertar. Huc pertinent hæc dicta: Trahit Deus, sed volentes trahit. Item: Gratia præeunte, comitate voluntas te.

Concurrunt igitur in conuersione hæ causæ, verbum Dei, Spiritus sanctus, quem Pater & Filius mittunt, yt accendat nostra corda, & nostra voluntas assentiens, & non repugnans verbo

DE LIBERO ARBITRIO.

verbo Dei. Ac ne indulgeamus diffi-
 dentia, considerandum est, vttramq;
concionem vniuersalem esse, concio-
 nem poenitentia, et promissionem gra-
 tia, sicut in Esaia expresse dicitur, cap.
 53. Omnes nos quasi oues errauimus,
 vnusquisq; in viam suam declinauit, et
 posuit Deus in eo iniquitates omnium
 nostrum. Et de accusatione vniuersali
 passim obuia sunt testimonia: Omnis
 caro foenum. Item, Rom. 3. Vt omne
 os obturetur, & reus sit totus mundus
 Deo. Rursus & promissiones vniuers-
 sales in conspectu sint: Conclussit Deus
 omnes sub peccatum, vt omnium mis-
 fereatur. Item: Omnis, qui inuocauerit
 nomen Domini, saluus erit. Item: Ven-
 nite ad me omnes, qui laboratis & on-
 nerati estis, & ego reficiam vos. Item:
 Apud Deum non est *μετσωποληψια*.
Hæ verae & dulcissimæ consolationes
semper in conspectu sint, nec ponan-
tur in Deo contradictoriae voluntas-
tes. Vult nos Deus credere Filio, &
 promittit gratiam omnibus confugis
 C 4 entibus

*vt tray
 contro
 vniuersa
 lis*

*Non con-
 tradit tonia
 voluntates
 ponenda
 in Deo*

DE IUSTIFICATIONE.

entibus ad Filium, & petentibus auxilium, sicut Psalmus inquit: Beati omnes, qui confidunt in eum. Non igitur repugnemus, sed assentiamur promissioni, & hanc precationem assidue repetamus: Credo Domine, sed opem fer meæ imbecillitati.

DE IUSTIFICATIONE.

Quid significat vocabulum
Iusticia.

SEmp(er) in hac doctrina initio consideretur, & quid vocabula significant, Iusticia, Gratia, Fides, & discerneretur iusticia carnis à iusticia fidei.

*Iusticia
carnis*

Est autem Iusticia carnis obediencia externa, iuxta omnia mandata Dei, quam homo etiam in hac imbecillitate naturalibus viribus utcunq; efficere potest. Est autem hæc obedientia gubernatio locomotiva, id est, externorum gestuum, quæ sit cogitatione mentis

DE IUSTIFICATIONE.

mentis & voluntate, ciente aut repræ-
mente organa locomotivæ. Nomina-
tur autem Litera, id est, pictura, quasi
illita cerebro cogitatione, quia non est
lux intuens Deum, nec est incendium
& vita in corde, sicut folium fici teges-
bat externam deformitatem in Adam,
non tollebat eam. Quanquam autem
hæc diligentia rationis in regenda dis-
ciplina externa non meretur remissio-
nem peccatorum, nec est iusticia cor-
am Deo, nec est impletio Legis, tamē
seuerissimē præcipit Deus, ut hanc
disciplinam præstemus, et in hac mors-
tali vita punit atrocibus pœnis atrocem
violationem disciplinæ, & nisi fiat
conversio ad Deum, punit eam æter-
nis pœnis.

Sciamus autem quatuor esse cau-
sas, propter quas omnes, etiam non res-
nati debent præstare disciplinam.

Prima est, Mandatum Dei, quia
omnes creaturæ rationales Deo obe-
dientiam debent.

C

s

Secundus

DE IUSTIFICATIONE.

Secunda, Necessitas vitandi atroces
pœnas, iuxta dicta: qui gladium ac-
ceperit, gladio peribit. Væ qui spoli-
as, quia spoliaberis. Leuit. 18. de incestis:
Omnis anima, quæ fecerit has abomi-
nationes, euometur ex terra. Item:
Scortatores et adulteros iudicabit De-
us. Sanxit autem has pœnas Deus, &
exercet, vt hæc tristia spectacula com-
monefaciant nos de discrimine honesto-
rum & turpium, & vt sciamus esse
Deum, & esse sapientem, castum, &
vindicem scelerum, deinde vt conser-
uetur societas generis humani.

Tertia causa est, Necessitas non
turbandi alios, quia homo non viuit
sibi tantum, sed etiam vt adiuuet com-
munem consociationem, iuxta dictū:
Diligas proximum tuum sicut teip-
sum.

Quarta, Vt disciplina sit pædago-
gia in Christum, id est, quia Deus
non est efficax in his, qui scientes per-
seuerant in sceleribus contra consci-
entiam.

Dixi

DE IUSTIFICATIONE.

Dixi autem hanc Iusticiam carnis nequaquam esse integram obedientiam Legi debitam, sed esse frenum externorum gestuum. Interea tamen in mente caligo est de Deo, plena dubitationum, & corda sunt sine vero timore Dei, sine fiducia & sine dilectione Dei, & magna incendia sunt malorum affectuum. Ideo discernenda est Iusticia carnis, ab integra obedientia, qualis fuisset in natura integra, & qualis erit, cum Deus erit omnia in omnibus. Illa integra obedientia seu conformitas cum Deo nominatur Iusticia. Galat. 5. Nos enim spiritu ex Fide spem iusticiæ expectamus, ubi Iusticia de integra nouitate dicitur. Sed interea sæpe etiam in renatis, Nouitas & bona opera renatorum dicuntur Iusticia. Quanquam enim nouitas in hac mortali vita non est integra, tamen placet propter Mediatorem, vt postea dicitur. Sic Matthæi 5. Nisi abundauerit vestra iusticia, plus quam Scribarum & Phar

integra obedientia.

DE IUSTIFICATIONE.

Pharisæorum. Et Roman. 6. Præbete membra vestra serua iusticiæ in sanctificationem. 1. Iohan. 3. Qui facit iusticiam iustus est. Et in Psalmo: Feci iudicium & iusticiam. Hæ formæ loquendi congruunt ad legem. Ac prudenter discernenda sunt dicta propria Legis, & alia propria Euangelij de reconciliatione propter Mediatorem, vt: Iustificati fide pacem habemus.

Definitio apud Clementem loquitur de nouitate, & simul complectitur vniuersalem & particularem iusticiam: *Διηγορομένη ἐστὶ κοινωνία Θεοῦ μετ' ἰουστίας*, id est, iusticia est communicatio, qua Deus se nobis communicat, et est conseruatio ordinatæ æqualitatis. Prior pars loquitur de prima tabula, & de actionibus diuinis in renatis. Secunda de æqualitate, loquitur de actionibus ordinatis erga proximum. Hæc congruunt ad legem, sed dextre intelligenda sunt. Osiander ipsum Deum mouentem nos ad iusta facienda, nominat iusticiam. Hoc loquendi modo etiam si

Osiander iusticia

quis

DE IUSTIFICATIONE.

quis uolet uti, tamen prius dicendum est de iusticia imputata propter filium Dei, qua Deo propter Mediatorem credentes placent. Distinguenda est etiam causa, scilicet, Deus ipse, ab effectibus in nobis, & in infinitum anteferenda est obedientia Filij Dei nouis actionibus, quæ fiunt in nobis.

ca^a ab effectibus

Postquam hæc legalia recitata sunt, nunc sciamus, quia iusticiam Legis integram, seu integram obedientiam non habemus, ideo in promissionibus Gratia aliam iusticiam reuelari, scilicet imputatam propter filium Dei, quæ cum fide accipitur, Filius Dei simul est efficax in cordibus credentium, uiuificat, & donat Spiritum sanctum, ut Rom. 5. dicitur: Per ipsum habemus gratiam, & donum per gratiam.

imputata iusticia

Nomen Gratia certissimum est hic intelligi oportere reconciliationem gratuitam propter Filium promissam. Deinde donum, sanctificationem & restitutionem uitæ æternæ, quæ simul omnia nominat Daniel iusticiam semper

Gratia

piter

DE IUSTIFICATIONE,
piternam. Verum est autem, sanctifica-
tionem & restitutionem vitæ æternæ fieri, Filio Dei per Euangelium
consolante nos, & dante Spiritum sanctum,
& postea glorificante Ecclesiam post resurrectionem ex mortuis.
Prorsus eodem modo loquitur Iohannes: Lex per Moysen data est, Gratia
& veritas per Iesum Christum facta
est, id est, Remissio peccatorum & reconciliatio gratuita nobis propter obedientiam Filij donatur, & per eum fit
veritas, id est, vera & non evanescentia bona, sed æterna bona nobis donantur, id est, in hac vita fit incoatio
vitæ æternæ & conformitatis cum Deo, quæ postea consummabitur,
quia Filius Dei incipit in nobis renovare imaginem Dei, cum suo verbo
nos assimilat per Spiritum sanctum accedentem tales motus, qualis ipse est.
Non enim ideo annunciat remissio, ut maneat peccatum & mors, sed ut re ipsa aboleantur, & iusticia & vita æterna restituantur.

Cum

DE IUSTIFICATIONE.

Cum igitur de iustificatione peccato-
toris dicitur, necesse est semper primū
cogitare de remissione peccatorum,
de reconciliatione, iuxta promissio-
nem. Quia etiam si haberemus omnes
Angelorum virtutes, & non sciremus
nos placere Deo, nullam consolatio-
nem haberemus.

Ideo iuxta Paulum semper hoc mo-
do definimus Iustificationem: Iustifi-
catio est acceptio remissionis peccato-
rum, & reconciliationis, seu accepta-
tionis gratuita propter Filium Dei,
quæ cum fide accipitur, verissimū est
simul filium Dei corda viuificare, dice-
re consolationem in cordibus per Eu-
angelium, & Spiritu sancto accendere
tales motus, qualis est ipse, iuxta di-
ctum: Dabo Legem meam in corda
eorum. Quia igitur necesse est accipi
remissionem peccatorum, & nouitas
non est integra in hac vita, Paulus no-
minat imputationem iusticiæ, recon-
ciliationem, qua propter Mediatorem
recipimur.

Quis

IUSTI
FICA
TIO.

Definitio
Iustificatio-
nis

DE IUSTIFICATIONE.

Quis est vsus nominis Gratiae?

Gratia apud Paulum in hac doctrina significat Ebraea phrasi misericordiam gratuitam, videlicet remissionem peccatorum & reconciliationem, seu acceptionem gratuitam propter Filium Dei, quæ cum fide accipitur, simul Filius Dei viuificat corda, & per Euangelium dicit consolationem in corde, et accendit Spiritu sancto tales motus, qualis ipse est. Sic nominat Paulus gratiam, & donum per gratiam, vt supra dictum est.

Quis est vsus nominis fidei?

Fides est assentiri omni verbo Dei nobis tradito, atq; ita promissioni gratiæ: Et est fiducia acquiescens in Deo propter Filium, accedens ad Deum, & inuocans eum, & clamans Abba Pater, quæ sentitur in credentibus, & in veris pauperibus affert consolationem & læticiam iuxta dictum; iustificati si de pacem habemus,

Com

DE IUSTIFICATIONE.

Complectimur ergo appellatione
fidei omnes articulos simul, & nomi-
natim hunc articulum: Credo remissionem
peccatorum, & vitam æternam, qui sic intelligendus est in vera
conuersione: Credo remissionem pec-
catorum, non tantū alijs dari, sed mihi
quoq. De hac fide, qua sibi vnusquisq.
in conuersione et consolatione promissio-
nem applicat, loquitur Paul. Rom.
4. Ideo ex fide gratis, vt sit firma pro-
missio. Promissio autem & cæteros
articulos Symboli continet. Hæc pla-
na & perspicua sunt in vera consolatio-
ne & inuocatione.

Ac discrimen conspici necesse est in-
ter noticiam historię, qualis est in Dia-
bolis & impijs, & hanc fidem, quæ si-
mul & historiam nouit, & est assensus,
quo promissionem gratiæ amplecti-
mur, & fiducia, qua agnoscentes pro-
missionem, acquiescimus & lætamur
in Deo propter Filium.

Sin rigitur in conspectu hæc duo dis-
ta: Dæmones credunt & contremis-
cunt

Credo
Remissionem
peccatorum

DISCRIMEN

DE IUSTIFICATIONE.

cunt, id est, norunt historiam, & eo
furiosius irascuntur, quia certo no-
runt, Filium Dei iudicaturum esse, &
prospiciunt suas poenas, quibus in tota
æternitate cruciabuntur. Promissionē
verò Gratia sciunt ad solos homines
pertinere, iuxta dictum: Qui propter
nos homines, & propter nostram salu-
tem descendit de coelis &c. Hæc notis-
cia in Diabolis in infinitū discernens
da est ab hac fide, de qua dicitur: Iusti-
ficati fide pacem habemus, quæ est
assentiri omnibus articulis symboli, &
promissioni, qua credis, tibi ipsi re-
mitteri peccata, cuius fidei proprietates
dulcissimæ recitantur Ephes. 3. cum
inquit, nos hac fide habere *in gēnōis*
& fiduciam accedendi ad Deum. Saul
oppressus dubitatione, horribili fre-
mitu fugit Deum, optat se redigi in
nihilum, sicut scriptum est, Lucæ 23.
Dicent montibus, cadite super nos.
Dauid autem audita consolatione, eri-
gitur fide, accedit ad Deum, & audet
inuocare, sicut inquit; Sustinuit anima
mea

*Proprie-
tates fi-
dei*

DE IUSTIFICATIONE

mea in verbo eius, sperauit anima
mea in Domino, à vigilia matutina
vsq; ad noctem. Et hac fide simul ipse
Filius Dei λόγος dicit consolationē in
corde tuo, & viuificat te, et extrahit te
ex inferis, ac ostendit misericordiam
Patris, voce Euangelij, & dat Spiritum
sanctum lætificantem nos. Ideo inquit
Paulus Ephes. 3. Habitare Christum
per fidem in cordibus nostris. Et 1. Io-
han. 4. In hoc scimus, quod in eo ma-
nemus, & ipse in nobis, quia ex Spiritu
suo dat nobis. Et Athanasius inquit:
Vbicunq; dicitur Spiritus sanctus in
aliquo esse, ibi est per verbum.

psal. 130

Differt igitur Fides, de qua dicitur:
Iustificati fide pacem habemus,
à noticia, qualis est in impijs, obiecto
& causa efficiente. Quia vera Fides
intuetur promissionem, & accenditur
per Filium Dei, qui Spiritu sancto
cor lætificat, & ad inuocationem
exuscitat,

obiecto et
causa effici
causa effici

DE IVSTIFICATIONE.

Quomodo accipit homo remissionem
peccatorum, & reconciliationem, seu
iustificationem, & donatio-
nem Spiritus sancti & vi-
tae aeternae?

Respondeo. Homo in conuersio-
ne, id est, in veris doloribus & pavori-
bus accipit remissionem peccatorum,
propter Mediatorem Filium Dei Do-
minum nostrum Iesum Christum, De-
um & hominem, Gratis sola fide, non
propter propriam dignitatem, seu
propter virtutes proprias aut pro-
pria opera, seu merita. Et in his pa-
uoribus semper sit in conspectu dis-
crimen Legis & Euangelij, & scia-
mus aeternum & immutabile mans-
datum Dei esse, vt credamus nos re-
cipi propter filium, iuxta dictum: Vi-
uo ego, dicit Dominus, nolo mortem
peccatoris, sed vt conuertatur et viuat.
Item: Gratia exuberat supra delictum.
Rom 5 Cumq; erigimur fide, & accipimus res-
missionem

*Disserj
mon le
gn et fide*

DE IVSTIFICATIONE.

missionem peccatorum, filius Dei vere est efficax, & voce Euangelij dicit consolationem in cordibus, ac fide simul accipimus impurationem iusticiæ seu reconciliationem, & Spiritum sanctum, & efficimur hæredes vitæ æternæ, Gratis, propter Christum. Hæc omnia comprehendit dictum: Iustificati fide pacem habemus. Et Galat. 3. Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem, Et Roma, 5. Iustificati sanguine ipsius seruabimur per eum ab ira eius. Huc adiungantur alia testimonia, ac præcipue propositio Epistolæ ad Romanos cap. 3. & confirmatio, cap. 4.

CONTRA.

I. ARGVMENTVM.

Vbi multa simul sunt, non est ponenda Exclusiua.

In conuersione multa simul sunt, vt Contritio, Fides, Dilectio, bonum propositum, Spes, & aliæ virtutes.

D 3 Ergo

DE IUSTIFICATIONE.
*Ergo non est dicendum, sola Fide Iu-
stificamur.*

Respondeo ad minorem: Quanquā
multæ virtutes simul sunt in conuersio-
ne, tamen non sunt causæ seu merita
iustificationis, id est, remissionis pec-
catorum, & reconciliationis & viuifica-
tionis, & donationis vitæ æternæ:
Sed solius filij Dei obedientia, est cau-
sa seu meritum iustificationis. Hic est
propiciator, vt Romanos 3. dicitur.
Et 1. Iohannis 1. Sanguis Iesu Christi
purificat nos ab omni peccato.

XV. ARGVMENTVM.

*Impossibile est, vllam esse rem iustā
sola noticia,*

Fides est tantum noticia,

Ergo non est dicendum, sola Fide.

Respondeo ad Minorem: Fides nō
significat hic noticiam, qualis est in di-
abolis, sed comprehendit noticiam om-
nium articulorum fidei, & fiduciam
in voluntate, acquiescentem in Deo.
propter

DE IUSTIFICATIONE.

propter Mediatorem, agnita misericordia in promissione. Quia Fides, de qua Paulus loquitur, est assensus, quo *Fides* omni verbo Dei nobis tradito assentimur, ac simul etiā promissioni gratiæ, cum quo assensu inseparabiliter coniuncta est fiducia acquiescens in Deo, iuxta promissionem. Sed notiā præcedere necesse est, quia notiæ sunt apprehensivæ. Et in hoc ipso assensu Filius Dei est efficax, dicit voce Evangelij consolationem in corde tuo, ostendit voluntatem Patris, retrahit cor ex inferis, & vivificat te, & dat arrabonē Spiritum sanctum, qui accendit læticiam et inuocationem in corde, iuxta dictum, accepistis Spiritum clamantem, Abba Pater. Item: Effundam super domum David Spiritum gratiæ & precum &c. Quod autem fides sit assentiri promissioni gratiæ, manifestum est ex cap. 4. ad Romanos, ubi Paulus correlatiue copulat promissionem & fidem: Ideo ex fide gratis, ut sit firma promissio. *ex fide gratis*

DE IUSTIFICATIONE.

III. ARGUMENTVM.

*Fide sumus iusti,
Fides opus est,
Ergo operibus sumus iusti.*

Respondeo ad Maiorem : Propositio hæc, Fide sumus iusti, intelligitur correlatiue, videlicet, per misericordiam sumus iusti propter Filium Dei, & id beneficium oportet fide accipi. Quanquam enim fides est excellens virtus, tamen etiam est imperfecta & languida. Et hoc vult doctrina Ecclesiæ, credentes per misericordiam propter filium Dei accipere remissionem peccatorum & reconciliationem, ac placere non propter propriam dignitatem. Ideo inquit Paulus, sumus dilecti in dilecto, id est, propter Filium. Alij quærunť alias responsiones, quas hoc loco omitto.

IIII. ARGUMENTVM.

Iusticia est obedientia secundum omnes virtutes, seu iuxta totam Legem

DE IUSTIFICATIONE.

*gem, seu conformitas cum Deo.
Fides non est omnes Virtutes,
Ergo non est Iusticia.*

Respondeo. Maior est vera de iusticia Legali. Quia verò Legis iusticiam (scilicet integram obedientiam, interiore & exteriori) non habemus, hanc ipsam ob causam immensa misericordia patefecit Deus promissionem de Gratia, et imputat iusticiam propter meritum filij Mediatoris. Et simul fit incoatio obedientiae seu conformitatis cum Deo, iuxta dictum 2. Corinth. 3. Transformamur in eandem imaginem, tanquam à Domini Spiritu.

V. ARGUMENTVM.

*Deus iustificat,
Deus est dilectio.
Ergo dilectio iustificat.*

Respondeo. Concedo totum, si sine ambiguitate argumentum intelligatur, Deus est dilectio scilicet, qua nos diligit.

D s git

DE IUSTIFICATIONE.

git, id est, essentia vere ac serio diligens homines propter Filium. Et hæc dilectio, qua Deus nos diligit propter Filium, iustificat. Huius propositionis correlatiua est: Fide iustificamur, id est, hac fide, qua agnoscimus & statuimus nos diligi propter Filium. Aduersarij vero cogitant, nos iustos esse dilectione, qua homo diligit Deum.

VI. ARGUMENTVM.

*Virtutes non sunt confundendæ, cum
Paulus discernat: Fides, Spes,
Dilectio, tria hæc, sed maior inter
has Dilectio:*

*Fiducia est actio seu actus spei,
Ergo fiducia est discernenda à Fide.*

Respondeo ad Maiorem. Verum est, virtutes non esse confundendas, sed recte intelligenda sunt discrimina. Nā fides non est tantum noticia sed est simul assentiri promissioni, in qua offeruntur

DE IUSTIFICATIONE.

feruntur remissio peccatorum, reconciliatio, donatio Spiritus sancti & vitæ æternæ. Et est fiducia acquiescens in Deo propter Mediatorem, accedens ad Deum, & accendens inuocationem, & clamans Abba Pater. Et quia fides in præsentia accipit remissionem peccatorum & reconciliationem, est fiducia præsentis beneficii. Sed spes est certa expectatio vitæ æternæ, gratis dandæ propter Mediatorem, et est expectatio mitigationis poenarum corporalium iuxta voluntatem Dei. Cum igitur fiducia nominatur actus spei, intelligitur fiducia futuræ liberationis, seu futuræ mitigationis, Dilectio est obedientia, quæ prælucente fide præstat Deo, iuxta omnia mandata, sic ut cor lætetur in Deo.

VII. ARGUMENTVM.

*Mala opera damnant,
Ergo bona saluant, quia contraria
habent contrarios effectus.*

Respon

DE IUSTIFICATIONE.

Respondeo. Contraria, si sint pariter integra, habent contrarios effectus. Sed mala opera sunt integre mala, quod de non renatis manifestum est. Nam etiam si in Aristide & Scipione sunt magnæ virtutes, quia nisi esset aliquis quorum gubernatorum excellens virus & sapientia, non posset conservari humana societas; tamen hæc virtutes non sunt impletio Legis, manent in corde tenebræ de Deo, et de filio Dei, dubitationes & horrendi fremitus adversus Deum. Deinde manifestum est, etiam in renatis, quanquam est in eis incoacta obedientia, tamen non esse integram legis impletionem. Ideo dicitur in Psalmo: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Et Iob Capit. 9. inquit: Vere scio, quod non iustificetur homo coram Deo. Cum igitur non sit integra obedientia, non valet consequentia: Mala opera damnant, Ergo bona opera salvant, quia contraria non sunt æqualia. Hæc antithesis illustrat beneficium Christi, qui
regit

DE IVSTIFICATIONE.

tegit reliquias peccati in renatis, iuxta dictum: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, id est, renati placent propter Mediatorem fide, non propter propriam dignitatem, quia incoata obedientia adhuc procul abest à perfectione legis.

VIII. ARGVMENTVM.

Impossibile est nosse voluntatem Dei erga nos, iuxta dictum: Quis consiliarius eius fuit.

Credere quod habeas remissionem peccatorum, est aliquid asseuerare & affirmare de voluntate Dei erga nos.

Hæc igitur affirmatio est impossibilis.

Respondeo. Hæc ipsa imaginatio Academica seu Pyrrhonica omnium hominum mentes turbat. Sed maiorem constantissime negari oportet de Voluntate reuelata. Ac primum de Lege
manis

DE IUSTIFICATIONE.

manifestissimum est, sciri voluntatem Dei in Lege reuelatam, iuxta dicta: Nolite errare, scortatores, adulteri, homicidæ, non possidebunt regnū Dei. Lex enim ideo patefacta est in creatione, & deinde sæpe repetita, vt sciatur quod sit Deus, & qualis sit, et quod velit nos esse conformes suæ sapientiæ, quod sit vindex. Et huic noticiæ addit testimonia in quotidianis & horribilibus poenis scelerum.

Secundo etiam immensa bonitate Deus propter Filium & per eum reuelauit voluntatem de remissione peccatorum & reconciliatione in Euangelio, iuxta dictum: Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit nobis. Hanc ipsam ob causam tradita est promissio gratiæ, quia ratio naturalis non videt hanc admirandam voluntatem Dei de remissione. Et hæc reuelatio de reconciliatione & restitutione humanæ naturæ per Filium, discernit Ecclesiam ab omnibus gentibus. Ideo sciendum est, hanc reuelationem opponendam

*Reuela
tio Igly*

DE IUSTIFICATIONE.

dam esse naturalis & Academicæ dubitationi.

Sed opponit hoc argumentum humana ratio. Addita est conditio Legi: Hoc fac & viues. Cū igitur non satisfiat legi Dei, dubitandum est, &c. Respondeo. Et hoc ipsum in reuelatione Euangelij considerandum est, ideo immensa misericordia missum esse Filium, vt nos à maledictione Legis redimeret, et gratis propter Filium donari reconciliationem. Quoniam autem poenitentia necessaria est (siue parua, siue magna) tamen remissio non pendet ex dignitate nostra, sed propter Mediatorem, & gratuita & certa est. David post lapsum agens poenitentiam, statuit se vere recipi in gratiam, addita hac voce: Dominus abstulit peccatum tuum. Eadem est vox Euangelij ad singulos agentes poenitentiam. Et mandatum immutabile est, vt filio Dei credamus: Hunc audite. In hac breui responsione fontes considerantur, patefactio, & discrimen Legis & Euangelij.

poenitentia necessaria est

*DOMINUS
ABSTULIT
PECCATUM
TUUM
ad ult*

DE IUSTIFICATIONE.
Euangelij, discrimen voluntatis reue-
latæ, & non reuelatæ &c.

IX. ARGVMENTVM.

*Prorsus simile argumentum est, quod
huc detorquetur ex cap. 9. Eccle-
siasæ non rectè enarrato: NE
SCIT HOMO, AN A-
MORE VEL ODIO DI-
GNVS SIT.*

Respondeo. Hæc sententia prorsus
congruit cum Doctrina de Fide, quã
recitauimus, quia reuocat homines in
iudicando à spectaculis humanorum
euentuum in hac vita ad verbum. Nō
iudicet homo de fauore & odio Dei
ex secundis aut aduersis rebus in hac
vita, vt: Dauid non iudicet se abiectū
esse à Deo, etiamsi est expulsus regno.
Achab non iudicet se placere Deo etiam
si est Rex potens et victor: Sed Da-
uid iudicet ex verbo Dei, se placere
Deo, quanquā exulem, quia dictum est:
Dominus abstulit peccatum tuum.
Achab

DE IUSTIFICATIONE.

Achab iudicet se displicere Deo,
quanquam est Rex potens et gloriosus,
quia scriptum est: Maledictus omnis,
qui facit idolum, quod est abominatio Deo.

Perspicuum est igitur, dictum Salomonis
prorsus congruere cum nostra sententia,
quæ iubet de voluntate Dei ex verbo iudicare.
Nec difficile est copiose refutare errores Papistarum.
Insaniunt enim, si hoc dicunt, non
scire homicidas & adulteros, an sint digni
odio Dei. Manifeste igitur apparet,
ipsorum interpretationes esse terram
corruptelam.

Sed Regula vniuersalis teneatur:
Dei voluntate De ex verbo ipsius iudicandum esse.
Et verbum Dei vniuersaliter omnes damnat,
qui non sunt conuersi ad Deum, iuxta dicta i. Corinth.
6. Nolite errare, idolatræ, homicidæ,
adulteri &c. non sunt hæredes vitæ æternæ.
Item: Qui non credit in filium, manet ira Dei super eum. Rursus

Regula
vniuersalis

E
sus

DE IUSTIFICATIONE

sus vniuersaliter recipit Deus omnes, qui in conuersione seu pœnitentia credunt in Filium, iuxta dicta: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Item: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitā æternam. Hæ regulæ summx semper in cōspectu sint, quæ multis alijs sententijs lucem afferunt.

X. ARGVMENTVM.

Cum dictum sit: Delicta quis intelligit? Nemo potest omnia sua peccata scire.

Ergo possibile est, hominem habere delictum ignotum, propter quod displiceat Deo.

Quare non est affirmandum, quod placeat Deo.

Respondeo. Nego consequentiam, & ratio est, quia firmissime retinenda

Regula est Regula; Omnis conuenius ad Deum

DE IUSTIFICATIONE.

um, recte tenens fundamentum, debet credere, se placere Deo, etiamsi habet delicta ignorantiae, sicut in omnibus hominibus magna haeret infirmitas. Ac propterea traditur doctrina de remissione propter filium, iuxta dictum: Beati quorum remissae sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Quia in nobis non est integra impletio legis,

XI. ARGUMENTVM.

Nemo placet Deo, nisi habens nouas virtutes, ortas à Spiritu sancto.

Nemo potest affirmare, se habere illas virtutes, quia possunt esse virtutes similes ortae à ratione,

Ergo nemo potest affirmare, se placere Deo.

Respondeo. Nego minorem, quia in vera conuersione seu poenitentia vtrunquebimus affirmare, & quod
E 2 detur

DE IUSTIFICATIONE.

detur remissio propter Mediatore, & simul viuificemur per filium, dato Spiritu sancto, erecti voce Euangelij. Et quanquam intueri mens fide Mediatorem debet, non nouitatem in nobis, tamen simul in veris doloribus sentit hanc consolationem, iuxta hæc dicta: Iustificati fide pacem habemus. Item: Clamamus, Abba pater. Et recte inquit Augustinus: Credens scit se credere, scilicet in doloribus sentiens consolationem.

De hoc argumento non solum aduersarij dimicant, sed etiam piæ mentes apud sese quærunt, an Deo placeant, cum sentiant infirmitatem, nec sentiant illustres motus lætitiæ in Deo.

Et Stenckfeldius turbat piæ mentes his clamoribus: Ideo statuas te iustum esse, quia sentis in te Deum habitare, te habere ingentes motus lætitiæ in Deo. Sic abducit homines à conspectu Mediatoris, & à promissione, ad Nouitatem propriam.

Contra has imaginationes teneatur hic

DE IVSTIFICATIONE.

hic verus ordo: Cum dolores nō sunt
simulati in pœnitentia, corda intuean-
tur non virtutes in nobis, sed Media-
torem in verbo ostensum & cogitati-
one scriptæ promissionis se sustentent,
& sciant, se voci Euangelij debere as-
sentiri, et non quærere alias illuminati-
ones. Hoc cum faciunt, experiuntur
consolationem. Estq; hoc discrimen
inter assensionem philosophicam et fi-
dem. Sequitur assensio experientiâ in
Philosophia. Vt medicus expertus
Zinzibere califieri ventriculū, postea
hoc affirmat. Sed in diuina consolati-
one prius assentiendum est verbo ex-
terno, deinde sequitur sensus cōsolati-
onis. Hæc in veris exercitijs pœnitent-
iæ et inuocationis discenda sunt.

XII. ARGVMENTVM.

*Remittite & remittetur vobis,
Ergo nostra condonatio meretur re-
missionem peccatorum.*

*Respondeo. Nego consequentiam
quia fallacia est à non causa vt causa*

DE IUSTIFICATIONE.

Quia in illo dicto prior pars est præceptum seu prædicatio poenitentiae. Altera pars est promissio, de qua ex Evangelio scire necesse est, quod propter Mediatorem gratis detur remissio creditibus. Nec valet consequentia: Nos sine contritio est necessaria. Ergo est causa remissionis. Et perspicua est refutatio de hoc dicto. Quia si cogitandum esset, propter nostram condonationem dari remissionem, fieret incerta reconciliatio. Quanquam enim conuersi repugnant odijs, tamen aliqua cicatrix seu imbecillitas in nobis manet.

Hæc simplex responsio congruit ad multa dicta, in quibus primum concio poenitentiae proponitur, deinde promissio, ut apud Danielelem: Libera te à peccatis iusticia & eleemosynis erga pauperes, et erit sanatio delictorum tuorum. Prior pars præcipit emendationem, nec tantum loquitur de Eleemosynis, sed de conuersione iuxta omnia præcepta, id est, agnoscas verum Deum,

DE IUSTIFICATIONE.

um, qui si patefecit in Israel, & promissit remissionem propter venturū Dominum, &c. Deinde sit gubernatio tua iusta, non sit crudelis contra captivam Ecclesiam Dei. Sic intelligatur concio Regis de magnis rebus, & de nostra conversione. Postea promissio consideretur de remissione peccatorum, de reconciliatione hominis Ethnicī, et polluti horribili idolomania. Nec dubium est ab ipso Daniele hanc promissionem copiosius enarratam esse, & Regi dictum esse, cur detur promissio, per quem restitatur iusticia & vita aeterna, et promissionem fide accipiendam esse. Eadem responsio est ad concionem Esaie 1. Desinite malefacere, si peccata vestra sunt vt coccinum, eritis candidi vt nix.

XIII. ARGUMENTVM.

*Maxima virtus maximè Iustificat,
Dilectio est maxima virtus,
Ergo maximè iustificat.*

B 4

Respon

DE IUSTIFICATIONE.

Respondeo. Concedo totum argumentum de iusticia Legis. Sed quia non habemus integram iusticiam Legis, Euangelium concionatur de alia, & docet imputari credenti iusticiam propter Mediatorē. Hæc est simplex & vera responsio, quæ prolixius explicari potest, si quis postulat. Ac sciendum est, longe aliud esse, loqui de collatione virtutum inter sese, aliud de remissione peccatorum, et reconciliatione coram Deo.

XIIII. ARGVMENTVM.

Si vis in vitam ingredi serua mandata,

Ergo & fieri Lex potest, & bona opera merentur vitam æternam.

Respondeo breuiter. Intellige, serua mandata, scilicet complectendo Euangelium. Nam Christus finis est Legis. Ac semper legalibus dictis necesse est addere vocē Euangelij, quod docet fide recōciliari hominē, & simul incoari obedientiā accepto Spiritu sancto, &

DE IUSTIFICATIONE.

& placere incoatam obedientiam propter Mediatorem, etiamsi languida & infirma est. Hæc *Interimda* expressa est Rom. 8. Idem igitur vult dictū Pauli: Milita bonam militiam retinens fidem & bonam conscientiam. Hinc non sequitur, Legi satisfieri in hac vita, quia vox Euangelij expresse dicit: Sensus carnis non est subditus Legi, ac ne potest quidem subdi. Ac non sequitur: Bona opera esse meritū vitæ æternæ, quia fides præluens gratis accipit propter Mediatorem remissionem peccatorum & hæreditatem vitæ æternæ.

XV. ARGVMENTVM.

Qui non diligit, manet in morte.

Ergo non sola Fide sumus iusti.

Respondeo. Nego consequentiam: Quia est fallacia à non causa, vt causa. Etsi enim verissimum est, dilectionem esse in conuerso, tamen dilectio non est causa seu meritum remissionis peccatorum seu iustificationis, seu reconciliationis, vt verissimum est, qui non mouetur, nō viuit, nec tamē sequitur,

E s motum

DE IUSTIFICATIONE.

motum causam esse vitæ, sed vita est
immediata causa motus: Ita fides agnos-
cens misericordiam Dei propositam
propter Mediatorem ostendit bonitas-
tem Dei qua cognita, accenditur dilec-
ctio Dei. & cor subiicit se Deo. Hæc
responsio ad similia dicta congruit: Si
omnem fidem habeam, dilectionem
autem non habeam, nihil sum. Concedo
totum. Quia verum est, oportere
in reconciliato fidem & dilectionem
esse, sed non sequitur, dilectionem esse
causam seu meritum reconciliationis.

XVI. ARGUMENTVM.

*Naturalia sunt immutabilia;
Dubitatio de reconciliatione est na-
turalis, ut nunc quidem nasci-
mur,*

Ergo est immutabilis.

Respondeo. Concedo esse immu-
tabilem in hac depravatione, sine voce
Euangelij, & sine auxilio diuino. Sicut
Adam non solum in dubitatione man-
sisset, sed etiam oppressus esset æterna
des

DE IVSTIFICATIONE.

desperatione, si promissio gratiæ non prolata esset ex sinu æterni Patris, & per verbum Deus flexisset cor Spiritu sancto ad assensionem, et sic in illa consolatione filius voce Euangelij primos parentes retraxisset ex morte. Hoc exemplum intueamur, quod ostendit quomodo fiat hæc consolatio, & liberatio à dubitatione, & docet promissionem Euangelij non esse à lege, & ab alijs naturalibus noticijs.

XVII. ARGVMENTVM.

Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.

Ergo propter dilectionem fit remissio.

Respondeo. Duplex est absolutio. Altera priuata conscientiæ, luctantis cum ira Dei. In hac absolutione necesse est intelligi, quod fide accipiatur remissio, non propter nostras virtutes. Ideo et hic inquit Dominus: Fides tua saluam.

DE IUSTIFICATIONE.

saluam te fecit. Nec nititur fides dilectione nostra, sed tantum misericordia promissa propter Mediatorem. Nec existere dilectio potest, nisi sit apprehensa remissio. Huc pertinet dictum: Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, saluos fieri per nomen eius, omnes qui credunt in eum.

Altera est absolutio publica coram Ecclesia. In hac conspici necesse est ab alijs testimonia conuersionis, vt hic Christus Phariseo ostendit, cur eam recipiat, quia extent testimonia conuersionis.

Si cui hæc solutio non placet, vtatur altera: Vsitatæ sunt Synecdochæ: Remittuntur ei multa, quia conuersa est. Et tamen Synecdoche explicanda est. Cum multæ sint partes conuersionis, contritio, fides, dilectio, spes, bonum propositum, tamen sciendum est dari remissionem non propter dignitatem harum virtutum, sed propter Mediatorem. Hæc declaratio sumitur ex Paulo, dimicâte de particula gratis, fide, propter Mediatorem. XVIII.

*Multa
partes
conuersionis*

DE IUSTIFICATIONE.

XVIII. ARGUMENTVM.

Vita æterna nominatur merces,

Ergo est debita pro operibus.

Respondeo breuissimè; Phrasis nota est, Mercedem dici nō tantum compensationem debitam, sed fructum, qui sequitur. Deinde, verum est, vitam æternam, etiam si propter aliud datur, tamen etiam esse mercedē, quia compensat benefacta, vt patrimonium est merces officiorum filij, etiam si accipitur propter aliam causam.

Considerandum & hoc est. Sæpe vtuntur Prophetæ phrasi Legis, vbi tamen interpretatio ex Euangelio sumenda est. Vt, Reddet vniciq; secundum opera sua, vbi tota conuersio intelligitur, & tamen sciendum est, fide primum gratis reconciliationem accipi, postea placere Deo fidem, & incoatam obedientiam. Et pias mentes semper sonare decet dictum Iacob: Minor sum cunctis miserationibus tuis.

XIX. ARGUMENTVM.

Iacob

MERCES

Fructum

signif.

interpretatio

DE IUSTIFICATIONE.
Iacobi 2. Videtis igitur, quod ex operibus iustificatur homo, non fide tantum.

Respondeo. Manifestum est, in la-
cobo fide tantum intelligi noticiam his-
torix, de qua noticia dicit: Dæmones
credunt & contremiscunt. Fatemur
autem, neminem esse iustum sola illa
noticia, sed Paulus loquitur de fide,
quæ est agnitio & fiducia misericor-
diæ, quæ pacem affert cordibus, ut in-
quit: Iustificati fide pacem habemus.
Et discrimen in vera conuersione in-
telligitur, in qua fides vincit veros pa-
tiores, et est motus Spiritus sancti, qua
corda viuificantur, & accenditur vera
inuocatio, qua clamamus: Abba pater,
ut dicitur in Zacharia: Effundam su-
per domum Dauid Spiritum gratiæ &
precum. Non igitur pugnat Iacobus
cum Paulo, sed de alia re loquitur.

Deinde cum ait: Ex operibus iustifi-
camur, phrasis intelligenda est. Non
enim hic iustificare est reconciliari, sed
postea

DE IUSTIFICATIONE.

postea habentes bona opera iustifican-
tur, id est, approbantur, habentes iustis-
ciam operum, quæ in reconciliatis iam
placent Deo.

XX. ARGUMENTVM.

*Iustificare est ex iniusto iustum fa-
cere.*

*Iustus est habens iusticiam, id est, o-
bedientiam integram seu confor-
mitatem cum Deo.*

Ergo non sola Fide iustificamur.

Respondeo ad Minorem. Iustificare
iuxta doctrinam Euangelij primum
est ex reo non reum facere. Nam hoc
agitur in veris doloribus, quæritur re-
missio peccatorum & reconciliatio.
De hac re dimicat conscientia. Ideo
Acto. 10. dicitur: Huic omnes Pro-
pheta testimonium perhibent, remissi-
onem peccatorum accipere per nomen
eius omnes, qui credunt in eum. Sic
clamat Propheta: Saluum me fac pro-
pter misericordiam tuam. Et si autem ve-
rum

DE IUSTIFICATIONE.

rum est, in hac consolatione, cum fide
eriguntur corda, & retrahuntur ex in-
feris, simul dato Spiritu sancto incoari
obedientiam, et habitare Deum in cor-
de renato, tamen semper hæc consola-
tio præluceat, quod credens placeat
propter Mediatorem. Ideo iustificare
primum hic significat ex reo non reus
facere, & hanc relationem in verbo ius-
tificare cōprehendit Paulus, cum in-
quit: Iustificati fide pacem habemus.
Et nititur fides obedientia Christi, non
propria nouitate. In infinitum enim
anteferenda est Christi obedientia nos-
træ nouitati, sicut Paulus inquit: Iusti-
ficati sanguine ipsius.

*Quare necesse est retinere exclu-
sivam, Sola fide, seu
Gratis?*

Propter quatuor causas. Primum
ut tribuatur honos debitus Filio Dei,
quod hæc sola hostia sit precium pro
nobis, iuxta dictum: Hic est agnus
Dei, qui tollit peccata mundi.

Seq

*Iustifica
re*

DE IUSTIFICATIONE.

Secundo, vt conscientia habeant firmam consolationem, iuxta dictum Rom. 4. Ideo ex fide gratis, vt sit firma promissio. Si enim penderet remissio ex dignitate nostrorum operum, semper esset incerta, opprimerentur perterrefactae mentes desperatione.

Tertia causa est, vt conspiciatur discrimen Legis & Euangelij, quia paritacula Gratis fide propter Mediatorem, praecipue discernit Legem & Euangelium.

Quarta, vt inuocatio fieri possit, quae impeditur conspectu nostrae infirmitatis. Ideo accedendum est ad Deum fiducia solius Mediatoris, iuxta dictum: Per hunc habemus accessum. Item Ephes. 3. In hoc habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem eius &c.

DE BONIS OPERIBVS

QUAESTIONES TRES.

I. Quae opera docenda & facienda sint.

F

II. Quo

DE BONIS OPERIBVS.

II. *Quomodo placeant Deo.*

III. *An maneant in sanctis peccata in hac vita, & quæ peccata.*

DE PRIMA QVÆSTIONE.

*Quæ opera docenda & faci-
enda sunt?*

Respondeo. Præcepta in decalogo recte intellecto, iuxta dictum Ezechielis 20. In præceptis meis ambulate, & facite ea. Ideo enim Deus immensa bonitate etiam vocem legis Moralis in Ecclesia semper inde usque ab Adam sonare voluit, vt arguat peccatum, & ostendat, quæ opera, et qui cultus Deo placeant, vt regantur corda verbo Dei in fide & operibus, iuxta dictum: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Et in capite 15. Numer. Non sequantur cogitationes suas, & oculos meretricios, sed memores præceptorum Domini faciant ea, & sint sancti Deo. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi
vos

DE BONIS OPERIBVS.

vos de terra Aegypti. Et cum Iohannes inquit: Peccatum est, quidquid contrarium est legi, vult scire, normam esse operum Legem Dei. Et statim addit: Qui facit peccatum, ex diabolo est. i. Corinth. 6. Scottatores, Idolatrae, adulteri, &c. regnum Dei non possidebunt.

Execrandi sunt igitur *ἀντίνομος*, qui nolunt doceri Legem Moralem in Ecclesia, & fingunt omnes suos impetus esse motus Spiritus sancti, & nolunt gubernari lege Dei. Hæc deliramenta Antinomorum, sunt horrendi furores diabolici, quales fuerunt olim similium sectarum multarum, aduersos quos muniamus nos verbo Dei: In præceptis meis ambulate. Item: Pater, sanctifica eos in veritate, sermo tuus est veritas. Petamus etiam ardentibus votis, vt ipse Filius Dei gubernet nos, ne contagijs errorum polluamur, sicut precatur Propheta: Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, et iustificationes tuas doce me.

DE BONIS OPERIBVS.

SECUNDA QVAESTIO.

Quomodo placent bona opera Deo?

Respondeo. Placent in conuersis ad Deum hoc modo. Primum necesse est credere, quod persona sit reconciliata Deo propter Christum, gratis, fide, non propter dignitatem nostram.

Secundo sciendum est, nos non satisfacere legi, sed hærere in nobis multa interiora peccata, dubitationes & malas inclinationes, peccata ignorantiae & omissionis. Et deploranda est nostra immundities, & repugnandum dubitationibus & affectibus.

Tertio sciendum est, tamen oportere in nobis esse incoatam obedientiam, iuxta præcepta Dei, & hanc Deo placere in reconciliatis propter Mediatorem, sicut dictum est: Offerte Deo hostias spirituales, placentes Deo propter Iesum Christum.

TERCIA QVAESTIO.

Manent ne peccata in Sanctis in hac vita?

Res

DE BONIS OPERIBVS.

Respondeo. Sunt & manent peccata in renatis in hac vita, videlicet, non delicta contra conscientiam, sed interiora mala, multum caliginis & dubitationum, multæ ignorantia, omissio- *nota in sanctis*
nes, prauæ inclinationes, & flammæ malorum affectuum, quibus tamen repugnant sancti Spiritu, retinentes timorem Dei, fidem & inuocationem, nec ruentes contra conscientiam, sed deplorantes nostram infirmitatem ac petentes & credentes remissionem, iuxta dictum, Si spiritu mortificabitis
actiones carnis, viuetis. Item, Nulla nunc cōdemnatio est his, qui in Christo Iesu ambulant. *Rom. 8.*

Quæ peccata non sunt in sanctis, id est, propter quæ illi, qui fuerant renati, amittunt gratiam & Spiritum sanctum, & rursum fiunt rei æternæ pœnæ?

Responsio. Propter peccata contra conscientiam, & lapsus contra fundas

DE BONIS OPERIBVS.

mentum, id est, contra articulos fidei, renati amittunt Spiritum sanctum & fiunt rei æternæ poenæ, et nisi rursus ad Deum conuertantur, ruunt in æternas poenas, vt Adam vere fuit reus æternæ iræ propter lapsum. Et Paulus inquit, 1. Corinth. 6. Scortatores, adulteri, homicidæ &c. non possidebunt regnum Dei. Item. Galat. 5. Manifesta sunt opera carnis, Adulterium, scortatio, idolatria &c. qui talia faciunt, regnum Dei nō possidebunt. Et Matth. 12. expresse dictum est: Redit Spiritus nequam &c. Et, 2. Pet. 2. Cum redeunt ad vomitum vt canes, fiunt eis postrema deteriora prioribus.

Aliqui autem rursus per poenitentiam redeunt ad Deum, vt Adam, Aaron, Dauid, Manasse, & alij multi.

DE PECCATO
Blasphemie.

Disse-

DE BONIS OPERIBVS.

Differunt ne peccatum contra
conscientiam & Blas-
phemia?

Respondeo. Prorsus differunt. Da-
uid habuit magna et tristia delicta con-
tra conscientiam, & tamen non fuit
Blasphemus. Nam Peccatum contra
conscientiam est genus, id est, viola-
tio cuiuscunque mandati, quæ fit à
sciente & volente.

Sed singularis species est Blasphe-
mia, quæ est contra conscientiam op-
pugnare agnitam veritatem à Deo pa-
refactam, vel perseverentia in Epicu-
reo contemptu Dei, vel desperatio, aut
anteferre peccatum meritis Filij Dei,
contra dictum: Exuberat gratia supra
delictum, sicut Cain inquit: Maius est
peccatum meum, q̃ vt remitti pos-
sit, Non fuit autem Blasphemia in illis,
qui redeunt ad poenitentiam, vt in Aa-
ron, Manasse, Petro, Paulo.

Et nos regulam tenere debemus:
Omne peccatum remitti agenti poenit-

peccatum
contra
conscientiam

Blasphemia

DE BONIS OPERIBVS.

tentiam, & fide amplectenti promissionem Gratia, promissæ propter filium Dei, iuxta iuramentum, viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, &c. Item, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.

Quomodo differt doctrina de Iustificatione in Ecclesijs nostris, à Papistica doctrina?

Multipliciter differt. Sed tres præcipuæ antitheses sint in conspectu.

I. Primum Papistæ dicunt, oportere homines mereri remissionem peccatorum proprijs operibus, & coram Deo iustos esse proprijs operibus.

II. Secundo dicunt Papistæ, cum nemo sciat, quando satis operum habeat, semper maneat in dubitatione, an sis in gratia.

III. Tertio dicunt Papistæ, Homo potest in hac vita legi Dei satisfacere, & impletionem legis diuinæ meretur vitam æternam de cōdigno. Et quidem dicunt

DE BONIS OPERIBVS.

dicunt Monachi, Homo non renatus spiritu ſācto poteſt efficere dilectionē Dei, et mereri remiſſionē peccatorū.

Contra hos Ethnicos errores, qui delent lucem Euangelij de beneficijs filij Dei, clare docent Eccleſiæ noſtræ.

I. Primum, Neq; mereri homines Remiſſionem peccatorum proprijs operibus, neq; coram Deo iuſtos eſſe proprijs operibus.

II. Secundo, Propter filium Dei gratis homines in conuerſione accipere remiſſionem peccatorum, et reconciliationem, ſola Fide, & ſic homines certo iuſtos eſſe, id eſt, reconciliatos Deo propter Mediatorem Fide. Nec manendum eſſe in dubitatione, ſed fide vincendam eſſe dubitationem. Qui vero iubent manere in dubitatione, prorsus delent Euangelium de promiſſione Gratiae & de fide, & tantum Ethnica ſomnia docent, et extinguunt lucem doctrinae de Filio Dei, & impellunt homines in deſperationem, & æternum exitium,

F 5 III, Terz

DE ECCLESIA.

III. Tertio certissimum est, in hac vita neminem habuisse neque habere integram legis impletionē, nisi ipsum Mediatorem Dominum nostrum lesū Christum. Sed erit tunc integra Legis impletio, cum Deus erit omnia in beatis, id est, cum lucebit in eis Deus, ita ut non simul sint reliquiae peccati. Notae sunt enim sententiae Rom. 7. & 8. Et dictum Psalmi: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

DE ECCLESIA.

Quid est Ecclesia?

Ecclesia visibilis in hac vita, est coetus visibilis amplectentium incorruptam Evangelij doctrinam, & recte vrentium Sacramentis, in quo coetu Filius Dei efficax est, & voce Evangelij & Spiritu sancto multos regenerat ad vitam aeternam. Sunt tamen in eo coetu multi non sancti, sed tamen de doctrina consentientes.

CONTRA.

Artis

DE ECCLESIA.

Articuli Fidei non sunt visibiles.

Ecclesiam esse est articulus fidei,

Ergo Ecclesia non est visibilis.

Respondeo ad Maiorem. Concedo : articulos fidei, scilicet, propositiones non esse visibiles, seu vt est vsitata phrasis, Complexum non est visibile, tamen subiecta in multis propositionibus visibilia esse necesse est. Vt, cum dico: Sol est creatura Dei: Nos sumus resurrecturi, propositiones fide accipiuntur, sed tamen subiecta sunt visibilia.

Sic cum dicitur: Ecclesia est populus Dei, in quo Deus vere colligit cœtum, cui dat remissionem peccatorū, & iusticiam, ac salutem æternam. Hæc propositio est articulus fidei, & subiectum, id est, homines amplectentes Euangelium, sensu agnoscuntur, cum certa signa incunrant in oculos & aures, quæ discernunt eos ab alijs hominibus.

Non igitur de Ecclesia loquimur, vt de

DE ECCLESIA.

de idea Platonica, sed monstramus Ecclesiam, iuxta dicta, Dic Ecclesiā. Hic necesse est intelligi visibilem Ecclesiam. Item, In omnem terram exiuit sonus eorum &c.

*Quæ sunt signa Ecclesiæ
propria?*

Signa non fallacia simul hæc tria sunt.

1. Consensus in doctrina Evangelij incorrupta, scilicet in fundamento.
2. Legitimus vsus Sacramentorum.
3. Obedientia Ministerio debita iuxta Euangelium.

*An necesse est, singulos homines
saluandos, fieri ciues veræ
Ecclesiæ?*

Respondeo, Prorsus necesse est, singulos saluandos iunctos esse cum verâ Ecclesia, fide, confessione, inuocatione Dei, & voluntate seruandæ Ecclesiæ, seu

DE ECCLESIA.

seu coniunctionis in Ecclesia, iuxta dicta, 1. Corinth. 1. Non sint inter vos schismata.

Ebræos 10. Non deferentes congregationem vestram.

Galatas 1. Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit.

Psal. 26. Vnum peti à Domino, hoc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.

Psal. 83. Beati qui habitant in domo tua Domine.

Psal. 19. Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri floreant, &c.

Rom. 8. Quos elegit, hos & vocauit, &c.

Quæ res sunt necessarie ad unitatem Ecclesiæ?

Consensus in fundamento, videlicet in doctrina Euangelij incorrupta, & in vsu Sacramentorum legitimo, & obedientia debita Ministerio, iuxta Euangelium.

Testi-

DE ECCLESIA.

Testimonia manifesta sunt de doctrina 1. Corinth. 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Item: Galat. 1. Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit.

De obedientia, 1. Corinth. 1. Non sint inter vos schismata. Et Ebræos 1. Non deserentes congregationem vestram. Item: Obedite his, qui præsunt vobis, scilicet in his, quæ sunt propria Ministerij, iuxta Euangelium.

*Nō. Non
muelent
m. aliam.
Vocationē.*

Sed similitudo rituum, qui sunt ab hominibus instituti, nequaquam necessaria est, ideo cōtra superstitionem multa testimonia tradita sunt. Roman. 14. Regnum Dei non est esca et potus, sed iusticia, pax & gaudium in Spiritu sancto. Nam qui in his seruit Christo, placet Deo, & approbatus est hominibus. Item: Colo. 2. Nemo iudicet vos in cibo, potu, &c.

*Quid nominatur Sacramentum
in Ecclesia?*

Sacra

DE SACRAMENTIS.

Sacramentum in Nouo Testamento, vt Ecclesia loquitur, est ritus diuinitus institutus, additus promissioni in Euangelio traditæ, vt sit testimonium & pignus exhibitæ & applicatæ promissionis Gratiæ. Ideo vetustas dixit: Sacramentum est signum Gratiæ.

Quare additi sunt ritus promulgationi promissionis?

Multæ causæ sunt, sed maxime illustres sunt hæc duæ. Quia, cum Deus colligat Ecclesiam edita promissione, & tantum illi fiant hæredes vitæ æternæ, qui promissioni de mediatore credunt, vult etiam illustri testimonio visibili omnibus hominibus ostendere promissionem, et ipsi applicare, qui eam fide amplectuntur, id est, testificari, quod promissio ad ipsos pertineat. Nā promissio generalis est. Fides autem & vsus sacramenti applicant eam ad singulos credentes. Ita primum Sacramenta sunt signa voluntatis Dei erga nos, videlicet commonefacientia nos
de

DE SACRAMENTIS.

de promissione, & applicantia, id est, testificantia, quod promissio ad nos pertineat.

Altera causa est, quod cum velit Deus omnes saluandos inseri Ecclesiam, & adiungi ministerio Euangelij, sicut dictum est, Quos elegit, hos & vocauit, tradidit ritus manifeste discernentes Ecclesiam ab omnibus gentibus. Et ut agnosceretur Ecclesia, & ipsi ritus testimonia essent, qui ostenderent, velle Deum, nos esse auditores vocis Euangelij, nec eos, qui non audiunt vocem Euangelij, nec fiunt ciues huius coetus vocatorum, esse electos. Ira vult Deus Ecclesiam conspici oculis, & visibilem esse, ut cogitemus, ubi sit doctrina ipsius quaerenda.

Sunt igitur Sacramenta signa confirmantia fidem erga Deum, quia sunt testimonia applicationis, sicut Paulus nominat Circumcisionem *σφραγίδα δικαιοσύνης*, id est, sigillum iusticiae, quia testabatur, promissionem pertinere ad Abrah

*Testimonia
applicatio-
nis*

DE SACRAMENTIS.

Abraham. Deinde sunt signa societatis Ecclesiae & confessionis.

*signa
societatis*

Consideratis autem principalibus finibus, postea Allegoriae & significationes aliae addi possunt. Vt, Circumcisio fuit in illa arcana parte corporis, ut esset miranda admonitio de vêturo semine. Ac simul multa significabat, videlicet ex posteris Abrahæ venturum esse salutare semen, de quo antea dictum fuerat: Semen mulieris conteret caput serpentis. Significabat item Circumcisio, in hac generatione carnali nasci naturam hominum ream, immundam, & præcidendam, hoc est, morti addictam, sed propter promissum semen, iuxta verbum, Ecclesiam habituram esse nouam & æternam iusticiam & vitam.

Sic Baptismus principaliter significat, nos mergi in sanguinem Christi, et ablui à peccatis. Postea significat etiam Ecclesiam mergi in afflictiones.

Coena Domini significat principaliter, nos esse membra Christi, & inseri

G

eius

DE SACRAMENTIS.

eius corpori, et ablui nos ipsius sanguine. Est igitur testimonium & exhibitæ promissionis Euangelij & applicatæ ad singulos. Deinde est communis factio de gratiarum actione. Ideo nominatur *Εὐχαριστία*, & sicut Cyprianus optime dicit, est commemoratio dati & accepti.

Est item neruus publicæ congregationis. Item, testimonium mutux dilectionis & concordix in eadem Ecclesia, sicut antiquitas fœdera fecit societate ceremoniarum & mensæ. Unde & nomen *Σπονδαί*, id est, libationes, pro fœderibus vsurpabant. Item, Veritas dixit: *Τὰς ἄλλας καὶ τὴν ἑαυτοῦ μὴ παραλείψειν*. Ita in Ecclesia societas huius pulcherrimæ communis manducationis intelligatur vinculum esse communis concordix, quo copulati omnes vnum sumus in ipso Christo, et non distrahamus Ecclesiam furoribus opinionum, ambitionum & odiorum. Sed semper initio principales fines considerentur.

DE

DE BAPTISMO.

DE BAPTISMO.

Quid est Baptismus?

EST instituta à Filio Deimersio in
aquam, cum pronuntiatione verbo
rū: Ego baptizo te in nomine Patris,
& Filij, & Spiritus sancti, testificans,
quia hoc testimonium diuinitus insti-
tutum est, eum qui cum hac pronun-
tiatione verborum mergitur recons-
ciliari Deo propter Christum, et sancti-
ficari Spiritu sancto ad vitā æternam.

*Quæ est sententia verborum
Baptismi?*

Ego baptizo te in nomine Patris, et
Filij & Spiritus sancti, id est, Ego mi-
nister hoc ritu testificor in nomine, id
est, mandato diuino: Te, qui sic mers-
geris, recipi à vero Deo in gratiam, qui
est æternus Pater Domini nostri Iesu
Christi, et Filius, & Spiritus sanctus, et
recipi te propter Filium, & sanctifica-
ri te Spiritu sancto.

Et comprehendenda est correlati-

DE BAPTISMO.

ua sententia: Ego testificor te recepi in nomen, id est, agnitionem & inuocationem veri Dei, qui est Pater æternus Domini nostri Iesu Christi, & Filius, et Spiritus sanctus, et recipi te propter Filium redemptorem Ecclesiæ, & sanctificari credentes Spiritu sancto, quæ agnoscas & inuocabis, & palam vicissim testaris hoc Baptismo, te omnia commentitia numina execrari.

Sunt ne Infantes baptizandi?

Respondeo. Infantes sunt baptizandi. Confirmatio hæc est ex Euangelio sumpta.

Omnes saluandos oportet inseri Ecclesiæ in hac vita, iuxta dictum: Quos elegit, hos & vocauit. Vnde de regula tradita est: Extra Ecclesiam non est salus.

Ad infantes pertinet promissio Gratiæ & Salutis æternæ.

Sunt igitur baptizandi & inserendi Ecclesiæ.

Minor

DE BAPTISMO.

Minor manifesta est, quia Dominus inquit: Sinite paruulos ad me venire, quia talit̃ est regnum cœlorum. Item: Non est voluntas Patris mei, vt percat vnus de paruulis istis. Hæc dicta manifeste affirmant, ad infantes pertinere promissionem Gratia et uitæ æternæ. Et loquuntur de infantibus in Ecclesia.

Nec facienda est confusio Ethnicorum & Ecclesiæ, quasi etiam inter blasphemos sint membra Ecclesiæ, sed retinendæ sunt sententiæ: Quos elegit, hos & vocauit. Item: Vbi sunt duo aut tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. Et in Psal. Beati qui habitant in domo tua Domine. Item, Plantati in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri florebut.

Ad hos igitur infantes pertinet promissio, qui sunt in Ecclesia, hos recipit propter mediatorem, cuius nomen super eos inuocatum est, & in his Deus efficax est, et sanctificat eos Spiritu suo sancto, pro ipsorum captu, quia hære-

DE BAPTISMO.

des vitæ æternæ sanctificari Spiritu
sancto necesse est, iuxta dicta: Nisi quis
renatus fuerit ex aqua & Spiritu &c.
Item, 1. Cor. 15. Caro & sanguis regnū
Dei non possidebunt, scilicet sine re-
generatione.

Grati igitur hoc beneficium Dei
agnoscamus, quod vere in Ecclesia re-
cipit infantes, & lætemur, in cœtu vo-
catorum electos esse, & sciamus vo-
luntatem Dei esse, vt quam primum
ætas doctrinæ capax est, semina Euan-
gelij eis instillentur, iuxta dictū Ephes.
7. Educate pueros in disciplina & do-
ctrina Domini.

Hic ad confirmationem adiungan-
tur & testimonia primæ Ecclesiæ. Ori-
genes expresse inquit in 6. capite ad
Roma. Ecclesia ab Apostolis accepit
traditionem, etiam paruulis dare Bap-
tismum. Sciebant enim illi, quibus
arcana mysteriorum commendata fue-
runt, quod sint in omnibus genuinæ
sordes peccati, quas per aquam et Spi-
ritum sanctum aboleri oportet.

Scias

DE BAPTISMO.

Sciamus autem, Baptismum non tantum esse foedus Infantium cum Deo, sed omnium adultorum, omni tempore, qui etiamsi lapsi sunt, tamen rursus ad Deum conuertuntur. Quia in conuersione homo per fidem verissime & integre restituitur per Mediatorem in possessionem promissionis Gratiae, & hæreditatis vitæ æternæ, iuxta dictum Matth. 18. Remittes septuagies septies.

Certo igitur sciant conuersi, ipsis renouatum esse foedus Baptismi, & ad ipsos pertinere promissionem Baptismo additam: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et sicut alijs promissionib: ita verbis de Baptismo dictis se vere confirmant, sciant se receptos esse ab hoc vero Deo, qui est Pater Domini nostri Iesu Christi, & quidē propter Filiū Mediatore, et sanctificari se S. S. ad vitam æternam.

Sciant rursus Baptismum ipsis sitis pulationem esse bonæ cōscientiæ erga Deū, per resurrectionem Iesu Christi,

DE BAPTISMO.

qui est in dextra Dei, vt scriptum est in Epist. Petri, id est, sciant tunc mutuum foedus esse factum inter Deum & baptizatum. Deus recipit te propter Filium resuscitatum, & per eum, & propter eum delet tua peccata, & sanctificat te ad vitam æternam. Tu vicissim agnoscis, hunc vere esse Deum, qui se in hoc Filio resuscitato patefecit, & hunc verum Deum inuocas fiducia filij. Ita fit Stipulatio bonæ conscientiae, et mutua obligatio Dei et hominis baptizati, quæ est rata, & efficax propter Filium Dei resuscitatum, regnantem, & verissime colligentem Ecclesiam in genere humano per Euangelium. Eadem stipulatio & mutua obligatio rata est conuersis ad Deum, quia integre restituuntur in possessionem promissionis gratiæ, & hæreditatis vitæ æternæ.

Recitatur vetus dictum: Post naufragium humanæ naturæ duas tabulas salutis hominibus datas esse, Baptismum & amissa prima tabula, Pœnitentia

DE BAPTISMO.

tentiam. Hoc dictum apparet traditū
esse contra Nouatianos, qui negabant,
lapsos post baptismum rursus conuersi
posse ad Deum. Et necesse fuit refuta-
ri Nouatianos, sicut vox filij Dei ma-
nifestissima refutatio est, cum inquit:
Septuagies septies remittes. Sed tamen
dictum vetus non absurde intelligas-
tur, quia non sic amittitur prima tabu-
la, vt non recuperetur, sed reuera in to-
tam Arcam Nohe recipiuntur con-
uersi, id est, in possessionem integram
promissionum Ecclesiæ propter Mes-
sias diatorem.

Hic etiam commonefaciendi sunt
homines de omnibus furoribus Ana-
baptistarum, & tenenda regula: Ex
fructibus ipsorum agnoscetis eos, id
est, ex manifeste falsis dogmatib. quæ
sunt testimonia non fallacia, vnde sciri
potest, eos fascinosos esse à Diabolo.
Et sint in conspectu præcipui eorum
errores, quos breuiter recitabo.

ERRORES ANA.

BAPTISTARVM.

Valde prodest extare veras historia
as certaminum Ecclesiæ, vt rectis
iudicijs omnium temporum confir-
memur, & videamus, quales furores
in impijs sectis significauerint eas à dia-
bolo ortas esse. Et si autem non est vna
consentiens Anabaptistica, sed multi-
plex et monstrosa Chimæra, et alij ma-
gis, alij minus tetras opiniones habet,
tamen omnium communes sunt furo-
res, inde vsq; à Carpocrate, Marcione
Pepusianis & Manichæis. Ac nisi his-
toriæ scripturæ essent à Iustino, Cles-
mente et Epiphanio, fide dignissimis,
nemo nunc crederet, fuisse tales furo-
res ætatis proximæ Apostolis, quales
nostra ætas vidit in Monasteriensi tra-
gœdia. Sed sciamus, omnib. temporis
bus horribiliter Diabolos turbare Ec-
clesiā, & muniamus nos aduersus Dia-
bolorum insidias, vera cognitione do-
ctrinæ, precatione, & iudicijs veræ

Eccles

ERRORES ANABAPT,

Ecclesiæ, quæ manifestos furores hominum fanaticorum refutauit.

Omnes fanatici, Carpocrates, Marcion, Pepusiani, Manichæi, damnauerunt politicum ordinem vitæ humanæ, Magistratus, Iudicia, distinctionem dominiorum. Et aliqui damnauerunt prorsus coniugia. Aliqui contra docuerunt, vxores debere communes esse, vt Carpocrates. Et horribilia exempla recitantur in historijs. Ita deleuerunt secundam tabulam Decalogi.

Ratio autem iudicare potest, nequaquam ex Deo esse, docentes contraria mandatis Decalogi, quæ etiam rationi nota sunt. Cum autem similia multa docuerint & doceant Anabaptistæ nostra ætate, manifestum est, sectam ipsorum esse furorem Diabolicum. Itaq; propter hæc manifesta signa execrandi & fugiendi sunt, sicut scriptum est: Si quis aliud Euangelium docet, Anathema sit. Item: Si quis dicit Blasphemiam contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, &c.

Res

ERRORES ANABAPT.

Refutationes autem horum errorum firmæ et perspicuæ, notæ sint omnibus, præsertim recte instituti sæpe de eis admoneantur.

Errores contra primam tabulam sunt magis tetri, sed sunt obscuriores, & magna confusio est opinionum.

Aliqui blasphemias Seruetti contra tres personas diuinitatis circumferunt. Multi prorsus nihil dicunt de discrimine personarum, quid sit Filius, cur nominetur λόγος & imago æterni Patris, quid sit Spiritus sanctus.

Omnes Anabaptistæ fingunt, nullum esse peccatum Originis, & propterea negant, Infantes baptizandos esse.

Postea de Iustificatione alij velut Monachi fingunt, se iustos esse suis operibus, videlicet externa disciplina, patientia, toruitate, desertione ciuili vitæ, conturbatione distinctionis domesticorum, & simili barbarie.

Alij Enthusiastici fingunt, se iustos esse afflatibus diuinis, quos tamen non ha-

ERRORES ANABAPT.

habent, sed imaginantur, afflatus esse suas speculationes, vel simulata suspiria. Et interdum accedunt Diaboli impulsiones, quibus velut attoniti seu *τεντωμένοι* stupefiunt, & edunt iniuritas voces, sicut Anabaptistæ in vrbe Monasteriensi in medijs plateis cadentes, vociferati sunt, se rapi mirandis motibus.

Hi Enthusiastici seu fanatici deinde addunt hunc perniciosissimum errorem, Affirmant Deum non efficacem esse cogitatione verbi scripti, vt prorsus abducant homines à verbo Dei scripto.

Cum autem homines abducti sunt à verbo scripto, præcipue tria ingentia mala sequuntur.

- I. Amissio certæ doctrinæ, Legis & articulorum fidei.
- II. Amissio consolationis.
- III. Extinctio veræ Fidei, seu exercitiorum Fidei.

Primum amittitur doctrina, quia cum mens non regitur verbo scripto, hominibus

ERRORES ANABAPT.

homines fanatici fingunt opiniones, vt
libet, contra Legem et articulos Fidei,
sicut multi fecerunt in Adulterijs.

Secundo, in veris doloribus non
sustentant se scripta promissione, &
sic ruunt in desperationem.

Tertio, neq; sciunt neq; discunt,
quid sit Fides, quia quærunť afflatus,
non sustentant se cogitatione scripti
verbi, cum dictum sit: Fides ex auditu
est, auditus per verbum Dei.

Constantissime igitur explodenda
sunt deliria Stenckfeldij, & similium,
qui abducunt homines à scripto verbo,
& negant Deum efficacem esse
cogitatione scripti verbi.

Semper autem in conspectu sint firma
testimonia, Evangelium est potentia
Dei ad salutem omni credenti, Roma,
i. Item: Prope est verbum in ore
tuo, & in corde tuo: Item, Fides ex auditu
est, auditus per verbum Dei, &c.

Sciamus autem, Filium Dei, λόγον
adesse cogitationi verbi scripti, & per
hanc immediate efficacem esse, iuxta
dictum,

ERRORS ANABAPT.

dictum, Iohan. 8. τὸ δέχλω ὅτι ἐλάλω
 ὑμῶν. Ad Ebræos 4. Viuis sermo Dei
 efficacior est gladio, & iudicat cogita-
 tiones, & non est abscondita creatura
 coram eo. Iohan. 14. Si quis diligit me,
 sermonem meum seruabit, & Pater
 meus diliget eum, & veniemus ad
 eum, & mansionem apud eum facie-
 mus. Et prouerb. 8. dicit sapientia: Ful-
 cum eo artifex, & delectationes meæ
 cum Filijs hominum. Antea vero dis-
 cit: Clamo in vertice ciuitatis. Ita iun-
 git verbum vocale, & Filium Dei, qui
 immediate efficax est in ministerio Eu-
 angelij. Ideo regnū Christi est, imme-
 diate ipsum esse efficacem in ministe-
 rio Euangelij, & eum colligere & ser-
 uare Ecclesiam.

Qui igitur abducunt homines à ver-
 bo scripto, simul abducunt ab ipso Fi-
 lio Dei, & sunt hostes regni Christi.
 Hæc diligentissime cōsideranda sunt,
 & inuitantur bonæ mentes ad amorē
 & studiū lectionis & cogitationis ver-
 bi scripti, & ad vera exercitia Fidei, cū
 cogita-

ERRORES ANABAPT.

cogitabunt sic, & non aliter, efficacem esse Filium Dei, videlicet cogitatione verbi scripti.

Cum autem inquit Dominus: Ex fructibus ipsorum agnoscetis eos, vult in qualibet secta totum doctrinæ corpus considerari. Ac si qua secta defendit insignes errores, manifeste pugnantes cum Lege diuina et Euangelio, sciamus eam sectam agitari à Diabolis, et fugiendam esse.

Est autem horribilis error in secta Anabaptistica, quòd tollit discrimen inter peccata, quæ hærent in sanctis, non contra conscientiam, & inter lapsus contra conscientiam. Et fingit, ruentes contra conscientiam tamen esse iustos, et retinere Spiritum sanctum. Hic furor Antinomorum late vagatus est etià apud alios. Sed manifeste demonstratur illustribus testimonijs diuinis.

1. Timoth. 1. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam.

Item, 1. Corinth, 6, Scortatores, Adul-

DE POENITENTIA.

Adulteri, Homicidæ, &c. non possunt
debent regnum Dei.

Roman. 8. Si actiones carnis spiritu
mortificabitis, uiuetis.

Item de Aaron: Dominus voluit
conterere eum.

DE POENITENTIA.

ET SI nomen Poenitentiae magis
congruit ad contritionem, seu pa-
uores & dolores, tamen Ecclesia sic
nominat cōuersionem ad Deum, quæ
& dolores & consolationem continet,
seu mortificationem & uiuificationē,
vt Paulus nominat. Et interdum nar-
rationes Euangelicæ sic loquuntur:
Gaudium est Angelis de vno pecca-
tore, poenitentiam agente.

Nec tamen λογισμίας mouemus,
si quis aliter vult loqui, nō pugnamus
cum eo. Retinemus bono consilio vo-
cabulum in Ecclesia notissimū, vt res
citius intelligatur, & magis perspicua
sit. refutatio errorum, & labyrinthos

H rum

DE POENITENTIA.

in quibus Monachi multis seculis doctrinam de poenitentia corruperunt.

Quid est poenitentia seu conuersio ad Deum?

POENITENTIA seu conuersio ad Deum est contritio, id est, verus pavor & dolor cordis propter peccata nostra, & fide in Christum accipere remissionem peccatorum, reconciliationem, iustificationem & viuificationem, & incoare nouam obedientiam.

Quot sunt partes Poenitentiae?

Tres sunt: Contritio, Fides & Noua obedientia. Hanc partitionem docendi causa bono consilio sic tradidimus, & petimus eam sine calumnijs intelligi.

Quid est Contritio?

Est vere expauescere agnitione irae Dei aduersus peccata nostra, & dolere, quod Deum offendimus, iuxta
ta haec

DE POENITENTIA.

ta hæc dicta : Sicut Leo contriuit omnia ossa mea. Et Esaia 66. Ad quem respicam, nisi ad contritum Spiritu, & trementem sermones meos. Et Ieremias inquit : Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, id est, consternatus sum.

Qui sunt præcipui errores Papistarum de Contritione?

Duo sunt præcipui errores Papistarum de contritione. Prior est quod dicunt : Oportere esse sufficientem contritionem, cum nulla possit esse sufficiens. Et ubicunq; crescunt dolores sine consolatione & fide, ruunt homines in æternum exitium.

Alter error est manifesta contumelia contra Christum, quod fingunt, Contritionem mereri remissionem.

Est ne Contritio necessaria?

Respondeo. Est necessaria aliqua contritio, quia in iuramento dicitur

H 2 Viuo

DE POENITENTIA.

Viuo ego, non volo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Oratio copulatiua est, & vtrunq; affirmat: Vult fieri conuersionem, & promittit viuificationem. Significat autem in eo dicto Conuersio nō simulatum dolorem, & mutationem prioris propositi.

2. Corinth. 7. Contristati estis, ad poenitentiam, & tristitia secundum Deum, poenitentiam ad salutem non poenitendam efficit.

Roman. 6. Vetus noster homo simul crucifixus est, vt aboleatur corpus peccati, ne seruiamus peccato.

Item, Initium sapientiæ, Timor Domini.

Supra citatum est dictum Esaia: Ad quem respiciam, nisi ad contristum Spiritu, & trementem sermones meos.

Item: Scindite corda vestra.

Item: Deus ignis consumens est.

Deus varijs calamitatibus hanc miseram naturam ideo onerauit, vt iram aduersus peccatum agnoscamus, & per

DE POENITENTIA.

perterrefacti, confugiamus ad Mediatorem. Eſaie 28. Vexatio dat intellectum. Pſal. 118, Bonum mihi quod humiliasti me, vt discerem iuſtificationes tuas.

CONTRA.

*De ignoto non poteſt eſſe dolor,
Multa & magna peccata, quæ tamen
non nouimus, remittuntur,
Ergo non eſt neceſſaria Contritio.*

Reſpondeo ad maiorem: De ignoto non poteſt eſſe dolor, ſcilicet in ſpecie, Deinde ad minorem reſpondeo: Multa & magna peccata, quæ tamen non nouimus, ſcilicet in ſpecie, remittuntur, ſicut ſcriptum eſt: Delicta quis intelligit? Sed in genere notum eſt, in hac deprauata maſſa caliginem & dubitationes eſſe, & multas errâtes flammas, vt ſentimus. Ideo Propheta in Pſalmo ſimul complectitur hæc mala: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

DE POENITENTIA.

Necesse est igitur, aliquem verum
dolorem in nobis esse, in quo cum
fide erigimur, accipimus remissionem
peccatorum.

Nec disputandum est, an sit suffi-
ciens dolor, quia non pender remissio
ex merito; aut magnitudine doloris,
sed certissimum est, nullum esse suffi-
cientem dolorem, & cum crescit do-
lor sine consolatione, homo ruit in æ-
ternum exitium. Experimur autem
omnes, in vera cōuersione lucram in-
gentem esse, & non sine magno certas-
sime apprehendi consolationem fide,
sicut inquit ille: Credo Domine, sed
opem fer imbecillitati meæ. Item: Spi-
ritus interpellat pro nobis gemitibus
inenarrabilibus. Item: Spiritus opitu-
latur infirmitati nostræ.

Quid interest inter Timorem

Seruilem, & Timorem

Filialem?

Respondeo, Timor Seruilis est pas-
tor & sensus iræ Dei, sine fide, id est,
fine

DE POENITENTIA.

sine fiducia misericordiæ accedente
ad Deum, & sine consolatione, erigen
te corda in doloribus inferiorum, vt
pauor in Saule, Iuda & similibus, qui
fit horribilis fremitus aduersus Deū,
& fugit Deum, de quo dicitur, 1. Io
hannis 4. Perfecta dilectio foras eijcit
Timorem.

Timor filialis est pauor & sensus iræ
Dei, sed cum Fide, id est, cum fiducia
misericordiæ, accedēte ad Deum, qua
liberantur corda ex doloribus, & cla
mant ad Deum: Abba pater, inter ip
sos dolores, quos tamen vincit conso
latio, sicut Dauid in excellentibus do
loribus tamen erigitur, vt cum inquit
Psalm. 41. Quemadmodum desiderat
cervus ad fontes aquarum, sic deside
rat anima mea ad te Deus meus. Item:
Quare tristis es anima mea, & quare
conturbas me? Spera in eum, quoniam
am adhuc confitebor eum, Salutare
vultus mei & Deus meus.

Talis est Sanctorum contritio in
hac tota vita. Et huc pertinet dictum.

DE POENITENTIA.

Timor Domini initium Sapientiae. Alias descriptiones timoris Seruillis et Filialis volens omitto, quas ociosi disputatores fingunt: Timorem Filialem esse, qui non timet poenas. Sed sciamus, mixtos esse hos ingentes motus in sanctis. Timorem & sensum poenae & Fidem accedentem ad Deum. Quia vult Deus sanctos aliquo modo intelligere iram aduersus peccata, vt Ieremiae 13. dicitur: Postquam ostendisti mihi, per percussi femur meum, confusus sum & erubui, conuerte me & conuertar. Item: Esaiae 28. Fecit alienum opus, vt faciat proprium.

CONTRA.

In prima Epistola Iohannis capite 4. dicitur: Timor non est in dilectione, sed perfecta dilectio foras pellit timorem,

Ergo non est in Sanctis Timor. Respōdeo. Vltata interpretatio est dicti Iohannis; Timor non est in Dilectione,

DE POENITENTIA.

ctione, scilicet, Seruilis. Recte sic dicitur. Sed hæc non de ociosis speculationibus intelligantur, sed sciamus, Timorem seruilem nominari fugam & fremitum aduersus Deum, sine Fide, vt fugiunt Cain, Saul, Iudas. Cain inquit: Maius est peccatū meum, quam vt remittatur.

Hunc timorem, inquit Iohannes, eijci, scilicet, quia fide corda eriguntur, vt quāquam sunt in dolore, tamen eluctentur, & simul accedant ad Deū, sicut inquit Paulus: Gratia exuberat supra delictum. Et Psal. 31. Dixi confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino, & tu remittis mihi impietatem peccati mei.

Accendente autem fide, Timor fit Filialis, & simul accenditur Dilectio, quia fides affert pacem, qua cor acquiescit in Deo, iuxta dictum: Iustificati fide pacem habemus erga Deum. Et deinde dicitur: Dilectio Dei effusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctū &c. Et tamen simul adhuc corda quæ

DE POENITENTIA.

Ab tiuntur dubitationibus & magnis doloribus. Et semper repetenda est precatio: Credo Domine, sed opem fer imbecillitati meæ. Item: Spiritus adiuvat infirmitatem nostram. Item: Interepellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Interea simul dolor de peccato fit purior, & Timor fit ordinata reverentia erga Deum. Et nos loquimur de motibus, qui sensu percipiuntur in hac vita, in qua sensus iræ Dei etiam in sanctis affert tristem consternationem, sed ex qua elucantur erecti voce Evangelij, & Fide.

DE FIDE.

In conuersione necesse est fieri mentionem, non solum horrendi doloris, qui nominatur Contritio, sed etiam consolationis, quia Deus inquit: Vivo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & viuat. Et manifestum est, Filium Dei missum esse, non ut oppressi ira Dei ruamus in æternum exitium, sed ut reconciliati propter ipsum,

DE POENITENTIA.

sum & liberati ab ira Dei & æternis
pœnis, rursus donemur iusticia & vita
æterna, & Deus palam se nobis cõmu-
nicet, & sit omnia in omnibus, sicut in-
quit Christus: Sic Deus dilexit mun-
dum, vt Filium vnigenitum daret, vt
omnis qui credit in eum, non pereat,
sed habeat vitam æternam. Ideo ne-
cesse est, Fidem poni alteram partem
conuerſionis, sicut Paulus loquens de
conuerſione nominat mortificationem
& Viuificationem.

Ac necessario taxamus Monachos,
apud quos in doctrina de pœnitentia
prorsus est silentium de consolatione
& fide, Imo expresse iubent dubitare,
an recipiamur in gratiam, & manere
in hac dubitatione. Contra has perniti-
ciosissimas tenebras, vt magis conspi-
ci possit consolatio & doctrina de Fi-
de, nobis vsitatum est, numerare Fi-
dem partem conuerſionis, quæ certe
complectitur Mortificationem & Vi-
uificationem.

Si quis amans rixarum mouerit lo-
quenda.

*Fides altera
pars conuerſionis.*

DE POENITENTIA.

μαχίας, non pugno: Sed sic loquimur, quia hæc distributio est utilis commonefactio de Fide. Et certe verteres descriptiones non sunt sufficientes: POENITENTIA EST PLANGERE PRAETERITA DELICTA ET PLANGENDA NON FACERE. Hic enim non fit consolationis mentio.

Quod autem Gratis Fide propter Mediatorem accipiat remissio peccatorum, & iustificatio, seu Reconciliatio, & viuificatio, quæ fit per Filium donato Spiritu sancto, & hæreditas vitæ æternæ, manifesta testimonia sunt.

Acto. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum. Hic Petrus recitat testimonium diuinæ patefactionis repetitum in vniuersa Ecclesia, subinde missis Prophetis, quorum vocem Deus etiam illustra testimonia addidit. Hunc consensum catholicæ Ecclesiæ, & tanquam perpetuam Synodum, citat Petrus,

DE POENITENTIA.

Petrus, vt breuiter summā doctrinæ
Propheticae ostendat, & discernat pro-
priam Euangelij vocem ab omnibus
impijs, Ethnicis & Pharisaicis opinio-
nibus, & significet vocem Euangelij
non est nouam, sed omnibus tempo-
ribus in vera Ecclesia propagatam es-
se.

*summā
doctrinā pro-
phetica*

Adiungantur autem Petri dicto &
alia testimonia saepe alibi repetita, viz
delicet in capite 3. 4. & 5. ad Romanos
propositio de iusticia fidei, & confir-
matio, vbi dicitur: Iustificati fide pa-
cem habemus. Et ex Esaia: Noticia
serui mei iusti, iustificabit multos &c.

Est autem Fides assentiri omni ver-
bo Dei nobis tradito, & in hoc pro-
missione gratiae, & est fiducia promissae
misericordiae, qua & cor propter
Mediatorē, & per eū liberatur ex do-
loribus inferorū, & accedit ad Deū, &
inuocat eum, clamans Abba Pater, &
hac vera consolatione acquiescit per
Filium, dato Spiritu sancto, vt dicitur
Galat. 3. Vt promissionem Spiritus ac-
cipias

Fides

DE POENITENTIA.

cipiamus, per fidem. Et, Iustus Fide sua viuet.

Vt autē hac vera Fides recte intelligatur, necesse est semper in conspectu esse admonitionem Bernhardi, in qua dixit: Credere te oportet, Tibi remitti. Scit Diabolus, remitti aliquibus hominibus peccata, et multi homines, vt Saul & Iudas, credunt alijs remitti. Quare hac necessaria admonitio sit in fixa mentibus nostris: Credas tibi ipsi remitti peccata. De hac fide loquitur Paulus Romanos 4. cum docet, promissionem fide accipi. Non accipiunt promissionem, qui credunt eam alijs, non sibi, offerri, sicut in Epistola Iohannis scriptum est: Qui non credit in filium, accusat eum mendacij.

Cum igitur recitas articulum Symboli: Credo remissionem peccatorum, intelligamus non tantum alijs, sed tibi quoque dari. De hac fide dicitur: Iustus ficati fide pacem habemus. Nec alia consolatio quærenda est, sed hac fide in Deo propter mediatorem acquiescens.

DE POENITENTIA

cendum est, Sic accipitur Spiritus sanctus, iuxta dictum in Zacharia: Effundam super domum David Spiritum Gratiae & precum. Quia tunc testificatur Spiritus sanctus in cordibus, quod simus in Gratia, quia in ea consolatione sentimus, nos eripi ex doloribus inferorum. Nec iam fugimus Deum, sed inuocamus, & ad eum accedimus, Et tunc verissimum est, Filium Dei adesse, & efficacem esse in cordibus, & verbo ostendere Patris praesentiam & misericordiam, & dare Spiritum sanctum, sicut inquit: Nemo nouit patrem nisi Filius, & cui uolet Filius reuelare. Item: Ego sum uir, vos palmites &c.

Repetenda est etiam doctrina de exclusiua. In uero agone semper disputat mens de dignitate: Video me non esse dignum reconciliatione, non habere beneficia, qualia habuerunt Aaron, Petrus, David, quos Deus recepit, sentio multum in me dubitationem esse &c.

DE POENITENTIA.

& errantium cupiditatum. Hæc tentatio quotidie omnes pios in inuocatione languescit, vt trepidi fugiant. Has trepitationes nominat Paulus peccata, quæ per Legem existunt, Sed contra has tentationes erigamur voce Evangelij, de gratuita remissione propter Filium. Paulus inquit: Ideo ex fide gratis, vt sit firma promissio, Roma. 4. Sic & supra dictum est de propositione, Sola fide iustificamur, id est, gratis propter Filium Dei Christum. Semper in conspectu sit vox Pauli: Gratia exuberat supra peccatum. Quantacumque sunt peccata, tamẽ certum est, Filium Dei potentio rem esse.

Quid nominatur Noua obedientia.

Necesse est in hac vita ante mortẽ corporalem fieri conuersionẽ ad Deum, iuxta dictum Apocal. 2. Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam. Et ad Corinthios: Superinduemur, si tamen non nudi reperiemur, Cum

DE POENITENTIA.

Cum igitur post contritionem, remissio peccatorum fide accepta est, sequatur noua obedientia, quæ proprijsis me est, iuxta Pauli definitionem, *seguatur noua obedientia* ~~Militare~~ bonam militiam, id est, retinere fidem & bonam conscientiam. Talis cursus habet magna certamina, sed sciamus, adesse inuocantibus filium Dei, sicut inquit: Venite ad me omnes, qui laboratis, et ego reficiam vos. Item: Ego sum vitis, vos palmites. Item: Spiritus opem fert infirmitati nostræ. Item: Deus est, qui facit vt velitis & perficiatis, vt aliqua ipsi grata fiant. Et in his certaminibus renati transformantur ad imaginem Dei, vt lux in mentibus fiat similis verbo Dei.

Quæ fuit impia doctrina Nouatorum de Pœnitentia?

In vrbe Alexandria Meletius fuit, qui negauit post Baptismum lapsis in manifesta scelera remitti peccata. Eundem errorem Nouatus Romæ sparsit. Et cum vterq; magnos coetus super-

I fitio

DE POENITENTIA.

fittiosorum hominum haberet, applaudentium huic phanatico dogmati, magna dilaceratio Ecclesiarum facta est, & fuit diuturnum schisma. Et superbe nominarunt se illi hypocritæ κατὰ πόλιν. Sed sit in conspectu refutatio.

Petrus post tristē lapsum receptus est à Christo. Item: Incestus apud Corinthios post poenitentiā receptus est à Paulo. Et adolescens educatus à Iohanne. Et Galatarum Ecclesiae in Apocalypsi reuocantur ad poenitentiā. Et Petrus Episcopus Alexandrinus refutauit Meletium exemplis prioris Ecclesiae. Certissimum est igitur, lapsos iterum conuerti posse ad Deum, & cum redeunt ad poenitentiam, fide accipere remissionem peccatorum. Haec exempla ad dulcissimam regulam congruunt, Math. 18. Remittite septuagies septies, Vbi mentio fit numeri non exigui, vt cogitent omnes pñ, non leues sordes harere in omnibus hominibus, & multos lapsus accidere etiam praestantibus hominibus, sicut acciderunt

DE POENITENTIA.

runt Adam, Aaron, Moysi, & Dauidi,
Iosæ, Petro, & alijs. Simus igitur mes-
mores dicti: Non iustificabitur in con-
spectu tuo omnis viuens. Et pie di-
ctum est: Ante tuos oculos nil nisi
culpa sumus. Sed sciamus conuersio-
nem necessariam esse, & non perseue-
randum esse in delictis contra conscia-
entiam, sicut inquit Dominus: Nisi
pœnitentiam egeritis, omnes similiter
peribitis. Quod ipsum dictum etiam
refutat Nouatianos, quia Christus hor-
tatur Apostolos ad pœnitentiam.

*Quomodo numerant Papistæ par-
tes Pœnitentiæ?*

Recensent & ipsi tres partes, Con-
tritionem, Confessionem & Satisfac-
tionem,

i.

DE CONTRITIONE.

Contritio necessario recensetur, vt
supra dictum est, quia necesse est non
perseuerare in sceleribus contra conscia-
entiam

DE POENITENTIA.

entiam, sed dolere propter nostram immundiciem, & delicta actualia, iuxta dictum 2. Corinth. 7. Tristitia quæ secundum Deum est, poenitentiam efficit ad Salutem. Item: Sicut Leo contriuit omnia ossa mea. Item. Vbi habitabit Dominus? In Spiritu contrito, & tremente sermones meos. Supra autem dictum est, Papistas addere duos errores præcipuos, videlicet, quod oporteat sufficientem esse contritionem, & quod mereatur remissionem. Hos perniciosos errores taxari necesse est.

II.

DE CONFESSIOE.

Primum scias vocabulum confessionis non vno modo usurpari in scriptis Prophetis, & historijs Ecclesiæ. In Psal. 31. Dixi confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino, & tu remittis impietatem peccati mei.

Hic & sæpe alibi confessio significat veram contritionem erga Deum, quæ homo immediatè coram Deo dolet, se habere

DE POENITENTIA.

habere peccata, & fide petit remissionem culpæ, & mitigationem poenarū, sicut in Daniele dicitur: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei. Item, Michea 7. Iram Domini portabo, quia peccaui ei. Hæc confessio immediate ad Deum reipsa contritio est, & necessaria est.

Ad hanc accommodari potest discursus Chrysostomi, quod recte intelligat *ὁ δὲν ἄπο τοῦ ἰλίου ποιεῖ τὸν θεόν, ὥσπερ ἡ ἐξ ὁμολόγησις*, nihil sic placatum facit Deum sicut confessio.

Secunda significatio est, Confessio offensionis & petitio reconciliationis apud homines offensos, ut dicit Iacobus: Confitemini mutuo peccata vestra, id est, Sanate inter vos offensiones, sicut Matth. 5. dicitur: Vade prius, & reconcileris fratri tuo. Hæc confessio apud offensos etiam est pars contritionis, seu novæ obedientiæ, in talibus negocijs, quæ non sunt occulta. Hæc significationes in scriptis Prophetis & Apostolicis recte discernendæ sunt

DE POENITENTIA.

sunt à decreto Pontificio, quod præcipit confessionem, id est, enumerationem delictorum etiam arcanorum, faciendam ministrantibus Sacramenta. De hac enumeratione quæritur, qua occasione recepta sit, & paulatim cumulata, & an sit necessaria.

Vnde est confessio, quæ est enumeratio apud ministrantes Sacramenta?

Respondeo. Hic ritus ortus est à spectaculis publicæ poenitentiae, quam sic nominarunt, Nam polluti sceleribus, quæ passim nota erant, cum redituri ad Ecclesiam, petebant se recipi, commemorabant sua delicta, vt, sicut tunc consuetudo erat, per aliquot dies starent in templo, cum signis reatus, & deinde publice reciperentur.

Hoc spectaculum nominabatur publica poenitentia, et pertinebat tantum ad pollutos sceleribus, quæ passim nota erant, et nequaquæ merebatur remissionem peccatorum, neque culpæ, neque poenæ,

DE POENITENTIA.

poenæ, sed commonefactio erat apud
alios homines, vt essent diligentiores
in cauendis lapsibus, & cogitarent de
magnitudine peccatorum &c. Item,
Exploratio erat quæ ostendebat, istos
serio petere remissionem.

*publica
poeniti-
tia*

*Est ne enumeratio omnium aut alia
quorum delictorum ne-
cessaria?*

Respondeo. Nulla enumeratio delictorum necessaria est, quia manifestum est, nusquam extare præceptum diuinum de Enumeratione singulorum. Et Enumeratio omnium est impossibile, sicut scriptum est: Delicta quis intelligit? Sed petitio Absolutionis priuatæ retinenda est propter multas grauissimas causas. Nam vox Euangelij & multis & singulis, qui ad Deum conuertuntur, & consolationem petunt, remissionem peccatorum annunciat, iuxta dictum: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Et nihil dubium est, Sacramenta vere esse
I 4 applica

*Sacra
menta*

DE POENITENTIA.

applicationem generalis promissionis
ad singulos, sicut Paulus inquit: Cir-
cisionem fuisse sigillum iusticiæ, id est,
commonefactionem de promissione,
& testimonium applicationis.

Præterea retento ritu priuatæ abso-
lutionis, magis in Ecclesia conspicitur
discrimen Legis & Euangelij, & os-
tenditur testimonium ipsis exemplis,
quod in Euangelio mandatum traditum
sit de remissione peccatorum, sic
ut Petrus Alexandrinus ritum publicum
citauit contra Nouatianos.

C O N T R A.

*Index non potest absolvere, nisi causa
cognita,*

Pastor est Index.

*Ergo necesse est fieri cognitionem,
ad quam necessaria est Enumeratio.*

Respondeo. Nego minorem. Pas-
tor enim est minister Euangelij, ha-
bens mandatum, vt Euangelium annun-
ciet,

DE POENITENTIA.

ciet, seu multis, seu singulis. Et hæc absolutio fit ratione ministerij, et est consolatio coram Deo. Alia est absolutio in criminibus, quæ nota sunt, quæ fit ratione iurisdictionis, quæ distinguenda est à principali ministerio, & recipit eum, qui fuerat reus publicorum criminum coram Ecclesiâ. Hæc alibi copiosius declarantur.

*1488
dum*

III.

DE SATISFACTIONIBVS.

Nomen satisfactionis à spectaculo publicæ poenitentiae sumptum est. Nā vt supra dixi, mos fuit in Ecclesia vestita, pollutos atrocibus & manifestis sceleribus, cum se recipi petebant, collocare in loco certo templi spectandos in veste lugubri. Sicut nostro tempore interdum Anabaptistæ deposito errore ita recepti sunt, vt aliquot diebus ante templū starent in conspectu populi, & signa suæ poenitentiae ostēderēt.

Hic mos nequaquam existimabatur mereri remissionem peccatorum, seu culpæ, seu poenæ, sed erat spectaculum

DE POENITENTIA.

lum publicum, institutum ad alios cōmonefaciendos, vt cogitarent, similes lapsus vitandos esse. Erat etiam qualiscunq; exploratio, an illi serio peterent se recipi. Fuit in omnibus rebus Vetus-
tas seuerior, quam hæc vltima & deli-
ra mundi ætas. Ideo excommunicati
propter cædes, postea arcebantur à
conuictu aliorum hominum, & gere-
bant certa signa reatus, vt alij homines
scirent, eorum consuetudinem vitan-
dam esse.

Hic mos haud dubie à primis patris-
bus acceptus est. Nam & apud Ethni-
cos, apud quos veteris disciplinæ vesti-
gia retenta sunt, eadem consuetudo
mansit. Orestes interfecta matre gessit
signa reatus, vt vbi cunq; vagabatur, cæ-
teri homines à conuictu eius abstines-
rent. Hæc signa postea in absolutio-
ne amota sunt. Sic & Adrastus apud
Herodotum gessit signa reatus.

Talibus exemplis vetustas commo-
nesfacere alios homines voluit, vt ma-
gis abhorrerent à sceleribus.

Huius

DE POENITENTIA.

Huius vetusti moris vestigium fuit
spectaculum satisfactionum, ut nomi-
nabatur, Græci nominauerunt *ἡμίτις*,
id est, castigationes, Sed postea super-
stitione creuerunt ritus, & accesserunt
stultæ & impiæ opiniones. Ac Mo-
nachi, qui fontes ignorabant, porten-
tolas opiniones de Satisfactionibus
finxerunt. Hæc historica valde prodest
omnibus notissima esse, facilius enim
postea disputationes de Satisfactioni-
bus dijudicari possunt. Primum autē
refutatio hæc tenenda est,

*In furto restitutio rei alienæ necessa-
ria est, iuxta regulam: Pecca-
tum non dimittitur, nisi abla-
tum restituatur. Et Paulus in-
quit: Qui furatus est, iam non fu-
retur.*

*Restitutio autem est Satisfactio,
Ergo Satisfactiones sunt necessa-
ria.*

Re-

DE POENITENTIA.

Respondeo. Nego minorem, quia restitutio non est Satisfactio illa, quæ Canonica appellatur, quæ est opus nõ debitum Deo, & de qua Monachi loquuntur, sed est opus debitum Deo, pertinens ad contritionem & Nouam obedientiam. Quia qui sciens retinet rem alienam, retinet animum furandi. Necesse est autem non perseuerare in sceleribus contra Conscientiam, iuxta dictum: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam.

*Quid nominant Canonicam
Satisfactionem?*

Nominant opus indebitum, id est, non mandatum à Deo, quo fingunt compensari pœnas æternas seu purgatorii. In hoc deliramento magnū chaos est errorum, quod totum euidenter refutatur hoc vno dicto: Frustra conlunt me mandatis hominum.

*Est ne distincta remissio culpæ
à remissione pœnæ
æternæ?*

Res

DE POENITENTIA.

Respondeo. Nequaquam distincta est. Ac remissio culpæ prorsus eadem est, quæ est remissio pœnæ æternæ, iuxta dictum; Iustificati fide pacem habemus. Item, Iustus fide sua viuet. Itē, Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret pro mundo, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Nam æterna pœna est sensus iræ Dei. Remissa autem culpa, fit reconciliatio, & Filius Dei voce Euangelij consolatur cor, & retrahit ex doloribus inferorū, de quibus dicit Ezechias; Sicut Leo contriuit omnia ossa mea. Et sequitur: Tu autem eruisti animam meam, ne periret. Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Item Micheas: Projiciam peccata vestra in profundum mare. Item: Effundam super domum David Spiritum gratiæ & precum. Item totum caput octauum ad Romanos idem dicit.

Certissimum est igit, semper simul fieri fide propter Filium Dei, & per eum

DE POENITENTIA.
eum remissionem culpæ & pœnæ æ-
ternæ. Hoc scire ad consolationem ne-
cessarium est.

*Est ne distincta remissio culpæ à re-
missione pœnæ temporalis
in hac vita?*

Respondeo. Est distincta. Vt: Adā,
Dauid, accipiunt remissionem culpæ,
& tamen simul subiiciuntur pœnis in
hac vita, quæ tamen nequaquam sunt
compensationes aut merita pro pœna
æterna, vt insulse & impie finxerunt
Monachi, sed habent prorsus alias cau-
sas. Et hic tota doctrina de causis hu-
manarum calamitatum consideranda
est, quæ in sola Ecclesia diuinitus pates-
facta est, & ignota est sapientiæ huma-
næ & Philosophiæ.

Philosophi dicunt, causam mortis et
morborum esse Materiam. Deinde
multarum calamitatum causas esse er-
rores iudicij in mentib. hominū, inor-
dinatos affectus, & voluntates non ob-
temperantes recto iudicio, Etsi autem

ve

DE POENITENTIA.

verum est, has esse causas propinquas, tamen rursus quæritur de Principali causa, vnde sit in Materia, Mente & Voluntatibus tanta infirmitas & confusio: Hæc principalis causa primis parentibus statim nota fuit. Postea vero Deus semper in Ecclesia doctrinam de ea causa repeti voluit. Sunt autem hæ causæ.

Prima communis toti generi humano. Propter peccatum primorum parentum, & peccatum nobiscum nascens, omnes homines sunt subiecti morti, tyrannidi Diaboli, & communibus calamitatibus, iuxta dicta, Genesis 3. & Rom. 5. Per peccatum Mors. Item Ephesios 2, ait Paulus, Diabolum efficacem esse in impijs, vt horribilis historia totius Mundi ostendit, cædes facta à Cain, & deinceps idolomania, bella & incestuæ libidines.

Deinde de Ecclesia hæ causæ sunt.

I.

Prima communis, propter Peccatum nobiscum nascens.

DE POENITENTIA.

II.

Secunda. Quia Diabolus præcipue insidiatur Ecclesiæ, iuxta dictum: Inimicitias ponam inter semen Mulieris & serpentem. Item: Diabolus circuit tanquam Leo rugiens. Et in Iob est: Diabolus est inter filios Dei &c.

III.

Tertia. Quia Deus præcipue in Ecclesia vult intelligi iram suam aduersus peccata, & crescere poenitentia, lucem Fidei, & inuocationem, & resprimi prauas inclinationes, iuxta dictum: Bonum mihi quod humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas. Item: Cum iudicamur à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Esaia 26. Angustia clamoris disciplina eis est.

IIII.

Quarta. Multi in Ecclesia habent etiam actualia delicta, quæ puniuntur singularibus poenis, quæ interdum sunt *περιουρητικα*, vt totæ Gentes puniantur, vt, Dauidis adulterium, stuprum in

DE POENITENTIA.

in Benjamin, idolatria Aaronis, Massassæ & aliorum, De his dicitur: Iram Domini portabo, quia peccaui ei: Et tamen, cum sededo in tenebris, Dominus erit lux mea. Item: Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo, damnemur.

V.

Quinta. Vult Deus præcipua membra Ecclesiæ conspici insigniter conformia imaginis filij Dei, et eorū necessaria testimonia esse de doctrina & de futuro iudicio. Vt quia sinit interfici Paulum à Nerone, significat restare aliud iudicium.

VI.

Sexta. sinit Deus accidere sanctis inextricabilia humano consilio, vt ostendat præsentiam suam in Ecclesia. Numer. 14. Vt sciant, quod sis in populo isto. 1. Reg. 14. Vt sciat omnis terra, quo sit Deus in Israel. Et Ieremias inquit: Misericordiæ Domini, quod non consumti sumus &c.

Has causas in conspectu habere necesse

K

cesse

ERRORES PAPIST.

celle est, ad discernendam doctrinam Philosophicam, item superstitiones, & doctrinam Ecclesiæ, & ad confirmandam fidem, obedientiam in calamitatibus, spem, inuocationem, petitionem & expectationem liberationis aut mitigationis, sicut re ipsa differunt ab exitijs Ethnicis castigationes Ecclesiæ, de quibus dicitur: Non accendam totam iram meam. Item in Abacuc: In ira misericordiæ recordabitur. Item: Non faciam furorem iræ meæ. Item: Domine, ne in furore tuo arguas me. Item: Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ. Item: Castigans castigauit me, & morti non tradidit me: Non moriar, sed viuam & prædicabo opera Domini. Item Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Inuoca me in die tribulationis, eripiam te, & glorificabis me. Item: Si iudicaremus nos ipsos, non iudicaremur à Domino &c.

Hæ causæ calamitatum considerandæ sunt, & simul conferendæ con-
solaz

DE POENITENTIA.

solationes, & accendendæ sunt mentes, vt crescant Pœnitentia, Fides, Spes inuocatio, & ceteræ virtutes.

Hæ calamitates communes aut singulares, quibus Deus nos castigat, nequaquam sunt satisfactiones, id est, merita remissionis culpæ aut pœnæ æternæ, aut purgatoriij, sed habent alias causas, videlicet, aut vt sint Exercitia, vt carcer Ioseph, vt in tertia causa supra dictum est, aut vt sint *πυρώγια*, vt pœna Davidis, vt in quarta causa diximus, quia vult Deus conspici exemplum iustitiæ suæ in pœnis homicidarum, etiam si conuertuntur ad Deum; Aut sint *μαρτύρια*, vt Prophetarum supplicia, Abel, Iohannis Baptistæ, Esaïæ, & aliorum.

ARGVMENTVM.

Dauidi post remissionem culpæ imposita est pœna,
Ergo Satisfactiones ad remissionem culpæ accedere debent.

K

2

Rea

DE POENITENTIA.

Respondeo, Nego consequentiam, quia aliud est poena temporalis diuinitus imposita, aliud satisfactio. Et longe aliud Satisfactio ab Homínibus excogitata. Etsi autem saepe sequuntur poenae téporales atrocía delicta, quia vult Deus intelligi, se esse, & iustum esse, et vindicem, ac destruere non congruentes ad suam iusticiam: Tamen has ipsas mitigat agentibus poenitentiam, nec punit omnia delicta talibus poenis temporalibus. Ideo inquit, Non accendam totam iram meam &c.

Præterea hæc poenae temporales diuinitus impositæ non tolluntur potestate Clauium, ideo nihil huc pertrahunt commentitiæ Satisfactiones, quæ nominantur Canonicae. Ac vt discrimina afflictionũ melius intelligi possint, genera distinguantur iuxta causas finales. Sunt autem hæc quatuor genera.

I. Omnes afflictiones aut sunt *πρωτεύουσαι*, id est poenæ, vt poena Davidis, id est, destructio propter scelus.

II. Aut sunt *δοκιμασίαι*, vt carcer Ioseph,

DE POENITENTIA.

Ioseph, quia Ioseph non meruit peccato aliquo actuali, vt ita male tractetur.

III. Aut sunt μαρτύρια, vt supplicia Abel, Baptistæ, Ieremiæ, Esaia, & aliorum, sunt testimonia de doctrina.

IIII. Aut λόγον, vt solius Christi meritum.

ALIUD ARGVMENTVM.

Si nos iudicamus, non iudicamur à Domino, I. Corinth. II.

Satisfactione nos indicamus, id est, punimus,

Ergo non iudicamur à Domino, id est, Deus tollit pœnas propter nostram Satisfactionem.

Respondeo. Nego minorem, quia satisfactione Canonica, vt vocant, non iudicamus nos, sed vera conuersione, iuxta dictum: Frustra colunt me man-

ERRORES PAPIST.

clatis hominum, Paulus vocat iudicare totam conuersionem, non externas & simulatas tragœdias, ab hominibus excogitatas. Nec poenæ æternæ, nec poenæ corporales tolluntur, per opus impij militis, cum iter facit Cathaphraetus ad sanctum Iacobum, sed cumulantur peccata idolorum cultu, sicut ex opinione Papistica de satisfactionibus magna scelera & tetri errores orti sunt, quod ostendunt ipsi Canones de Satisfactionibus, & multa exempla meminimus.

Errores etiam isti à Spectris confirmati sunt. Ego amitam habui, quæ cū mortuo marito vicina partui moesta sederet ad focum vesperi, duo ingressi sint domum, quorum alter habebat Mariti speciem, & sese esse maritū mulieris mortuum dicebat. Alter longus Franciscani Monachi speciem habebat. Et cum ad focum accessisset is, qui induerat Mariti speciem, salutat uxorem moestam, iubet eam esse sine metu, quia venerit mandata quædam ei
das

DE POENITENTIA.

daturus, & illum longum Monachum iubet tantisper ingredi in hypocaustū. Deinde colloquens, petit vt Sacrificios conducatur, qui missas celebrent. Discessurus petit vt sibi dextram porrigat. Cum vero perterrefacta contaretur, & ipse promitteret, non fore vt læderetur, dat dextram, quæ etiam si non est laxa, tamen ita vsta est, vt semper atra manserit. Postea reuocat illum longum Franciscanum, et discedentes mox euanescent. Tales historiæ multæ non leguntur tantum, sed etiam hominibus fide dignis notæ sunt.

Necesse est igitur errores de Satisfactionibus taxari, et restituenda est dicto Paulino natia sententia dulcissima. Hoc enim docet, mitigari poenas etiā in hac vita, his qui conuertuntur, vt Dauidi, Manassæ, Niniuitis mitigantur poenæ post conuersionem. Sicut et in Zacharia dicitur: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Et Esaia 33. dicitur: Panis ei dabitur; Regē in decore suo videbit. Et Esaia 58. Frange esus

DE COENA DOMINI.

rienti panem tuum, & eris velut hortus irriguus. Ad has sententias congruit Pauli dictum: *SI NOS IUDICAREMVS, NON IUDICAREMVR A DOMINO.* Et loquitur de vera conuersione. Et consolationis causa sæpe cogitanda est, vt sciamus Deum poenas corporales mitigare ijs, quia id ipsum conuertuntur.

*Epiphanius
Qui non credit
verba Christi
in coena
excidit
gratia
et salutem*

DE COENA

DOMINI.

Quid est Cæna Domini?

EST communicatio corporis & sanguinis Domini nostri *IESV CHRISTI*, sicut in verbis Euangelij instituta est, in qua sumptione filius Dei vere & substantialiter adest, et testatur se applicare credentibus sua beneficia, & se assumisise humanam naturam propter nos, vt nos quoque sibi insertos Fide membra sua faciat, & nos ablutos esse sanguine suo. Simul etiã testatur, se velle in credentibus deinceps esse, et se, cum sit λόγος & æterni patris, docere.

vivificis

DE COENA DOMINI.

uiuificare et regere credentes, sicut inquit Iohannis 17. Manete in me, & ego in vobis: Qui manet in me, & ego in eo, id est, qui fide retinet Euangelium, in eo vere adest Filius Dei.

Quis est fructus Sumtionis?

Vsitate respondetur, quod sumtio fiat ad cōfirmandam Fidem, videlicet vt applicentur credenti beneficia Christi, sicut supra dictum est, Sacramenta esse testimonia applicationis, quod necesse est intelligi, non vt Papistæ loquuntur, ex opere operato, id est, sine bono motu vtentis in adultis, sed cum Fide accipiunt. Sic enim & non aliter colligit æternā Ecclesiam Filius Dei, voce Euangelij, & vsu Sacramentorum, sicut dicitur: Fides ex auditu est, auditus per verbum Dei. Trahit igitur voce Euangelij, & vult nos assentiri. Eodem modo de Sacramentis dicit, sicut Augustinus confert Verbum & Sacramenta, cum dicit Sacramentum esse verbum visibile.

K s Est

DE COENA DOMINI.

Est igitur hic primus fructus, hoc est
testimonio confirmare Fidem, & statui-
ere, quod hoc tanquam pignore seu
sigillo Filius Dei, se tibi applicare sua
beneficia testetur, sicut & Paulus cir-
cumcisionē appellat Sigillum iusticiæ,
id est, testimoniū confirmans nos. Pos-
tea hæc appellatio magis declaretur.
Ita fit applicatio beneficiorum, vt cre-
dens inseratur Christo, & fiat eius mē-
brum, & testimoniū habeat, quod Fi-
lius Dei assumerit humanam naturā
propter nos, vt nos sibi insertos tan-
quam surculos seruet, cum totum ge-
nus humanum funditus periturum
fuiſſet, nisi ipse massam nostram assum-
sisset, & nos sibi insereret. Sic igitur
prodest sumtio, & fit dulcissima, cum
hos fructus cogitamus.

I. Primum, cum fides in conuersio-
ne intuetur filium Dei, testificantem
se tibi applicare remissionem. Deinde
testificantem, se ideo assumsisse huma-
nam naturam, vt sustentet nos, colligat
æter-

DE COENA DOMINI.

æternam Ecclesiam, viuificet eam, & semper sit in credentibus filius Dei λόγος, cum voce Euangelij gestet & gubernet eos.

II. Secundo accedat Gratiarum actio pro Filij missione, pro assumptione humanæ naturæ, pro ipsius passionem, pro redemptione, pro donatione Euangelij, pro viuificatione, quæ fit per ipsum & Spiritum sanctum, pro restitutione vitæ æternæ, pro collectione Ecclesiæ, denique pro omnibus beneficiis. Vtrunq; complectitur Dominus, videlicet confirmationem fidei, et gratiarum actionem, cum inquit: Hoc facite in mei recordationem. Quia recordatio non simulata, est in vera conuersione petere et credere remissionem propter me diatorem, et hac fide erigi et viuificari per eum, et deinde vere gratias agere. Ideo vetustas vsa est nomine Ευχαριστίας.

III. Tertio simul cogitandum est, verissime Deum velle hanc sumtionem in publico congressu fieri, ut sit nervus honestæ congregationis, quia Deus semper

DE COENA DOMINI.

semper voluit Ecclesiam esse visibilem
cœtum, habere honestos congressus
publicos, in quibus sonet vox Euange-
lij de filio Dei, sicut scriptum est: In os
omnem terram exiuit sonus eorum.

Non vult Deus suam doctrinam si-
milem esse arcanis mysterijs Eleusie
nijs, Sed vult in toto genere humano
exaudiri & agnosci Filium. Ideo & ipse
se miranda potentia seruat & seruabit
honestos Ecclesiæ congressus, & vult
singulos adiuuare horum publicorum
congressuum conseruationem, vt Mis-
nisterium docendi conseruetur.

Ibi vult Deus communem precati-
onem & gratiarum actionem fieri, ibi
vult ostendi confessionē, quod genus
doctrinæ singuli amplectantur. Ibi
vult etiam membra Ecclesiæ inter se
simul facere officia mutux dilectio-
nis, & ostendere, se esse vnum in Chris-
to, et consentiētia vnus Christi memo-
bra, Sicut Paulus inquit: Vnus est pa-
nis, vnū corpus multi sumus. Ac sēpe
vetustas fœdera confirmauit societate

DE COENA DOMINI.

sacrorum. Ideo *συνδυα* significant fœdera, cum *συνδυα* proprie sit libatio à *συν*, quod est à *συν*.

Hæ tres gravissimæ causæ semper in Synaxi cogitandæ sunt, quæ quidē pias mentes & ad conservationem publici Ministerij, & ad sumtionem inuicant.

Quid differunt Sacramentum & Sacrificium?

Semper hoc in conspectu sit in Ecclesia, Sacramenta non tantum esse signa professionis externæ, vt Toga discernerebat Romanum ab alijs hominibus: Sed esse signa voluntatis Dei erga nos, & quidem ip nouo testamento esse testimonia gratiæ, addita promissioni, id est, testari quod Deus propter Filium credentes recipiat, & applicet eis promissionem.

Et si autem multi tantum iudicant politico more, hos ritus esse signa professionis, instituta vt discernant homines: Tamen sciamus, hunc non esse principium

DE COENA DOMINI.

principalem finem Sacramentorum, quanquam hic finis etiam postea accedit, vt, Circumcisio primum significabat promissionem de venturo semine & de gratia, Postea etiam erat signum discernens Israelitas à gentibus.

Deinde Sacramenta etiam à sacrificijs discernenda sunt, Sacramenta sunt ritus diuinitus instituti, in quibus Deus affirmat, se nobis aliquid dare, id est, testatur credentes recipi à se, & eis applicari promissionem, vt de circumcissione dicit; Ego ero Deus eorum.

Sed sacrificia nominantur opera quæcunq; à Deo præcepta, quæ nos reddimus Deo, vt ostendamus, nos agnoscere, hunc vere esse Deum, quæ sic colimus, & velle eum coli, sicut docet, Vt, Israelitarum confessio contra Nabuchodonosor, et constantia in supplicio est Sacrificum, id est, est res quæ offertur Deo, qua tribuit ei debitum honorem, id est, ostendunt, hunc esse Deum, quem sic colunt, et non alios, & velle eum coli, sicut docet, Sic castitas
104

DE COENA DOMINI.

Ioseph est Sacrificiū, id est, opus quod Ioseph Deo reddit, et testatur hac obedientia, se sentire, hunc vere esse Deū, quem sic colit, & velle eum hac obedientia coli.

Est igitur Sacrificium opus à Deo mandatum, factum in agnitione Mediatoris & fide, ad hunc finem, ut Deo præstetur honos, id est, ut eo opere testemur, hunc vere esse Deum, & velle eum sic coli. Hac distinctione considerata, postea facilius intelligi potest dispositio de oblatione, seu de Sacrificio.

Vtile est & alteram distinctionem considerare. Oslander fecit tres species Sacrificiorum.

I. Τυπικὰ

II. Ἰλαστικόν

III. Διδακτικόν.

Ἰλαστικόν, est vnicum Christi Sacrificium, quo Christus se offert æterno Patri, & deriuat in se iram, & meretur nobis sua obedientia reconciliatorem,

Tu-

DE COENA DOMINI.

τοπιγὰ nominat omnia Leuitica, Et in his erant διδαντρεα, quatenus indealebantur Leuitæ, & eorum familiæ. Sed addo meam distinctionem. Vnicum Sacrificium est ιλασικόν, scilicet, tota Christi obedientia. Aliorum omnium piorum sacrificia sunt ευχαριστικὰ. Et hæc aut sunt τοπιγὰ, aut sunt moralia.

*De vocabulis publici ritus
Cœnæ Domini.*

Prima appellatio est, Cœna Domini, i. Corinth. ii. qua appellatione ritus simplicissime appellatur.

II. Postea in Græca Ecclesia nomen vsurpatum est vsq; adhæc tempora λειτουργία, quod significat simpliciter administrationem publici boni, vt si quis dicat, instrui & apparari nauium λειτουργίαν. Est enim à λήιτον, id est, bello partum, non à λιτή, id est, precatio. Non est igitur sacrificij nomen, sed ministerij, in quo vnus multis seruit, exhibens Sacramentum. Notissima

DE COENA DOMINI.

ma est enim appellatio *λειτουργία* de operibus publicis, ut sciunt omnes mediocriter docti in Græca lingua.

III. Tertia appellatio est *συνάξις*, à congregatione, quia Deus vult publicos esse Ecclesiæ congressus honestos, & eos immensa bonitate seruat, & hanc Ceremoniam vult esse neruum publicæ congregationis.

IIII. Quarta appellatio *εὐχαριστία* est Gratiarum actio, quia verissimum est, Filium Dei in illa Cœna primum velle fide accipi beneficia sua. Deinde & gratias agi pro tota redemptione & collectione Ecclesiæ.

V. Quinta appellatio est *ἀγάπη*, siue, quia olim simul afferebantur ad Cœnam Domini panes & aliæ res distribuendæ pauperibus: Siue quia iudicabant esse fœdus mutuæ dilectionis. Quod etsi verum est, tamen aliud est prior & principalis finis, scilicet Testimonium seu pignus esse voluntatis Dei erga nos.

Romani vsi sunt nomine, *MISSA*,

L

nec

DE COENA DOMINI.

nec scitur, an id nomen ab Ebræis sum-
tum sit, an vero Latinam originem ha-
beat. In Deuteronomio, capit. 16. legitur
vocabulum missa pro contributione,
quia in feriis, ut iam dixi, multa afferen-
bantur distribuenda pauperibus.

Alij dicunt Latinum esse Missam
pro remissione peccatorum, sicut &
Cyprianus utitur vocabulo Remissa
pro Remissione, quia ibi annuntiatur
Remissio peccatorum omnibus con-
uersis, qui ad coenam Domini admissi
sunt. Fuerunt igitur tanquam verba
absolutionis: *λάοις ἁφεσις ἐστίν*, popu-
lis sit remissio, id est, sit vobis remissio,
qui accessistis ad communionem.
Quod Latini imitati sunt: *ITE MISSA
EST*, id est, remissio peccatorum vobis
certo annunciata est. In his vocabu-
lis publice usitatis nullum est, quod
oblationem aut sacrificium proprie
significet.

*Quare necesse est Missam Papi-
starum taxari?*

Quia

DE COENA DOMINI.

Quia, omnis idolatria est taxanda,
fugienda & abolenda. Idolatricum est
autem, quod dicunt Papistæ, sacrificiu-
los sua oblatione et missa mereri remis-
sionem peccatorum facienti & alijs.
Et quidem cumulant errores cum ad-
dunt, eam oblationem mereri ex ope-
re operato, vt ipsi loquuntur. Quæ os-
pinio palam Ethnica est. Necesse est
igitur Papisticam Missam taxari, vis-
tari & aboleri.

MINOR probatur, Quia ad Ebræ-
os expresse scriptum est: Vnico Sacri-
ficio consummauit Sanctos. Præterea
nullum opus externum in nouo testam-
mento placet, vt illi loquuntur, ex ope-
pere operato. Quia Scriptum est: Veri
adoratores adorabunt patrem in Spi-
ritu & veritate.

ALIA RATIO.

Tenenda est Regula: NIHIL HABET
RATIONEM SACRAMENTI EX-
TRA VSVM, QVI INSTITVTVS EST
A DEO. Oblatio non instituta est in verbis Euan-
gelij, sed sumtio. Igitur non est facienda oblatio.

DE COENA DOMINI,

CONTRA.

*Vniuersalis Ecclesia non errat,
Græca & Latina Ecclesia faciunt
mentionem oblationis.*

Ergo est aliqua oblatio.

Respondeo. Vetus Ecclesia Græca loquitur de oblatione gratiarum actionis, non de Merito seu propiciatione pro peccatis, quia expresse dicit: Offerimus pro Patribus, Prophetis & Apostolis, videlicet Gratiarum actionem, sicut verum est, semper in Cœna Domini hæc facienda esse ordine, publice & priuatim.

I. Proponendam esse doctrinam de beneficijs Christi, de poenitentia & Fide.

II. Secundo, Faciendam esse Inuocationem.

III. Tertio, Sumtionem, qua Fides confirmetur in conuersis, qui statuunt, vere sibi applicari beneficia Mediatoris, Et in eo exercitio Fidei sumtio hæc

bet

DE COENA DOMINI.

bet rationem Sacramenti, quia accipit
beneficia Dei.

I I I I. Quarto, accedat gratiarum
actio publice & priuatim de toto be-
neficio redemptionis & collectionis Ec-
clesiæ, & de alijs beneficijs, Spiritualibus
& corporalibus. Ideo vetustas vsa
est nomine *ἱεροψυχίας*. Sed prius in-
telligenda est Ratio Sacramenti.

DE INVOCATIONE,

PRECATIONE ET GRATI-
ARVM ACTIONE.

Quid est Cultus Dei?

R E S P O N D E O. Est opus à Deo
mandatum, factum in fide, id est,
vera agnitione & fiducia Mediatoris,
quod refertur ad hunc finem, vt Deo
tribuatur honos, id est, vt testemur,
hunc vere esse Deum, quem sic colimus,
& eum sic velle coli. Sit igitur re-
gula cultuum Decalogus recte intel-
lectus, iuxta dictum Ezechielis 20. In

DE COENA DOMINI.

præceptis meis ambulate, non in præceptis Patrum. Et in prima tabula præcipue de inuocatione præcipitur iuxta dictum: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.

Quid est Inuocatio seu Adoratio?

Est aut petere à Deo propter mediatorem bona necessaria, aut pro beneficijs Deo & Mediatori gratias agere. Quod verò antiqui tertium genus adiungunt, celebrare laudes Dei, id spargitur, in illa duo genera, aut certe est doctrina ostendens, quid & qualis sit. Quod si quis vult esse tertium genus, non repugno.

Quomodo facienda est Inuocatio seu Petitio?

Satis intelligi potest, alium motum in corde esse, petentem vt nobis aliquid

ET GRAT. ACTIONE.

quid detur: Alium latari accepto benefici-
neficio. Primum igitur discatur, quo
modo facienda sit petitio. Ac turpis ne-
gligentia est, cum de cæteris virtutibus
tam multa & scripta & disputata sint,
de vera precatatione, quæ est summa
virtus, minus cogitari. Neccessaria est
autem præcipue sex rerum conside-
ratio.

I. Primo cogitandum est, QUID,
ET QUEM DEVM, VBI PATE-
FACTVM INVOCES, VT DIS-
CERNAS TVAM INVOCATIO-
NEM AB ETHNICA. Ideo Ioh. 4.
scriptum est: Vos adoratis quod nescitis,
Nos adoramus quod scimus.

Vult Deus nos intelligere in pre-
catione, quid agamus, & quid inuo-
cemus. Vult se verum Deum à com-
mentitijs numinibus discerni. Ideo dis-
ctum est: Dominum Deum Tuum
adorabis, & illi soli seruias. Vult non
vagari cogitationes nostras, vt vagatur
Hecuba apud Euripidem: O Iupiter,
L 4 quid

DE INVOCAT. PRECAT.
quidquid es, siue hoc cœlum, siue
mens quæ vehitur in cœlo.

Ac semper Deus illustre testimo-
nium proposuit, quo voluit agnosci
& discerni, sicut in Decalogo nomi-
nat Educationem ex Aegypto. Et an-
tea dicunt Patres : Deus Abraham,
Deus Isaac, Deus Iacob, id est, te ve-
rum Deum inuoco, qui te patefecisti
Abrahæ, et ei promissionem tradidisti.
Ac testimonia omnia referantur ad
Filium.

Sit igitur directa mens ad hunc ve-
rum Deum, qui se patefecit misso Filio
Domino nostro Iesu Christo, crucis
fixo & resuscitato. Et quidem nomi-
nentur personæ initio precationis, &
cogitetur, quæ cuiusq; sit proprietas,
vt discernatur Deus ab omnibus crea-
turis, & discernatur inuocatio
vera ab Ethnica inuoca-
tione.

FOR

FORMA PRE-
CATIONIS.

OMNIPOTENS, ÆTERNE
‡ vere DEVS, æterne Pater
Domini nostri IESV CHRISTI,
qui te patefecisti immensa bonitate,
‡ clamasti de Filio tuo, Domino
nostro IESV CHRISTO, HUNC
AUDITE, creator cœli ‡ terræ, ‡
Ecclesie Angelicæ ‡ Humane,
vnacum Filio tuo coeterno, Domino
nostro IESV CHRISTO, cruci-
fixo pro nobis ‡ resuscitato, qui est
imago tua, ‡ λόγος ad Ecclesiam
missus: Et cum SPIRITV SAN-
CTO tuo, sapiens, index, misericors,
caste ‡ liberrime, qui dixisti: Vi-
uo ego, nolo mortem peccatoris, sed
vt conuertatur ‡ viuat. Item: In-
uoca me in die tribulationis, eripi-
am te,

DE INVOCAT. PRECAT.

am te, & glorificabis me. Item: Es-
fundam super domum David Spiri-
tum gratie & precum: confiteor
tibi, me miserrimum peccatorem hor-
ribiliter peccasse, & doleo toto corde
quod offendi te. Miserere mei, & ex-
audi me, & iustifica me, per & pro-
pter Filium tuum, Dominum nostrum
Iesum Christum, crucifixum pro no-
bis, et resuscitatum, λόγον & ἐκείνου σε αὐ-
τόν, quem voluisti pro nobis esse victi-
mam, & μεσίτην, & ἱερέαν, & sanctifica
me Spiritu sancto tuo, &c.

Simul etiam cogitet mens de distinc-
tione personarum. Pater est persona,
quæ genuit Filium λόγον, & per eum
vult innotescere, & cum Filio & Spi-
ritu sancto omnes creaturas condidit
& sustentat, & in Baptismo Filij dicit:
Hic est Filius meus dilectus &c.

Filius nominatur λόγος, & respec-
tu Patris; quia est integra eius imago,
&

ET GRATIATIONE.

& respectu nostri, quia persona est, ad
Ecclesiam missa, vt primum proferat
ex sinu Patris mirandum decretum de
reconciliatione et restitutione vitæ æ-
ternæ, quod omnibus creaturis igno-
tum est, & deinceps semper adsit Ec-
clesiæ, illustret promissionē in Prophe-
tis, & sustentet & restituat ministeri-
um Euangelij, & immediate efficax sit
in eo ministerio, & assumpta humana
natura, sit propiciatio pro nobis, & os-
tendat, quomodo Pater agnoscendus
sit ipso agnito, & vt ipse sit efficax in
ministerio, dicat consolationem voce
Euangelij, viuificet credentes, seruet
ministerium Euangelij, iuxta dictum:
Dat dona hominibus &c. Et per ipsū
detur Spiritus sanctus, sicut expresse
in Actis dicitur, cap. 2. Dextra Dei ex-
altatus promissionē Spiritus sancti ac-
cipiens a Patre, effudit eum &c. Et re-
cte inquit Athanasius: QVANDO
CVNQVE DICITVR ESSE IN
HOMINE SPIRITVS SANCTVS,
EST IBI PER VERBVM.

SPIR.

DE INVOCAT. PRECAT.

SPIRITVS SANCTVS est agitor tanquam flamma, quæ accendit affectus in corde tales, qualis ipse est, amorem Dei, & lætitiā in Deo & alias virtutes. *Λόγος* ostendit menti patrem, & voluntatem Patris, voce Evangelij noticiam accendens. Spiritus sanctus est viua flamma agitatrix in corde.

Hæ proprietates personarum in vera inuocatione cogitandæ sunt, & sæpe professio Symboli recitanda est, & discernenda nostra inuocatio ab Ethnicis & alijs erroribus &c.

II. *SECUNDA CONSIDERATIO* est præceptum. Cogitandum est, Deum velle coli petitione gratiæ & aliorum donorum, vt discernatur à malis naturis, & tribuatur ei hic honor, quod sit sapiens, bonus, beneficus, dator vitæ, sapientiæ & aliorum bonorum, & quod velit sua bona nobis communis care, sicut Psal. 49, inquit, se velle hoc modo coli: Inuoca me in die tribulationis, et eripiā te etc. Ac vt violatio præcepti, Nō occides, displicet Deo: sic displicet

ET GRAT. ACTIONE.

plicet & violatio secundi præcepti, ne
glectio inuocationis, cum dictum sit,
Petite & accipietis.

III. TERTIA CONSIDERATIO
est conuersionis. Dicat enim alius
quis, Quid petam, cum scriptum sit :
Peccatores Deus non exaudit: Hic tenenda
est vox iuramenti : Vivo ego,
dicit Dominus, nolo mortem peccato-
ris, sed vt conuertatur & viuat. Non
perleueret inuocans in sceleribus con-
tra conscientiam, sed verè conuertatur
ad Deum. Et in qualibet vera inuoca-
tione fit aut crescit conuersio seu pœ-
nitentia ad Deum, Ioel 2. Scindite cora-
da vestra, & conuertimini ad Domi-
num Deum vestrum, quia misericors
est, & pœnitet eum mali.

IIII. QUARTA Consideratio est
promissionis. Neq; conuersio ad Deū,
neque inuocatio fieri potest, nisi simul
promissione Gratia & fiducia media-
toris erigamur, vt accedamus ad De-
um, iuxta dictum ad Ephesios: Per
hunc

DE INVOCAT. PRECAT.

hunc audemus accedere confidenter
per fidem in ipsum. Necesse est igitur
primum fide accipere remissionē pec-
catorum & reconciliationem, & statu-
ere quod invocatio placeat Deo, nec
sit irrita. Deinde & ceteræ promissio-
nes de alijs beneficijs & mitigatione
calamitatum intuendæ sunt. Necesse
est enim semper in conspectu esse do-
ctrinam de distinctione promissionū.

*Summu
bonum*

Prima & summa promissio est, pro-
missio gratiæ & vitæ æternæ propter
Mediatorem dandæ gratis. Hoc sum-
mum bonum est, quod vult Deus ac-
cipi, etiam omnibus bonis corpor-
alibus amissis, iuxta dictum Iob:
Etiam si occidet me, sperabo in eum.
Nec peti alia bona possunt, nisi præ-
lucente promissione Gratiæ, iuxta dic-
tum: Nemo potest accedere ad Pa-
trem nisi per Filium.

Item: Quomodo invocabunt nisi
credent.

Item: Quicquid petieritis Patrem
in nomine meo, dabit vobis,

Alia

ET GRAT. ACTIONE.

Alia sunt promissiones de bonis necessarijs in hac vita. Quia enim Deus in hac vita colligit Ecclesiam voce Evangelij, & non aliter, tribuit etiam aliqua vitæ spacia, & Politias et Oeconomias, iuxta dictum: Non mortui laudabunt te Domine. Item. i. Timor. 4. Pietas promissionem habet præsens vitæ & futuræ. Item: Primum quærite regnum Dei, & cætera adijciuntur vobis. Scit pater vester cœlestis, vos illis rebus indigere.

V. QUINTA Consideratio est de Fide. Hic primum sciendum est, si dem, quæ petit remissionem, reconciliationem & vitam æternam, gubernationem animæ, oportere in specie hæc ipsa bona petere & expectare, sine conditione. Quia Deus vult hæc nominatim peti. Et non habere hæc dona est manere hostem Dei, & contumelia Deum afficere. Ideo dictum est: Vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur, & vivat.

Sed

DE INVOCAT. PRECAT.

Sed Fides, quæ petit bona corporalia, vt David petens se reduci in regnum, petit cum conditione: SI DEO placet. Quia vtrunq; sciendum est, & petenda esse hæc bona, & tamen Ecclesiam subiectam esse cruci, & debere obedientiam Deo, iuxta dictum: Humiliamini sub potenti manu Dei.

Nec tamen irrita est precatio. Aut enim tollitur pœna, aut mitigatur, vt Iob, David, Manasses, restituntur in sua regna. Amasia & Osiæ mitigatæ sunt pœnæ, sicut plerunque fit, iuxta dictum: Nō faciam furorem iræ meæ. Item: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine, quis sustinebit? Item, Domine in iudicio corrige me, ne ad nihilum redigas me.

Deniq; necesse est firmissime hanc regulam tenere: Etiā amissis omnibus bonis corporalibus, & cum vita corporis certo amittenda est, tamen retinenda est promissio gratiæ & vitæ æternæ, iuxta hæc dicta.

Eze

Regula

ET GRAT. ACTIONE.

Ezechielis 18. Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat.

Item: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium vnigenitum dederit, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Item: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, Ego reficiam vos.

Item: Etiam si occidet me, sperabo in eum.

Item: Sacrificium Domino Spiritus contritus, Cor contritulum Deus non despiciet.

Et est æternum & immutabile mandatum omni tempore, vt ad Deum conuertamur, iuxta dictum: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Et non volens conuersionem, nec petens remissionem, manet hostis Dei: et contumelia eum afficit, iuxta dictum: Qui non credit in Filium, ira Dei manet super eum. Ideo omni tempore necessaria est conuersio.

DE INVOCAT. PRECAT.

VI. SEXTA Consideratio est rerum petendarum, sicut Iohannes inquit: Quidquid petieritis secundum voluntatem eius, dabit vobis, id est, nō sunt res petendę prohibitę à Deo, sed quarum petitio congruit cum Decalogo, & promissionibus diuinis, de bonis Spiritualibus et corporalibus, sicut supra dictū est, de distinctione promissionum, Et promissiones alię loquuntur de bonis Spiritualibus, alię de bonis corporalibus, Vt:

Quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus?

Item: inuoca me in die tribulationis, & eripiā te.

Item: Si quis egebit sapientia, petat sine dubitatione, & dabitur ei.

Item: Pater & Mater dereliquerunt me, Dominus autem suscepit me.

Item: Timenti Dominum non deerit omne bonum,

Item:

ET GRAT. ACTIONE;

Item: Multæ tribulationes iustorum, sed ex omnibus liberabit eos Dominus.

Ac vult Deus exerceri inuocationem & Fidem petitione corporalium rerum, iuxta dictum: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, &c.

Semper autem regula tenenda est: In petitione corporalium bonorum oportere præluere Fidem, quæ accipit promissionem Gratiae, iuxta dicta: Nemo accedit ad Patrem, nisi per Filium. Item, Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Item, In Christo omnes promissiones sunt ratæ.

Addenda est & admonitio de mora, & de modo liberationis. Vult Deus suam præsentiam agnosci in Ecclesia, & à se peti ac expectari auxilium, vult exerceri Fidem, Inuocationem, & spem, vult consilia humana seu cogitationes Humanas de-

DE INVOCAT. PRECAT.

dominari in gubernatione vitæ, sed
vult scire, Ecclesiam diuinitus regi, sicut
inquit : Ne dicatis, manus nostræ
hæc fecerunt.

Non igitur dat euentus mox, & ijs
modis quos cogitat humana ratio, Vt
Quaquam promiserat Deus, se seruaturum
esse stirpem Iuda, donec nasceretur
Messias : Tamen erant inanes
imaginationes hostium Ieremiæ, qui
disputabant, non posse deleri templum
& politiam eius temporis. Paterat enim
Deus aliter seruare & restituere, quàm
ipsi cogitabant. Et reuera maior gloria
fuit populi in exilio, quàm domi fuisse,
quia propagata est doctrina in magna parte
regni Babylonici & Persici, sunt conuersi
quatuor Reges, Nabuchodonosor, Euemerodach,
Darius Medus, & Cyrus. Editi sunt
miranda testimonia, seruati tres viri in igni,
Daniel inter leones.

Obiurgat igitur Iudith, cap. 8. ciues.
Quia dies quinque præfinierant :

Qui

ET GRAT. ACTIONE. *

QUI ESTIS VOS, QUI TENTATIS
DOMINVM, POSVISTIS TEM-
PVS MISERATIONIS DOMI-
NO?

Sed regula tenenda est de Circum-
stantijs, Abac. 2. SI MORAM FE-
CERIT, EXPECTA EVM, QVIA
VENIENS VENIET, ET NON
TARDABIT.

Et Luca 18. Oportet semper orare,
& non languescere, &c.

Hæ regulæ non solum de tempore,
sed etiam de alijs circumstantijs intelli-
gantur, videlicet de modo liberatio-
nis, de personis. Vt, longè aliter libe-
rati sunt Ioseph, Ionas, et plurimi omni-
bus temporibus, quam ipsi cogitave-
runt, Vt Psalm. 17. dicitur: Libera-
vit pauperem, cui non erat adiutor.
Psalm. 26. Pater & Mater derelique-
runt me, Dominus autem suscepit me.
Et in dicto Iosaphat: Cum nescimus,
quid agendum sit, oculi nostri ad te
Deus noster &c.

M 3 Quid

DE INVOCAT. PRECAT.

*Quid est Gratiarum
actio?*

*Gratitu
do*

Respondeo. In genere est professio, unde sit acceptum beneficium, & est obligare sese ad mutua officia. Nam Gratitude est virtus composita ex duabus summis virtutibus, scilicet, ex veritate & iusticia. Veritas profitetur unde sit acceptum beneficium. Iusticia præstat mutua officia. Ergo ingratus, & mendax, & iniustus est.

Vult autem Deus intelligi ab hominibus Gratitude, ut eam erga ipsum præcipue exerceamus, & simus erga ipsum veraces & officiosi.

Ac sicut petitionem in inuocatione postulat, ut agnoscamus esse Deum, et esse omnipotentem, præsentem, optatorem, ut in tali agnitione se nobis communicet; Ita gratiarum actionem postulat, ut perseveret hæc vera agnitione, ut deinceps etiam sese nobis communicet,

Est

ET GRAT. ACTIONE.

Est ergo Gratiarum actio erga Deum *Gratiarum actio*
um Veritas, quæ profitetur, accepta es
se à Deo beneficia, et vere esse Deum,
esse omnipotentem, præsentem et opia-
tulatorem. Et est opus iusticiæ, qua te
obligas ad officia Deo grata.

Cum igitur mendacium & iniusti-
cia sint horribilia peccata, manifestum
est, Ingratitudinem erga Deum esse
horrendum scelus. Vt: cum Alexander
cogitat, casu aut sua virtute partum es-
se regnum, nec fatetur à Deo datum
esse, mendax est, & quidem contra
Deum. Postea fit iniustus, non red-
dens Deo officium debitum, cum iur-
bet sese colit Deum.

Ex hac puerili commensuratione
& descriptione Gratiitudinis intelli-
gi potest, maxime necessarium cultum
esse Gratiitudinem, Et cum extingui-
tur agnitio Dei in ingratis, Deus desi-
nit se eis communicare. Sicut plerun-
que securi homines post accepta be-
neficia ludunt talibus cogitationibus:

DE INVOCAT. PRECAT.

Fortassis casu liberatus es, &c. Ita amittunt agnitionem Dei, & præsentiæ Dei, cum sequenti commemoratione ac professione alere & confirmare agnitionem Dei & fidem deberent.

Cum igitur gratiarum actio sit necessarius cultus, plerumque præcepta coniuncta sunt de petitione & Gratiarum actione, quia utraque necessaria est ad agnitionem Dei. Psalmo 49. Invoca me in die tribulationis, eripiam te & glorificabis me, &c.

Prodest autem commonefactionis causa, quotidie expressis verbis & certa forma verborum recitare gratiarum actionem,

FOR

FORMA GRA-
TIARVM ACTIONIS

AD AETERNVM PA-
TREM.

OMNIPOTENS, AETERNE,
vive & vere DEVS, eterne
PATER Domini nostri IESV
CHRISTI, creator Caeli & terræ,
& hominum, & omnium creatura-
rum, & conseruator, dator vitæ,
legis & sapientiæ, & opitulator, vnâ
cum Filio tuo coeterno, Domino no-
stro IESV CHRISTO, λόγος & εἰς
ὃς αὐτὸς, et SPIRITV SANCTO
tuo, effuso in Apostolos, casto & ve-
raci, sapiens, bone, verax, iuste, iudex,
misericors, caste, liberrime, tibi grati-
as ago, quod reuelasti te nobis, quod
misisti Filium, & voluisti eum as-
sumere humanam naturam inenarra-

M s bili

DE INVOCAT. PRECAT.

humanam naturam inenarrabili sapientia et bonitate, & fieri victimam pro nobis, quod colligis æternam Ecclesiam, & quod inter nos colligis, servas Ministerium Euangelij, das SPIRITUM SANCTUM & vitam æternam, & quod das nobis bona corpori nostro necessaria, & mitigas ac tollis pœnas, denique pro omnibus beneficijs animæ & corporis, &c.

AD

ET GRAT. ACTIONE.

AD ÆTERNVM
FILIVM.

AGO TIBI GRA-
tias omnipotens FILL
DEI, Domine IESV
CHRISTE, verbum et
imago æterni Patris, crucifixe pro
nobis, & resuscitate, nate ex Virgine,
Emmanuel, sedens ad dextram, æter-
ni Patris, colligens & seruans æter-
nam Ecclesiam voce Euangelij, quod
patefecisti nobis æterni Patris mise-
ricordiam, & decretum de Redem-
tione, & semper collegisti Ecclesi-
am, et assumfisti humanam naturam,
es Mediator, Redemptor, Iustifica-
tor & Saluator, es summus sacerdos,
semper intercedens pro nobis, das vo-
cem Euangelij, & es efficax per
eam,

DE INVOCAT. PRECAT.

eam, & das remissionem peccatorum,
& es rex, colligens, seruans & prote-
gens Ecclesiam, & das Spiritum
sanctum ijs, qui ad te conuertuntur,
& Euangelij voce se sustentant, &
restituis in nobis iusticiam & vitam
eternam, das lucem in consilijs, intel-
lectum verbi tui, depellis Diabolos,
das etiam bona corpori
necessaria &c.

AD

ET GRAT. ACTIONE.

AD SPIRITVM
SANCTVM.

AGOTIBI GRATIAS omnipotēs, verax, ca-
ste SPIRITVS SAN-
CTE, procedens ab æter-
no Patre & Filio Domino nostro
Iesu Christo, effuse in Apostolos,
quod confirmas corda nostra, vt fir-
miter assentiantur verbo Dei, &
flectis ea ad inuocationem Dei, & ad
omnes motus legi diuina congruentes,
et latificas ea, vt acquiescant in Deo,
petant & expectant omnia bene-
ficia Dei. Das etiam bona
corpori necessaria,
&c.

Quare

QVARE ECCLESIA
QVARE ECCLE
SIA SVBIECTA
EST CRVCI?

DE CAVSIS CALA
MITATVM, ET DE LOCIS
CONSOLATIO
NVM.

CVM nulla visibilis natura sit præ
stantior quam humana, sapientes
omnes quærunt, vnde sit illa magna
moles errorum, viciorum & calamita
tatum in tam præstanti natura. Quo
ries omnes sapientes errant in cōsilijs.
Quam facile ruunt in scelera? Deinde
de vnde sunt Mors, morbi, & horrendæ
confusiones in vita, bella et assidue
vastationes Gentium? Et quare iusti
ab iniustis opprimuntur?

PHILOSOPHIA dicit, multa
casu accidere. Quædam fatetur ha
bere causas fatales. Deinde mortis &
morborum causas dicit esse Materia

am.

SVBIECTA ECCLESIA.

am, Causas autem scelerum didicit esse voluntatem humanam.

Sed si quæras, unde in materia hominum, & in voluntatib. hominum tanta sit infirmitas, fontem horum malorum non monstrat. Sed principales & veras causas Deus in Ecclesia patefecit, et doctrinarum collatio ostendit, Ecclesie doctrinam perfectiorem esse, quæ & primas causas calamitatum, et firmas consolationes monstrat, ignotas Philosophiæ. Et efficacia in consolationibus ostendit, Ecclesie doctrinam à Deo traditam esse, quia liberationes sunt testimonia præsentis Dei.

Quæ est causa viciorum, erratorum, Mortis, & aliarum miseriarum in toto genere humano?

Prima & vniuersalis causa est, Peccatum hærens in natura, iuxta dictum: Per peccatum Mors. Et accedunt deinde in tali viciosa natura errores, & in voluntate scelera sponte

QVARE ECCLESIA
te electa, quæ attrahunt singulares pe-
nas.

Altera causa est Diabolus, qui im-
pellit homines odio Dei ad horribilia
scelera, & auget calamitates varijs mo-
dis, iuxta dicta: Ponam inimicitias in-
ter semen Mulieris, & Serpentem.
Item: Satanas intrauit in eum. Vt Cas-
in occidit fratrem impulsus à Diabo-
lo.

Sed hic rursus quæritur: Quare Ecc-
lesia subiecta est ingentibus miserijs,
cum sit iusta: Et obijcitur hoc argu-
mentum.

IVSTIS debet bene esse, iuxta
dictum: Qui fecerit ea, viuet in
eis.

ECCLESIA est iusta.
Ergo Ecclesia debet esse sine calamita-
tibus.

Respondeo primum ad Minorem.
Ecclesia est iusta, scilicet, imputatione
&

SVBIECTA EST CRVCI.

& incoatione, sed hæret adhuc in ea peccatum. Vult autem Deus iusticiam suam & iram aduersus peccata, præcipue in Ecclesia, agnosci, & vult quærere remedium. Ideo magis premitur Ecclesia, iuxta dictum: *IUDICIUM A DOMO DEI INCIPIT*. Item: Des di dilectam animam meam in medium inimicorum meorum.

Simul autem reuelat Deus in Euangelio futuram liberationem integram. Ideo postea ad Maiorem respondendum est: *IUSTIS DEBET BENEFICENTIA*, scilicet, iuxta reuelationem Euangelij, cum erunt prorsus liberati à Peccato, non tantum imputatione et incoatione, sed consummatione nouitatis.

Causæ autem præcipuæ sunt octo, propter quas Ecclesia durius premitur, quam reliqua pars generis humani, sicut dictum est: *IUDICIUM A DOMO DEI INCIPIT*.

N

Prima

DE CAUSIS CALAMITATIS

I. Prima causa est, peccatum hærentis in natura, quod cum contemnat Mundus, Deus in Ecclesia vult conspici iram suam aduersus interiora & exteriora peccata. Et vt eam agnoscamus, & nos subiiciamus iudicio suo, comonefacit nos varijs modis, iuxta dictum: Filium, quem diligit, corripit, Item, Innocens non erit innocens coram te. Et Iob fatetur, se coram Deo iniustum esse, etiam si afflictionum suarum non sint causæ actualia scelera, sicut amici disputant.

II. Secunda causa est: Quia Diabolus magis odit Ecclesiam, quam alios. Genes. 3. Ponam inimicitias inter seminem Mulieris & serpentem. Item in Iob: Diabolus stetit inter Filios Dei, id est, insidiatur sanctis.

III. Tertia causa est, vt in cruce exerceantur & crescant Pœnitentia, Fides, Inuocatio, & tota Nouitas, iuxta dictum: Bonum mihi, quod humiliasti me, vt discerem Iustificaciones

tuas.

TATVM ECCLESIAE.

tuas. Item: Vexatio dat intellectum.
Item: Alienum opus facit, vt faciat pro
prium. Item: Qui non est exercitatus,
qualia scit? Item: *παιδματα παιδματα*,
Quæ nocent docent, &c.

III. Quarta: Quia plurima sunt
in Ecclesia, etiam Actualia delicta atro
cia, vt Davidis adulterium, scelera Ma
nassa, quæ punit Deus propter suam
Iusticiam, & propter exemplum, & vt
multos ad poenitentiam reuocet.

Propter hanc causam plurimæ cala
mitates vagantur per vniuersam Eccle
siam. Et paulatim tota hominum natu
ra fit deformior & languidior.

De hac causa dicitur: Iram Domini
portabo, quia peccaui ei: Sed cum se
debo in tenebris, Dominus erit lux
mea. Item: Cum iudicamur, à Domi
no corripimur, ne cum hoc mundo
damnemur.

V. Quinta, vt sanctorum mors sit
testimonium de sequuturo iudicio,
N 2 Quia.

DE CAUSIS CALAMIT

Quia cum Deus antea testatus sit, sibi placere Paulum, non negligeretur in morte, nisi restaret aliud iudicium, in quo ostendet damnari Neronem.

VI. Sexta, vt Sanctorum mors sit testimonium de doctrina, quod vere sic sentiant, nec sui commodi causa circumferant fictam doctrinam.

III. Octaua: Vt fiamus conformes imaginis Christi.

VIII. Octaua: Vt liberationes in calamitatibus, quæ non sunt extricabiles humano consilio, sint testimonia præsentia Dei in Ecclesia vt precatur Moyses 14. Numerorum: *NE DELEAS NOS, VT SCIANT AEGIPTII, QVOD SIS IN HOC POPULO.* Et 1. Reg. 17. Vt sciat omnis terra, quod sit Deus in Israel. Et Esaia 37. Libera nos, vt sciant omnia regna, terræ quod in Israel sit Deus.

Hæc

TATVM ECCLESIAE.

Hæc doctrina de causis, propter
quas Ecclesia cruci subiecta est, semper
in conspectu sit, ne offensi ærumnis
Ecclesiæ, existimemus, cœtum hunc
deformem à Deo negligi.

Ex his causis partim impulsivis,
partim finalibus, sumitur et hæc distinc-
tio de generibus calamitatum, Ge-
nera sunt quatuor :

- I. Τιμωρίαι, vt exilium Davidis.
- II. Δουλομασίαι, vt carcer Ioseph.
- III. Μαρτύρια, vt interfectio Bas-
pistæ, Esaiæ, Ieremiæ, Pauli & alio-
rum.
- IIII. Λύτρον, solus Christi obe-
dientia est.

LOCI CONSOLA

TIONVM.

VTILISSIMUM est scire fontes doc-
trinae de causis calamitatum &
de Locis consolationum, & confere-
re humanas & diuinas consolationes.

N 3 Philo

PHILOSOPHICI LOCI

*Philosophici loci precipui
sunt septem.*

- I. Primus Necessitas, ut quæ mutari non possunt, minore dolore feruntur, cum cogitatio in mente flectit cor ad moderationē, sicut dicitur: Bonus animus in re mala, dimidium est mali.
- II. Secundus locus est *DIGNITAS VIRTUTIS*. Non est, n. iniuste faciendum propter dolorem, ut Cato discedit à Iusticia, cum fractus dolore sibi concessit mortem. Cicero discedit à Modestia, nimium lamentans propter exilium, cum tranquillis animis tulerint exilia multi præstantes viri, Aristides, Camillus, Metellus, & alij: Et huc pertinent dicta: Tamen per ipsas lucet ærumnas decus. Item, Aristoteles inquit ἐν δυσυχίᾳς λάμπει τὸ καλόν.
- III. Tertius locus est *BONA CONSCIENTIA*, iuxta dictum: Est aliquid magnis crimen abesse malis. Est enim

CONSOLATIONVM

enim duplex dolor, externus cruciatu
tus, & vulnus cordis.

III. Quartus: *EXEMPLA*. Quia
cum similia alijs multis & melioribus
accidere cernimus, videtur inæquali-
tas, & superbia esse, nihil velle commu-
nium arumnarum ferre, *Κενὸν γὰρ ναυά-
ριον ἐκείνης προσηύδατο.*

V. Quintus. Spes læti exitus, iuxta il-
lud: Durate & uosmet rebus seruate se-
cundis. Sed sæpissime humano iudicio
nullæ Spes cernuntur, vt in morte So-
cratis, et plurimis Ethnicorum calamita-
tibus.

VI. Sextus: *CAVSÆ FINALES*,
vt, militi facilius est mors profutura pa-
trix.

VII. Septimus: *COLLATIO E-
VENTVVM*, vt, melius est ægrotare,
quam accedere ad conuiuium, & in-
cidere in tumultum. Aeschines ait, se
lætari, liberatum se ab Attica Repub-
blica, tanquam à rabiosa cane, & ait
se habere officiosum hospitem in ex-
N ilio

EVANGELICI LOCI

Socrates dicit, se eo mortem facilius
ferre quia, si anima sit immortalis, op
prare se colloquia sapientum virorum,
Palamedis, Nestoris & aliorum, à quib
bus discat deinceps ea quæ ignoret, &c.

Hi loci Philosophici cum ex Legis
doctrina magna ex parte sumti sint, eti
am sunt Theologici. Sed accedunt ex
Euangelio alij tres, qui continent multa
to efficaciorum consolationem.

Sint igitur loci Theologici decem.

I. Primus, *NECESSITAS*, id est
mandatum Dei, quod præcipit ut fle
ctamus animos ad obedientiam in tol
lerandis aduersis, nec irascamur Deo,
iuxta dictum: Humiliamini sub poten
ti manu Dei. Item: Subditus esto Deo,
& spera in eum &c.

In omni consolatione autem sic tantum
minuitur dolor, cum obiectum
bonum intuemur. Vt, cum Dauid scit,
Deo obedientiam in exilio placere,
&

CONSOLATIONVM.

& poenam non esse signum reiectionis, sed commonefactionem de poenitentia. Hac bona voluntate Dei considerata fert poenas minore dolore. Sic Latro conuersus ad Deum, leuius fert poenam, scit ordinationi diuinæ obedirendum esse, & hanc mortem non esse signum reiectionis.

II. Secundus, *DIGNITAS VIRTVTIS*, id est, Saul non recte facit, quod sibi mortem consciscit propter infelicem pugnam.

III Tertius, *BONA CONSCIENTIA*, vt Laurentio fit leuis cruciatus propter optimam conscientiam.

IIII. Quia vero sapissime mala conscientia dolores auget, ostenditur in Euangelio quartus locus, prorsus ignotus Philosophiæ, scilicet, *REMISIO PECCATORVM*. Dauid non frangitur ingentibus calamitatibus, etiamsi habet tristissima vulnera conscientia, sed iam tenet remedia, scit di-

EVANGELICI LOCI

Quoniam esse, DOMINVS ABSTVLIT PEC-
CATVM TVVM. Hac consolatio propria
est Ecclesiae, prolata ex sinu æterni Pa-
tris in voce Euangelij, & nequaquam
Philosophiæ nota est.

V. Quintus locus, qui etiam Euange-
licus est, videlicet AGNITIO PRÆ-
SENTIÆ DEI IN AERVMNIS AC-
CEPTA REMISSIONE, vt dicitur:
Deus habitat in afflictis. Leuatur ergo
dolor, cum scimus nos à Deo iuuari,
& spem habemus mitigationis in
hac vita.

VI. Sextus locus, qui etiam Euange-
licus est, videlicet: SPES VLTIMÆ LI-
BERATIONIS ET AETERNÆ SALVTIS,
iuxta dictū: Etiam si occidet me, spes-
rabo in eum. Item: Scio quod Redem-
tor meus viuit, & rursus circumdabo
bor pelle mea, &c.

VII. Septimus: EXEMPLA, quæ
& propter Legem et propter Euange-
lium proponenda sunt.

Legas

CONSOLATIONVM.

Legale est: Cum patiantur alij propter peccata, vt Adam, Eua, Dauid, Manasse, & alij plurimi, quorum poenae sunt commonefactiones de iusticia Dei: Fatemur nos quoq; iusticiae Dei poenas debere, iuxta dictum: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei nostrae, sicut & hodie viro Iuda & Hierusalem, Et Elias inquit: Non sum melior patribus meis.

Euangelicum est, quod oportet nos fieri consimiles filij Dei in cruce & liberatione. Ideo tota Ecclesia cruci subiecta est, & expectat securitatem vitam & laeticiam aeternam, sicut Filius liberatus est, iuxta dictum: Venite benedicti Patris mei, possidete regnum vobis paratum &c.

VIII. Octauus CAUSAE FINALES, videlicet ipse Deus, & confirmatio fidei in alijs credentibus, Vt mitigatur dolor Laurentij, cum scit, sua constantia latius spargi noticiam Dei, et confirmari fidem in alijs, sicut Paulus inquit, se

EVANGELICI LOCI

se immolari propter Sacrificium & Ministerium fidei aliorum, id est, quia seruiert alijs recte docendo, & quia mors eius sit futura testimonium de doctrina. Nam morientes, in confessione fidei ostendunt, se non simulasse professionem Voluptatis aut quæstus causa. Ostendunt item, se expectare venturum iudicium.

IX. Nonus: COLLATIO EVANGELII PRÆCIPUE in Ecclesia consideranda. Quia ibi ostendit Deus, & testimonia iusticiæ suæ, quod irascatur peccatis, et exempla Misericordiæ, quod pœnas tamen mitiget, iuxta hæc dicta: Non accendit Deus totam iram suam.

Item Osee II. Non faciam furorem iræ meæ, quia Deus ego sum, non homo, id est, quia naturæ Hominum impossibile est sustinere iram Dei, si sine misericordia punirem. Quamquam igitur punit Deus, mitigat tamen pœnas, ne prorsus deleatur Ecclesia.

Quare

CONSOLATIONVM.

Quare semper ad cæteras accedat hæc consolatio: Agnoscamus, nos iuste puniri, & meritos esse atrociores pœnas: Leniri tamē iram propter Mediatores, & ne tota Ecclesia funditus deleatur. Obediamus igitur in præsentibus pœnis, & petamus & expectemus mitigationem, sicut in Prophetis dicitur: In ira misericordiæ recorderis. Item: Bonus est Dominus, & pœnitentem magnitudinis pœnarum.

X. Decimus: *DESIDERIVM CLARICONSPECTVS DEI, ET LIBERATIONIS A TOTO PECCATO.* Hæc consolatio propriè ad mortē pertinet, de qua dicit Paulus: Cupio dissolui, & esse cum Christo, id est, sicut iter faciēs nocte in densis tenebris, ignarus viæ & locorum, maximè expetit diem, & lætatur cum iam Aurora lucem spargere incipit: Ita omnes p̃ij cogitâtes in caligine huius vitæ, qualis sit Deus, & qualis sit distinctio Personarum, maximè expetunt clarum conspectum in
altera

simile

EVANGELICI LOCI

altera vita. Item quia sentiunt, se adhuc circumferre immunditiam in hac vita, quæ displicet Deo, lætantur, cum sciant in morte has exuuias immundas deponi.

Hæc decem capita consolationis sint in conspectu, quæ sine vlla dubitatione pijs profunt. Et qui ea diligenter considerabunt, intelligent ex veris causis sumpta esse, videlicet ex Lege & Euangelio, & amplissimam de singulis doctrinam in scriptis Prophetis & Apostolicis propositam esse.

Erit & hæc consideratio grata, videre quomodo antecellat in hac tanta re doctrina Ecclesiæ remedijs Philosophicis, quæ non tollunt peccatum & mortem.

Certissimum est autem, efficaciam harum consolationum experiri conuersos ad Deum in vera inuocatione, iuxta dictum : Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me,

Item :

CONSOLATIONVM.

Item: Petite & accipietis.

Item: Facit alienum opus, vt faciat
opus proprium.

DE CHRISTIANA
LIBERTATE.

*Quot sunt gradus Christianæ
libertatis?*

DOcendi causa gradus distingui-
mus, & primum de nomine mo-
nemus. Cum Ecclesia in hac vita ad
huc circumferat peccata, & sit subiecta
morti & cruci, & affligatur à Diabolis,
Tyrannis, & fanaticis hominibus, &
in imperijs oppressa sit tristi seruitute,
videtur Ecclesia falso & stulte hanc
gloriosam appellationem libertatis sibi
tribuere.

Sed intuenda est primum consumma-
ta libertas, cum post resurrectio-
nem Deus erit omnia in omnibus sala-
uatis, id est, cum Ecclesia viuet vita
ætterna

DE CHRISTIANA

æterna, & fulgebit in ea Deus ipse, cōmunicans suam lucem, sapientiam, iustitiam, læticiam æternam, sine peccato, sine morte, sine ullis calamitatibus,

Hanc consummatam libertatem inuentus intelligemus utcumq; hoc vocabulo magna et vera bona significari. Sed tamen incoari hæc æterna bona in hac mortali vita oportet. Et de incoatione & consummatione dictum est, Iohann. 8. Si vos Filius liberauerit, vere liberi eritis.

Liberat autem Filius Dei dupliciter Merito & efficacia. Hic sunt quatuor gradus libertatis in hac vita.

I. Primus est Gratia, id est, liberatio à Lege, & à condemnatione æterna, quod videlicet certo dantur remissio peccatorum, reconciliatio, imputatio iustitiæ propter Mediatorem, gratia, fide, qua fit viuificatio & liberatio ab æterna Morte, & donatur hæreditas vitæ æternæ.

I I. Secunda

LIBERTATE.

II. Secundus gradus est cum priore coniunctus, videlicet: Donum per gratiam, id est, filij efficacia in credentibus per Euangelium, & per Spiritum sanctum, quæ efficacia est Viuificatio, id est, consolatio et incoatio vitæ æternæ, iuxta hoc dictum: Hæc est vita æterna, ut agnoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum esse Christum.

Est & incoatio nouæ obedientiæ & Deus præsens per Filium & Spiritum sanctum mirabiliter regit, seruat & defendit Ecclesiam, et mitigat calamitates. Ut: hoc gradu libertatis liberi sunt tres viri in fornace Babylonica, qui etsi sunt in medijs flammis, tamen non videntur. Sic semper Ecclesia mirabiliter inter medias flammæ seruatur.

Hi duo gradus comprehenduntur his dictis: Gratia & veritas per Iesum Christum facta est, id est, Reconciliatio, & vera ac æterna bona. Item Romanos 15, Gratia Dei, & donum per
O Gratia

LIBERTATE.

Gratiam Iesu Christi in multos exuberavit.

III. Tertius gradus, vt docendi gratia non subtiliter loquamur, est Liberatio à ceremonijs & forensibus legibus Moisi. Quod sic intelligatur: Cū iusticia, de qua proprie concionatur Euangelium sit remissio peccatorum & reconciliatio cum Deo, & consummata nouitas, quam in hac vita inchoare oportet, sit ipsa æterna vita, in qua Deus erit omnia in omnibus, & colligatur Ecclesia ex omnibus Gentibus, non sunt alligati Christiani ad vilius gentis politiam: Sed possunt vti imperijs & legibus politicis, non pugnantibus cum naturali ratione, vbicunq; viuunt, Sicut spacijs dierum dissimilibus vtuntur Christiani Venetijs & in Saxonia.

Ingens beneficium Dei fuit, quod Ecclesiæ certam sedem dedit in politia Moisi annos mille quingētos octuaginta

1582 anni

LIBERTATE.

aginta duos. Et ut hæc politia distincta
esset à gentibus, certos ritus habuit.
Quia Deus voluit notum esse locum,
& notam gentem, ubi nasceretur, conspiceretur & audiretur Messias.

Interea tamen valde multi etiam ex
Gentibus vocati fuerunt ad agnitionem
Mediatoris, & ad æternam iusticiam,
ut: Nabuchodonosor, Cyrus,
Cornelius, & alij. Hi intellexerunt, aliud
esse politiam Moisi, aliud reconcilia-
tionem & æternam lucem & iusticiam
in mente & corde.

Hoc discrimen intelligi necesse est,
quia semper fuerunt fanatici homines,
qui stulte vociferati sunt: Forenses
leges Moisi, quæ tamen non sunt Iuris
naturalis, sed Positivi, nobis necessaria
esse. Et multæ sunt impiæ *νεκρονομίαι*
Pontificum & Monachorum de Cere-
monijs. Ut in Mose prohibiti sunt
quidam cibi. Postea igitur similes prohi-
bitiones humana temeritate instituta
sunt.

DE CHRISTIANA

Hic neganda est consequentia: Quia
tunc voluit Deus politiam Moli distin-
ctam esse à cæteris gentibus, vt esset
certus & notus locus, & certa & nota
gens, vbi nasceretur mediator, vbi ede-
rentur testimonia de promissione &c.
Postea politia illa horribili exemplo
propter multas causa deleta est. Et
quanquam sæpe tentata est restitutio,
tamen Deus seditiones Iudæorum &
nouas ædificationes oppressit. Vt, Be-
thoron triennio obsessa tandem ab Ae-
drino expugnata & deleta est, & in-
terfectus est Ben Cosban Kochab.
Tempore Iuliani terræ motu disiecta
sunt fundamenta noui templi, quod
tunc ceperant ædificare, & simul multa
millia Iudæorum ruinis oppressa
sunt. Hæc alibi copiosius declarantur.
III. Quartus gradus Libertatis est
liberatio à traditionibus humanis in
Ecclesia, videlicet Primum, quod nulli
creaturæ liceat instituere cultus Dei,
aut aliquam legem contrariam legi di-
uinæ condere.

Secundus

LIBERTATE.

Secundo, etiam si in hac vita, cum velit Deus honestos congressus publicos esse, opus est ordine temporum & lectionum, & Ecclesię concessum est, tempora & lectiones distinguere: Tamen hoc fiat sine opinione cultus, & sine opinione Necessitatis, Et sciāt homines, extra casum scandali tales ritus sine peccato omitti.

Hęc regula brevissimè tollit multas falsas opiniones, de humanis traditionibus, quę & obscurant Evangelium de gratia, & de veris cultibus, & sunt periculosę carnificinę conscientiarum, 2. ut alibi copiosius dicitur.

Testimonia autem regulę sint in conspectu. Hęc prohibēt opinionem cultus, Matth. 15. Frustra me colunt mandatis hominum. Et Ezechiel 20. In pręceptis meis ambulate, non in pręceptis patrum vestrorum &c.

His dictis expresse prohibetur opinio necessitatis; Colossenses 2. Nemo

DE CHRISTIANA

vos iudicet in cibo, potu, vicibus dierum festorum, &c. Et Galat. 5. In libertate, in qua Christus vos vocauit, stete & non iterum iugo seruitutis subiiciamini. Nec condendæ nec intelligendæ sunt traditiones contra hæc doctrinam in Euangelio traditam.

CONTRA

Non minus debetur obedientia Ecclesiæ, quàm potestati politicæ.

Violatio politicarum legum est peccatum, Romanos 13. Necessè est obedire, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

Ergo & violatio Traditionum humanarum in Ecclesia, est peccatum.

LIBERTATE.

Respondeo primum ad Maiorem,
Ministerio Evangelico debetur obedi-
entia, quatenus est Ministerium Euan-
gelij, non in alijs doctrinis aut legibus
extra Evangelium. Quia Ministerium
Evangelicum non habet potestatem
condendi alias leges. Imo habet prohibi-
tionem. Sed potestas politica habet *potestas
politica*
duo mandata. Primum proponendi les-
gem diuinam Moralem, & exequendi
poenas. Alterum, addendi ius Positi-
uum, id est, determinationes circum-
stantiarum; Sed non pugnantes cum
legibus diuinis, quæ ad nos pertinent.

Respondendum est etiam, ad Mi-
norem. Dissimile est: Violatio legum
politicarum est peccatum, quia hoc ita
diuinitus sancitum est. Vult enim De-
us corporalem vitam regi legibus Ma-
gistratum, & habere eos potestatem
condendi aliquas leges.

Contra vero expresse sancitum
est in Evangelio, ne existimetur esse
peccatum

DE MAGISTRATV POLI.
peccatum, violatio rituum, qui sunt
ordinati ab Episcopis seu Pastoribus.
Quia vult Deus Ecclesiam tantū suo
verbo regi, quo redduntur iusticia
& vita æterna. Non vult addi huma-
nas traditiones. Ac semper in Muna-
do creuerunt idola, cum hac persuasione
hominum animi fasciti fuerunt,
humanos ritus esse cultus & res neces-
sarias.

DE MAGISTRATV POLITICO.

*Quid est Magistratus
Politicus?*

MAGISTRATVS POLITICVS
Mest persona à Deo ordinata, ad
conseruationem legis in externa disci-
plina, & quidem vtriusq; tabulæ De-
calogi, & ad pacis defensionem. Et ha-
bet potestatem puniendi vi corporali.
Quæ

DE MAGISTRATV POLI.

Quæ sunt præcipua officia Magistratus Politici?

Respondeo: Quatuor sunt.

I. Primum: Sonare vocem Decalogi in genere humano. Intelligo autem appellatione Decalogi vniuersam legem Naturæ. Ac vult Deus primas normas esse omniũ legum & vniuersæ gubernationis, has leges, quarum summam Decalogo complexus est, quem recte vult intelligi. De hac norma inquit Sapientia diuina, Prouerb. 8. Per me Reges regnant, & principes iusta decernunt.

II. Secundum est: Magistratus sit executor legum Decalogi, in puniendis earum violatione, vi corporali. Quia Deus voluit in pœnis ostendere iudicium suum. Et cum velit regi hominum vitam per Magistratus, armat eos hac potestate, imo dat mandatum, vt puniant violantes Decalogum, iuxta dictum: non parces ei, nec misereberis &c,

O

s

Et

DE MAGISTRATV POLY.

Et saepe repetitum est dictum Aeschil-
nis: εἰ δὲν εἶναι ὄφελος πόλεως, ἥ τις μὴ νεύει
ὅτι οὐδὲ ἀδικοῦντας ἔχει.

III. Tertium est addere aliquas Le-
ges decalogo, id est, legibus Naturæ,
de civilibus negocijs. Sed hæc additio-
nes nō pugnent cum legibus Naturæ,
verum sint determinationes certarum
circumstantiarum, additæ communibus
noticijs Naturalibus.

Vr: Noticia naturalis est: Fur est pun-
niendus: Sed modum pœnæ determi-
nat Lex addita à Magistratu: Talem ha-
bent potestatem condendi novas le-
ges Politici Magistratus, ac tantum de
civilibus negocijs.

Non condant dogmata in Eccle-
sia, nec instituant cultus, vt fecit Na-
buchodonosor. Et recens in scripto,
cui titulus est Interim, potestas politica
extra metas egressa est. Sicut Imper-
atori Constantio dixit Episcopus Leo-
ontius: ἐπεὶ διέπνυτε καὶ θεοῦ, εἰς τὸ ὅτι
καὶ ἱερῆς.

Non

INTE
RIM

DE MAGISTRATV POLI.

Non sunt confundendæ functiones,
vt Paulus dicit: propria facite. Et Pet.
dicit: Non sitis ἀλλοτρίοι ἐπίσκοποι. Et Ar-
istoteles dixit, Beatam fore vitam ho-
minum, si artifices de artibus iudica-
rent.

IIII. Quartum officium est: Ma-
gistratus sit exequutor etiam suarum
legum in pœnis, vi corporali. Et ha-
bent pœnæ suos gradus.

*Est ne concessum homini Christiano
Magistratus gerere, iudicia exerce-
re, accusare & respondere in
foro, militare, legitimas
pœnas exequi?
&c.*

Respondeo. Concessum est, sicut ma-
nifesta exempla ostendunt: Cornelius
& alter Centurio, de quo dicit Domi-
nius: Non inueni tantam Fidem in Is-
rael, Seruius Proconsul, &c. Et omni-
bus temporibus à principio generis
humani

DE MAGISTRATV POLI,
humani fuerunt, sunt & erunt aliqui
Magistratus à Deo ad æternam salutem electi, & ad societatem veræ Ecclesiæ vocati.

Abraham magno prælio vicit Chaldaeos. Abimelech Rex fuit auditor Abrahamæ. Deinde Ioseph & Daniel gubernauerunt maxima regna inter Ethnicos. Et cum inquit Baptista: Contemti estote stipendijs vestris, approbat Militiam. Ex Rex Iosaphat inquit: Iudicium Domini exercetis, &c. Et Plalmus 148. Reges terræ et omnes populi, Principes, & omnes Iudices terræ laudent nomen Domini.

CONTRA.

Iniuriæ non placent Deo,
In imperijs multæ sunt iniuriæ,

Ergo imperia non placent Deo.

Re^o

DE MAGISTRATV POLI.

Respondeo. Nego consequentiam
& ratio est, quia plus est in Conclusio-
ne, quam in præmissis. Quia debebat
sic inferri: Ergo iniuriæ, quæ accedunt
ad imperia, non placent Deo.

Postea de minore respondendum
est: In Imperijs multæ sunt iniuriæ.
Hic necesse est discerni Imperia, id est,
totum ordinem politicum, à vicijis &
confusionibus, quas addunt Diaboli et
homines: vt Societas generis humani,
coniugium, generatio, educatio sobo-
lis, contractus, artificia, iudicia, imperia,
defensio, militia, poenæ homicidarum,
blasphemorum, incestarum, & alio-
rum sceleratorum. Hæc omnia nomi-
nantur ordo politicus, & sunt res sapi-
entia & iusticia Dei in genere huma-
no ordinatæ.

Et quanquam Diaboli & impij ho-
mines, organa Diabolorum, horri-
biliter turbant hūc pulcerrimum ordi-
nem: Tamen quantum ordinis manet,
seruatur potenter à Deo. Et hæc ipsa
con-

DE MAGISTRATV POLI.
conseruatio est testimonium de DEO
& prouidentia, & de præsentia Dei in
genere humano. Quia manifeste vides
mus, retrahi homicidas ad supplicia,
iuuari Cyrum, Alexandrum, Augus-
tum, & similes. Item: Vniuersaliter
præsidia humana infirmiora esse, quàm
vt possint custodire politias, nisi Deus
custodiret, quas vult incolumes esse.
Ideo Psalmus inquit: Nisi Dominus
custodierit ciuitatem, frustra vigilat
qui custodit eam.

*Ordo
politianus
Vicia*

simile.

Longe igitur discernatur Ordo po-
liticus à vicijs, quæ Diaboli, & organa
Diabolorum addunt, vt discerni opor-
tet custodiam gregis à lupis, latruncu-
lis, & seruis, qui ipsi furantur oues.
DEVS vt fidelis Pastor seruat politias,
& dat aliquos fideles custodes. Sed
Diaboli, latrones & Tyranni sunt vel
ut lupi. Rapaces Domini sunt velut
fures. Hi turbant politias, tanquàm gre-
gem: Et tamen interea Deus seruat
magnam partem, et depellit lupos, Ty-
rannos, latrones, homines seditiosos
&

DE MAGISTRATV POLI.

& rapaces. Hæc imago vtcunq; mon-
strat discrimen ordinis Politici & con-
fusionum, quæ aliunde admiscuntur.

*Quod est discrimen Boni Prin-
cipis & Tyranni?*

Bonus Princeps est, qui habet ^{regis}
^{aspectu} recte faciendi, & plerunque &
in præcipuis partibus officij sui recte
facit, etiamsi aliquando labitur.

*Bonus
princeps*

Hæc forma definiendi in hac vita
vtendum est de omnibus Gubernat-
oribus & ministris, in quocunq; ge-
nere officij. Et sumitur prima pars
definitionis ex dicto Pauli: Hoc rea-
quiritur, Fideles vt simus. Secunda
pars ex dicto Salomonis: Non est
iustus in terra, qui benefaciens etiam
non peccet. Ac placet Deo gerens
magistratum, seu Dux, seu iudex,
seu Miles, habens Fidem & bonam
conscientiam, iuxta Pauli regulam:
Qui et in officio bonam conscientiam

regis

DE MAGISTRATV POLI.
retinet, videlicet *δικαιοσύνη* recte facie
endi. Nec ruit contra conscientiam,
contra leges officij: Nec indulget sibi
affectata ignorantia, seu affectata omis
sione.

Contra vero Tyrannus est, & Deo
displicet, qui non habet *δικαιοσύνη* recte
faciendi, & plerumq; scelerate facit, etia
amisi interdum iusta facit, ac negligit
præcipuas officij partes, seu sciens seu
affectata ignorantia seu affectata omis
sione, vt Saul, Cambyfes, Sardanapae
lus, &c.

*An iure potuit Naboth recusare, se
Regi petenti venditurum esse vine
am, id est: An distinctio dominiorum
sit iuris diuini inter faculta
tes Regum & subdito
rum?*

Respondeo: Præceptum, Non fura
tum facies, obligat omnes homines, &
distinguit et munit omnium hominū
dominia, Regum & subditorum.
Iohann

DE CONIVGIO.

Iohannes dicit Regibus & Principibus: Contenti estote stipendijs vestris: Neminem concutatis neq; calumniemini. Item: Non plus exigite, quam constitutum est. Propria sunt igitur Regum & Principum Stipendia, id est, tributa & vectigalia legitima. Et ab his distinguantur facultates Subditorum, nec conturbentur dominia, nec præter legitima stipendia, & sine iusta causa sumant Reges ex facultatibus subditorum, quantum ipsis libet, Brian rei manibus, vt Nazianzenus loquitur.

DE CONIVGIO.

Confilia Dei omnia in creatione enarrari non possunt, sed tamen aliorum operum causam conspici Deus voluit, videlicet præcipuorum. Certissimum est, Angelos & homines conditos esse, vt essent aliquæ naturæ, quibus suam sapientiam, iusticiam, & cæ-

P teras

DE CONIVGIO.

teras virtutes, & laticiam æternam
communicaret, quia bonum est com-
municatum sui, ac vt vicissim co-
gnosceretur ipse.

Transfudit igitur in mentem hu-
manam sapientiam congruentem cum
sua mente, vt in nobis testimonium ex-
ter, quod sit Deus, qualis sit, & quod
sit iudex. In hoc opere non est obscu-
rum consilium Dei.

Nec vero quærendæ sunt omnium
causæ, & reuerenter Deo obtempe-
randum est. Angelorum agmina se-
mul condidit, nec est in ea natura pro-
pagatio, Homines aliter condidit, vo-
luit esse propagationem à paucis. Et
tamen duos condidit initio, quia sem-
per vult Ecclesiam societatem esse. Et
voluit in his lucere intellectum virtute-
rum, iusticiæ, veritatis & castitatis, be-
neficientiæ, & aliarum, quia his notitijs
vult discerni naturam diuinam à natu-
ris iniustis & immundis. Non enim
amplectimur Deum brachijs corpori-
s, sed mente & fide intuendus est in
inuos

DE CONIVGIO.

Inuocatione, & harum virtutum attri-
butione discernendus ab alijs rebus, &
intuenda sunt testimonia patefactio-
nis &c.

Facit autem illustre discrimen Cas-
titas, quia diaboli & homines sunt im-
mundi. Ac vt discernas Deum à Dia-
bolis, semper in inuocatione cogites,
te alloqui castum Deum.

Sanxit igitur ordinem, & vagas li-
bidades prohibuit, & seuerissime pun-
nit, & vult homines nosse, & reueren-
ter tueri certas leges coniugij ab ipso
traditas, quarum primæ statim in Para-
diso editæ sunt.

Prior, vt sit coniugium copulatio
vnius maris & vnius foeminae indisso-
lubilis: Erunt duo in carnem vnā, id
est, vnus mas, & vna foemina inse-
parabiliter iuncti. In hac voce manifes-
tum est, omnes vagas libidades prohibe-
bitas esse. Altera de incestis: Relinquet
homo patrem & matrem, & adhære-
bit

DE CONIVGIO.

bit vxori suæ. Postea de incestis et aliæ
leges voce diuina additæ sunt.

Est ergo coniugium legitima & in-
dissolubilis copulatio vnius maris et v-
nius fœminæ instituta diuinitus, vt ag-
noscamus Deum esse mētem castam,
& ei in castitate seruamus, & hoc mo-
do propagato genere humano colliga-
tur æterna Ecclesia Deo. Et quidem
Ecclesiæ initium fuit illa prima societas
duorum coniugum.

PARTES DEFINI-
TIONIS.

Primum in definitione posita est
particula, legitima copulatio, quæ res-
strictiones quatuor complectitur, de
quibus loquuntur leges diuinæ, ac de
inde humanæ, quarum vera est & di-
gna reuerentia autoritas, scilicet, de per-
sonis, de consensu, de conditionibus,
& de errore.

PR.

DE CONIVGIO,
PRIMA RESTRICTIO
DE PERSONIS.

Sit notissimum caput 18. *Leuitici*,
in quo recitantur personæ, quas non
licet coniungi. Voluit enim Deus sua
sapientia Castitatem intelligi, & ut in-
telligeretur, nequaquam voluit vagari
libidines, sed personarum numerum
& gradus sanxit, & in hac vita manifes-
tis poenis vniuersaliter punit incestas
libidines. Ac sciendum est, leges in *Le-*
uitico, quæ prohibent commixtiones
personarum, quæ ibi recitantur, esse le-
ges naturæ, & obligare omnes gentes,
sicut expresse dicit textus: *Aegyptios*
& *Cananzos* puniri propter incestas
libidines, Ergo etiam alijs gentibus ex-
tra politiam *Mosi* prohibitæ sunt ince-
stæ libidines.

Ac discant iuniores numerare gra-
dus consanguinitatis, & affinitatis.

Consanguinei siue cognati sunt, vt
Iurisconsultus inquit, ab eodem orti et

P 3 proz

DE CONIVGIO.

propagati. Estq; consanguinitas vinculum personarum, quæ propterea, quod ab eodem stipite ortæ sunt, sanguinis & naturæ societate propius iunctæ sunt. Discernuntur autem lineis & gradibus.

Linea
triplex
est: { I. ASCENDENTIVM.
II. DESCENDENTIVM.
III. COLLATERALIVM.

Gradus est intervallum, quo cognoscitur, quæ persona stipiti propior sit. Usitata autem consuetudo numerandi gradus hoc tempore, & expeditior hæc est: Incoanda est series ab uno stipite, vt Abraham: Supra ponantur maiores eius, infra ponantur filij & nepotes.

THARE.

Aram	Abraham	Nahor
	Isaac	
	Iacob	
	Ioseph.	

Ad

DE CONIVGIO.

Addantur in lateribus fratres & sorores, Traduntur autem regulæ tres ad gradus discernendos.

*Prima regula traditur de recta linea,
videlicet ascendentium &
descendentium.*

Quot sunt personæ, tot sunt gradus, vna demta, videlicet, demto stipite, à quo incoanda est supputatio. Vt, Ioseph distat tertio gradu ab Abraham, Iacob secundo, Isaac primo. Itaque filius primum gradum constituit, nepos secundum, pronepos tertium abnepos quartum.

Ac de recta linea traditur vetus sententia: Nullos ascendentes & descendentes inter se posse connubium contrahere. Quare si Adam hodie superstes esset, non posset ducere uxorem.

Secunda regula de collateralibus.

P 4 In

DE CONIVGIO.

In linea æquali quoto gradu distat altera persona à communi stipite, toto gradu inter se distant. Ergo duo fratres, seu frater & soror vnum gradum tantum cōstituunt, videlicet primum. Vt, iacob primo gradu iunctus est Esau,

AE ACVS.

Peleus	Thelamon.	Phocus
Achilles	Aiax	Epeus,
Pyrrhus	Eurifaces.	

Iam si vis scire, quoto gradu inter se iuncti sunt Achilles & Aiax, vide vnam seriem, & observa, quoto gradu distet Achilles à stipite, Distat autem secundo gradu. Quare & inter se distant Aiax & Achilles secundo gradu. Ad hunc modum facilis est sequentium personarum supputatio,

ALIVD EXEM.

PLVM.

PE

DE CONIVGIO,

PELOPS.

Pytheus

Lyfidice.

Aethra

Alcmena.

Theseus

Hercules.

Fuerunt igitur cognati materna
origine Theseus & Hercules consobri-
ni iuncti tertio gradu.

ALIVD.

ERNESTVS AVSTRIACVS.

Fridericus 3. Imp.

Soror.

Maximilianus.

Ernestus Saxo. Elector.

Philippus.

Iohannes Elector.

Carolus V. Imperator. Iohannes Fridericus pri-
mus.

Nunc inter collaterales prohibita
sunt connubia inter quartum gradum.
Olim fratrum filijs & filiabus licuit in-
ter se contrahere connubia, etiam Ro-
manis legibus. Vt Orestes duxit con-
sobrinam Hermionem.

P

Atreus

DE CONIVGIO.

ATREVS.

Agamemnon
Orestes.

Menelaus
Hermione.

*Simile exemplum est in
Genesi.*

BATHVEL.

Rebecca
Iacob

Laban
Rachel & Lia.

Iacob iunctus est consobrinæ
sux Rachel secundo gradu.

ALIVD.

IEPHVNE.

Chaleb
Axa

Cenas
Othoniel.

TERTIA REGVLA.

In linea inæquali, quoto gradu res
motior distat à stupite, toto inter se dis-
stant.

THAS

DE CONIVGIO.

THARE.

Abraham

Aram

Sara

Sara distat secundo gradu à stipite.
Ergo & Abrahæ iuncta est secundo gradu. Hoc gradu in linea inæquali prohibita sunt coniugia iure diuino, quia vniuersaliter maiorem reuerentiam Deus tribui vult superiori gradui, quam æquali.

PARTHAON.

Oeneus

Agrius

Tydeus

Thersites

Diomedes.

Diomedes iunctus fuit Thersitæ tertio gradu, in linea inæquali.

THARE.

Abraham

Nahor

Isaac

Barthuel.

Rebecca.

Rebecca distat tertio gradu à stipite. Ideo & ab Isaac distat tertio gradu.

DE

DE CONIUGIO.
DE AFFINITATE.

AFFINITAS est propinquitas personarum, quæ sunt iunctæ copula carnali. Vt David alienus est à Ionatha, sed quia duxit uxorem sororem Ionathæ, iam fit affinis Ionathæ,

REGVLA.

Quotu gradu quispiam est mihi consanguineus, toto gradu vxor eius est mihi affinis, vt, frater & frater sunt iuncti primo gradu consanguinitatis. Ergo fratris mei vxor est mihi iuncta primo gradu affinitatis.

PRIAMVS.

Helenus Hector
 Andromacha vxor.

Ergo Andromacha fuit iuncta Heleno primo gradu affinitatis.

Hec

DE CONIVGIO.

HERODES.

Herodes

Philippus.

Herodias vxor.

Ergo Herodias fuit iuncta Herodi
primo gradu affinitatis.

Iacob

Nouerca Bala.

Ruben.

Ergo Ruben attigit nouercam pri-
mo gradu affinitatis. Sed eo fuit abor-
minabilius scelus Ruben, quam Hele-
ni, quia Ruben violauit patris torum,
cui maior reuerentia debebatur, quam
fratris toro, iuxta dictum: Relinquet
homo patrem & matrem, & adhaere-
bit vxori suæ. Et cum Ruben maledic-
tus sit, manifestum est, prohibitionē
primorum graduum esse iuris naturæ.

PELOPS.

Atreus

Thyestes.

Clytemne Agamemnon

Aegystus.

stra

non

Ergo

DE CONIVGIO.

Ergo Aegyptus secundo grado affinitatis attingit Clytemnestram.

CASIMIRVS REX
POLONIAE.

Sigismundus Rex Poloniae	Barbara coniunx Ducis Georgij.
Hedbigis posterior Coniunx Marchionis	Filia, prior coniunx Marchionis.

Ergo Sigismundi filia fuit consanguinea filiae ducis Georgij gradu secundo. Fuit igitur Marchioni affinis secundo gradu.

Non late vagatur affinitas, nam consanguinei mei non sunt affines consanguineis vxoris meae. Ego à consanguinea vxoris meae abstinere debeo, & mei consanguinei, debent abstinere à mea vxore, non à consanguineis meae vxoris. Quare duo fratres cum duabus sororibus contrahere possunt. Non enim impediuntur affinitate. Pater & filius cum matre & filia contrahere possunt, habent autem aliquæ personarum nomina,

DE CONIVGIO.

Socer,

Socrus.

Ἐκυρός

mariti pater.

Ἐκυρά

mariti mater.

Πενθερός

pater vxoris.

Πενθερά

mater vxoris.

Gener.

Nurus.

Virricus.

Nouerca.

Priuignus.

Mariti frater, Leuir, δαῖς.

Mariti soror, Glor, γαλῶς, & fratris
vxor.

Duorum fratrum vxores εἰνατέρες.

Hæ appellationes extant Iliados 6.
vbi Helena Hectorem appellat δαίρας.
Postea vero Hector interrogat, an ἀ-
βίηται aliquò Andromacha ad sorores
viri, aut ad fratrum coniuges: ἥε πῇ ἐς
γαλῶν ἢ εἰνατέρων ὀπίστων.

OCTA.

DE CONIVGIO,

OCTAVIVS.

Augustus

Octavia soror
Marcella.

Agrippa

Iulia

Ergo Augustus fuit affinis Agrippæ in primo gradu, sed non fuit affinis fratri Agrippæ.

Duplex prohibitio.

SAepe repetita est hæc sententia, & sæpe cogitanda: Noticias virtutum a Deo traditas esse creaturis rationalibus, vt testentur, quod sit Deus, & doceant qualis sit, & quod sit iudex & vindex. Ac præcipue Castitas facit illustre discrimen inter Deum & Diabolum. Sanxit igitur Deus ordinem Coniugij, vt Castitas intelligatur, & severissime punit incestus commixtiones, vt: Sodomorum, Cananæorum, Oedipi, Agamemnonis, Aegisti, Paris dis,

DE CONIVGIO.

dis, regum Aegyptiorum, Davidis & filiorum Davidis poenae ostendunt. Et vniuersaliter multae calamitates publicae sunt libidinum poenae, sicut scriptum est: Scortatores & adulteros iudicabit Deus. Tueamur igitur castitatem maiore cura, ac de gradibus personarum prohibitis, sciamus duplicem esse prohibitionem: Altera est iuris diuini, altera iuris humani.

Prohibitio diuina extat Leuit 18. quae in recta linea intelligatur prohibere commixtionem inter omnes sursum & deorsum. In collateralibus prohibet primum et secundum gradum in linea inaequali, hoc est, ne frater ducat sororem, nec nepos ducat amitam aut materteram, nec neptis nubat patruo aut auunculo. Ac intelligatur textus de gradibus, non tantum de personis, vt Iudaei nugantur.

Cæterum Lex diuina non prohibet connubia in secundo gradu in linea æquali, hoc est, duorum fratrum liberis

Q

DE CONIVGIO.

beris concedit coniugium, vt Orestes
potuit ducere Hermionem.

Agamemnon
Orestes,

Menelaus
Hermione

NATHAN.

Jacob
Maria,

Eli
Ioseph.

Et si autem politia Moysi non per-
tinet ad nos, tamen regula vniuersalia
ter tenenda est: Mandata naturalia ad
omnes homines, & ad omnia tempora
pertinere, quia sunt normæ iusticiæ in-
mente & voluntate diuina immuta-
biles. Quare statim in Paradyso in
primo gradu ascendentium & descen-
dentium prohibitio edita est: Relin-
quet homo patrem & matrem, & ad-
hærebit vxori suæ. Et postea Patrum
voce declarata est hæc voluntas Dei,
vt, iacob maledicit filio, qui attigerat
nouercam, Et textus in Leuitico affir-
mat,

DE CONIVGIO.

mat, puniri Cananzos propter incestas libidines.

Cum autem Deus puniat gentes, quæ sunt extra politiam Mosi, & quæ fuerant ante Mosén, perspicuum est, has prohibitiones esse æterna & immutabilia mandata, & pertinere ad omnes homines. Ideo & Paulus punit Corinthium, qui attigerat nouercam.

Huc addantur exempla poenarum, quæ plurimæ leguntur in omnium temporum historijs. Sciendum est igitur, non valere dispensationes, quæ cōcedunt commixtionem in gradibus prohibitis in eo textu Leuitici 18.

Additæ sunt autem diuinis prohibitionibus et humanæ quædam in proximis gradibus, Vt, in secundo gradu in linea æquali, & tertio gradu, vt Maiore reuerentia diuinæ prohibitiones obseruentur Hoc consilium honestum & probandum est. Sed sciant omnes gubernatores discrimen prohibitionum diuinarum & humanarum.

DE CONIVGIO.

Diuinæ nequēquā solui humana auctoritate possunt. Sed interdum probabilis ratio incidere potest, quare humanæ prohibitiones laxentur, quod tamē circumspecte fiat per Pastores & Magistratus, non priuata temeritate.

Cæterum prohibitiones de cognitione spiritali prorsus reiiciendæ sunt, qualis est, ne quis ducat eam, cuius baptismo affuit. Pertinet etiam ad officium Magistratum, quolibet loco resapienter deliberata, constituere, quas prohibitiones humanas retinere vellent.

DE EXEMPLIS

PATRV.

Vldimus etiam multos, qui vstitatas leges connubiorum ideo negligebant, quia leguntur dissimilia veterum exempla de polygamia, et de coniugiis Iacob, qui duas sorores duxit. Non est autem exemplis, sed legibus iudicandum. Et in hac tanta re considerentur

præ

DE CONIVGIO.

præcepta diuina. Certissimum est, les-
gem coniugij primam in Paradyso ita
sancitam esse, vt tantum vnus maris
& vnus foemina coniunctio esset:
Erunt duo in carnem vnā, id est, in-
separabiliter iuncti.

Et si autem postea Lamech disces-
sit ab hoc ordine, et post diluuium De-
us etiam in suo populo tolerauit exem-
pla dissimilia primæ institutioni: Tæ-
men Filius Dei nos ad primam institus-
tionem retrahit, inquiens Matt. 19. Ab
initio non erat sic. Et repetit dictum:
Erunt duo in carnem vnā. Et Paulus
inquit: Vir non habet potestatem cor-
poris sui, sed vxor.

Præterea de gradibus cum extent
iam in Leuitico prohibitiones, obtem-
perare his necesse est. Nec querenda
est, quomodo excusandi sint Pa-
tres, Quia sancti non sunt sine vicijis: et
omnes omnibus temporibus contagia
quædam habemus ab erroribus & vic-
ijs nostri temporis. Quia vero Patres

DE CONIVGIO.

vera inuocatione Deum colebant in agnitione Redemptoris, & erant fideles custodes doctrinæ, & excelebant omnibus virtutibus, & bonam conscientiam alioqui retinebant, tales nati regebantur, qui iam erant eius temporis mores politici.

DE CONSENSU.

Dicitur est in definitione, Coniugium esse legitimam copulationem. Hæc restrictio docet personarum discrimina esse. Item, ordinat consensum.

Primum igitur sit consensus expressus sponsi & sponsæ, vt regula sæpe repetita in iure docet, coniugia mutuo consensu iungi. Et ab hoc consensu absint error & violentia. Ac postea de errore dicam. De violentia vero sciendum est, non esse consensum, nec coniugia, cum persona vi cogitur, vt promittat coniugium. Et hæc in re accidunt multa tristia errata.

DE

DE CONIVGIO.
DE CONSENSU
PARENTVM.

Vetusta iura ita postulant consensum Parentum in sponsalibus, ut cum non accedit consensus parentum, concedant etiam ante commixtionem rescindi desponsationes. Et Ambrosius in historia Rebecce postulat consensum parentum, idque dicit adeo honestum & naturæ consentaneum esse, ut Poetæ quoque idem docuerint, & recitat versus Euripidis, apud quem in Andromacha, cum Orestes peteret connubium Hermiones, hæc respondet, eam rem pertinere ad arbitrium patris, Versus hi sunt.

Νυμφόματ' ἔστιν ἡμῶν πατὴρ ἐμὸς
Μέγιστος ἔξ' ἡμῶν ἐμὸν κείν' ἐν τῷδε.

Nec longiorem disputationem addo, cum constet in Ecclesijs harum regionum hoc servari, ut consensus parentum requiratur, & desponsationes

DE CONIVGIO.

iudicentur irritæ refragantibus parentibus.

Sed ad officium iudicum pertinet considerare, vbi parentes probabilem causam habent refragandi, vbi non sit probabilis causa.

Sciendum & hoc est, post concubitum non posse rescindi coniugia auctoritate parentum, quia non est iam quæstio de futuro coniugio, & violata est auctoritas parentum, & fieret iniuria desertæ mulieri.

DE CONDITIO.

NIBVS.

Conditionum alia sunt honestæ, & pertinentes ad coniugium. Alia peregrinæ, nihil pertinentes ad coniugium. Alia turpes. Alia impossibiles.

PRIMA REGVLA

est perpetua.

Conditio honesta, & pertinens ad
cons

DE CONIVGIO.

coniugium, adiecta in principio contractus, si non fuerit impleta, dissoluit contractum. Quales sunt hæ conditiones; Si parentes consenserint. Si dos mihi dabitur pro nostris facultatibus conueniens.

Sed cum sequitur concubitus, non expectata conditionis impletionem, ea coniunctio iudicatur esse coniugium, quia personæ conuenientes discedunt à conditione.

ALIA REGVLA

Si vero est conditio Peregrina, non pertinet ad cōiugium. vt: Ducam te, si dederis mihi centum aureos, ubi non intelligitur dotis mentio, talis conditio intelligitur esse ociosa, & pronunciat tur pro coniugio. Talis est conditio: Ducam te, si Cæsar inferet bellum Turcīs, Pronunciatur etiam pro coniugio, cum adduntur conditiones turpes aut impossibiles, vt: Si inuenero te virginem. Item; Si dabis mihi Byzantium.

Q s Hæ

DE CONIVGIO.

Hæ conditiones tanquam non additæ
reſciuntur, fortassis quia gubernatores
sophisticam & petulantiam in decipi-
endo misero & imbecilli sexu prohibe-
re voluerunt.

DE ERRORE REGV.

LA TRADITVR.

Dissolui posse sponsalia & coniugio-
um, propter errorem personæ,
non propter errorem fortunæ, id est,
cum dolus intervenit, seu error de ho-
mine, sicut Iacob tradita est Lia pro
Rachel. Sed Iacob non est usus sumus
mo iure.

Ac propter errorem fortunæ non
dissoluantur sponsalia aut coniugium,
vt si qua putet, sponsum esse diuitem
aut nobilem, aut non habere liberos.
Talís error nihil ad substantialia Con-
iugij pertinet.

Vetustas de vno quodam errore
fortunæ etiam pronunciauit, posse dis-
soluti

DE CONIUGIO.

solui contractum, videlicet, si quis liber ignorans ducat servam, putans esse liberam. Hæc constitutio profus politica est, & nunc, quia vetus consuetudo de servis in Europa magna ex parte abolita est, non indiget longa disputatione. Olim vero causa fuit eius constitutionis, quia nati ex ancillis excluderentur à successione, quæ propria erat ingenuorum. Sed cum liber sciens ducat ancillam, Ecclesia non dissolvit, sicut inter Abraham & Agar vere coniugium fuit.

Alius error est, de quo difficilior quæstio est: Si quis ignorans ducat ab alio compressam, aut gravidam ex alio, an liceat dissolui sponsalia & coniugium, ut sæpe petitur. Sæpe affertur hæc quæstio in iudicia, sed vñsitato iure pronunciatur, ut sponsus seu maritus retineat ante compressam à se vel ab alio, siue sciens, siue inscius talem duxerit. Et fortassis in recentibus constitutionibus hoc sancitum est, ne facile dissolvantur coniugia, & ne armetur levisitas

DE CONIVGIO.

eorum, qui libenter vxores qualicunq;
prætextu abijciunt, quoquo modo vo-
luntate mutata.

Nota sit igitur præsens consuetudo, de qua extant dicta expressa in iure Canonico. Sed in Deuteronomio, capit. 22. Alia sententia est, quæ iubet lapidibus obrui compressam ab alio, quæ postea tanquam virgo nupsit alteri, si fuerit accusata, & vir petit diuortium.

Hæc fuit vetus seueritas in Lege diuina, quam & aliquantisper & aliæ gentes sapientiores imitatae sunt. Creusa apud Eurypidem grauida nubit Xutho duci, & natus est ex ea Ion, quem mater infantem exposuit. Postea reproblata mater supplicium metuit, sed seruatur à Pallade. Et apud Terentium in Hecyra, Pamphilus non vult recipere coniugem, quam putat ex alio grauidam fuisse. Erant igitur in eo casu vsitata diuortia. Sed addam ordine de quibusdam casibus accommodatas commonefactiones.

PR I a

DE CONIVGIO.

PRIMA.

Lex Moyſi iubebat eum, qui com-
preſſiſſet puellam, ducere eam vxor-
rem, & dotem attribuere, ſiue promiſ-
ſiſſet coniugium, ſiue non promiſiſſet.
Sed noſtra iura non cogunt te ducere
à te compreſſam, ſi non promiſiſti con-
iugium. Dotis tamen mentionem fa-
ciunt: Ducat aut dotet: Quod idem
fuit uſitatum Attico iure.

SECUNDA AD
MONITIO.

Fortaſſis ideo ab antiqua conſue-
tudine diſceſſit recentior ætas, quæ co-
git retinere compreſſam ab alio, quia ſi
liceret accuſare nouam nuptam, ſæpe
propter ſuſpicionem aut offenſiones
qualeſcunq; in periculum venirent in-
nocentes. Sæpe etiam patefierent arca-
na delicta, quæ regi multo honeſtius et
utilius eſt, iuxta illud: Omnia delicta te
git dilectio. Ita gubernatores prohibea-
re

DE CONIVGIO

re accusationes voluerunt. Nec vitu-
perandum est hoc consilium.

Et si autem non fero novas leges, ta-
men modeste dicere licet, quid videas-
tur prodesse. Primum tentanda est
reconciliatio, ut is, qui errore duxit
compressam ab alio, retineat eam, prae-
sertim si est modesta. Quia diuortia sae-
pe magnae calamitates sequuntur, quar-
um habenda ratio est à iudice, & ab
actore. Sin autem reconciliatio perfi-
ci non potest, sapiens iudex, cuius ea
est auctoritas, ne postea mutetur sen-
tentia, imitari potest exemplum legis
Mosaicae, eo usque, ut de diuortio pro-
nunciet. Notum est enim, leges foren-
ses Mosi non pertinere ad nostras poli-
tias, sed tamen ibi conspicitur, quid
Deus approbet.

Possunt igitur legum conditores
suo loco hanc legem ferre, ut in tali ca-
su, si reconciliatio non procedat, fiat
diuortium. Et multo intolerabilior est
error in hoc casu, quam si quis igno-
rans duxisset ancillam, Et possunt addi
aliae

DE CONIVGIO.

aliæ rationes honestæ. Sed exemplum legis Mosâicæ plus munit conscientias quam alia argumenta. Quia ex testimonio legis diuinæ certi sunt legis laudatores & iudices, se non facere contra voluntatem Dei.

ALIUS CASVS.

Sæpe & de hoc casu quaeritur: An habens vxorem, vt Dauid, & aliam attingens, possit deinde mortuis prioribus coniugibus, ducere compressam antea, cum maritus esset alterius, aut ipsa alterius coniunx? Canones prohibent coniugium in hoc casu. Prohibent item, si facta sit machinatio ad interficiendum coniugem alterius. Hæc decreta bono consilio facta sunt, vt adulteria maiore cura vitarentur. Sed exemplum Dauidis ostendit, in hoc casu coniugum posse concedi, & hæc ^{omnino} iudex nunc quoque vti potest, præsertim cum politici Magistratus adulteria non puniunt, & Deo valde displicent vagabundæ commixtiones.

ALIA

DE CONIVGIO.
ALIA QVÆSTIO.

An liceat Christiano ducere Ethnicam, aut aliqui dissentientem de religionē?

PROhibent Canones ducere Ethnicam & hæreticam, quod etiam bono consilio constitutum est; Quia & Lex diuina prohibuit coniugia cum Philistæis. Sed hic quoq; nosse regulam necesse est; Euangelium non abolet politias, sed concionatur de iusticia cordis. Interea in vita externa sinit nos vti legibus politicis, non pugnantibus cum legibus naturalibus, sicut vtimus diuersis dierum spatijs. Ideo Paulus expresse iubet, vt retineant Christiani coniuges, quæ volunt in eodem coniugio manere, etiam si non amplectuntur eandem religionem. Et addit consolationem, Sanctificatur vir infidelis per uxorem fidelem, id est, credenti vsus coniugij fit mundus, id est, non displicens

DE CONIVGIO.

cens Deo, etiamsi coniunx de religione dissentit, sicut dicitur: Sanctificatur cibus per verbum & orationem, id est, est concessus, non displicet Deo vsus cibi.

Ita mater Augustini Christiana matris sit in coniugio mariti ethnici, & quidem asperi, qui postea obsequijs & virtute vxoris motus est, vt ad agnitionem Christi flecteretur. Ac talia exempla in historijs obuia sunt plurima, quorum consideratio & nostro tempore utilis est, ne propter religionem coniuges diuellantur, qui manere in eodem coniugio cupiunt, et sæpe propter sobolem ægre diuelluntur. Et Christianus suis obsequijs retinere beneuolentiam coniugis studeat, ne captare occasionem diuortij videatur.

DE DIVORTIO.

Dictum est in definitione, coniugium esse legitimam & indissolubilem coniunctionem vnus maris & vnus

R

nus

DE CONIVGIO,

nus foemina. Nec dubium est, has restrictiones congruere ad primam institutionem. Quia Deus voluit genus humanum non vt pecudes vagari commixtionibus, sed marem & foeminam certo ordine copulatos esse, & huius ordinis obseruatione obedientiam ipsi debitam praestare.

Et hunc ordinem seuerissimis legibus sancit, & perpetuo tristissimis poenis in toto genere humano omni tempore confusiones huius ordinis puniunt, vt ostendunt diluuium, deletio Sodoma, Sybaris, Thebarum, Troiae, & plurimarum gentium.

Et huius tantae seueritatis causa est, quod vult Deus in genere humano lucere Castitatis intellectum, vt sciamus & ipsum esse mentem castam, & Castitatis amantem, & huius virtutis mentione discernamus eum a naturis immundis.

Sanxit igitur statim initio, ne dissoluerentur coniugia, inquiens; Erunt duo

DE CONIVGIO.

duo in carnem vnam, id est, inseparabiliter iuncti. Nam in hanc sententiam Dominus ipse hoc dictum citat Matt. 19. Et huic præcepto primi patres Adam, Seth, & alij sine vlla dubitatione obtemperauerunt, & hanc doctrinam alijs tradiderunt.

Sed postea laxata veteri disciplina, diuortia etiam recepta sunt, & cum iam ante Moysen vsitata essent, permissa sunt & voce legis Mosaicæ. Sed tamen initio metæ circumdata fuerunt, ne priuata leuitate fierent, sed in iudicijs prius cognoscebantur causæ.

Sanxit igitur lex singulari consilio, ne rursus duceretur dimissa, quæ postea alteri nupta fuit. Detestatur enim Deus confusiones libidinum.

Apud veteres Atticos etiam consuetudo fuit, vt in iudicijs causæ diuortij cognoscerentur. Sed postea apud Iudæos & Gentes secuta est maior leuitas & licentia, & priuato arbitrio facta sunt diuortia, siue causæ graues essent, siue

DE CONIUGIO.

siue leges, siue nullæ. Sunt & reductæ, quæ antea dimissæ fuerant, vt, Cato perenti Hortensio cesserat Martiam, & post mortem Hortensij rursus eam sibi adiunxit. Talis leuitas occasionem quæstioni præbuit, Matth. 15, Prohibet igitur Dominus diuortia in eo loco, excepto vnico casu, videlicet adulterio, in quo casu, persona suo scelere dissoluit coniugium, & e medio tollenda erat. Nec dissolutionis causa est persona innocens. Ideo vox Filij Dei liberat innocentem personam. Extrat & alter casus 1. Corinth. 7, de desertore vel desertrice,

DE MODO PRO-
CEDENDI.

Non sunt autem facienda diuortia sine cognitione legitimorum iudicum, sed persona innocens, si vult fieri diuortium, petat à iudice vocari personam, quæ deliquit. Hic cum vtraque pars venit in iudicium, primum adhortan-

DE CONIVGIO.

tandi sunt vtrinq, vt redeant in mutua
am gratiam. Si non procedit reconcilia-
tio, pars innocens non potest cogi, vt
recipiat ream.

Auditis igitur partibus, & confir-
mata accusatione, si accusator honeste
vixit, et petit ferri sententiam, pronun-
ciatur hoc modo: Cum persona, quæ
deliquit, suo scelere dissoluerit coniu-
gium, iudex autoritate Euangelij per-
sonam innocentem pronunciat esse li-
beram: & expresse inquit, concede ei,
vt pro sua conscientia pie contrahat al-
liud coniugium.

Pontificij Canones faciunt diuor-
tium nomine, non re, id est, non per-
mittunt, vt persona innocens contrahat
aliud coniugium. Sed cum Euangeli-
um in illis casibus concedat diuor-
tium, intelligatur id non de inani vo-
cabulo, sed de tali liberatione, quæ
sit re ipsa diuortium, videlicet, in quo
non retineatur ligata persona inno-
cens.

DE CONIVGIO.

Et fuisse hanc consuetudinem in Ecclesia veteri, annotatum est ab Origene in Matthæum. Item ab Eusebio in Ecclesiastica historia, qui pagina 88. recitat historiam ex Iustino Martyre, qui scribit, mulierem piam fecisse diuortium cum marito polluto flagitiosis libidinibus, & publice accepisse libellum repudij, vt vocabant, id est, tabulas testificantes de diuortio. Et Hieronymus recitat Fabiolæ nobilis matronæ Romanæ historiam, quæ propter mariti scelera fecit diuortium, & nupsit alteri. Hæc exempla meminisse utile est ad confirmandum morem iudiciorum in nostris Ecclesijs.

Sin autem persona, quæ deliquit, non venit in iudicium, sed aut contumaciter abest, aut inueniri non potest, cum accusator confirmata accusatione testes adducit, qui affirmant, eius famam integram esse, & petit se liberari, pronunciet iudex eum liberum esse, vt ante dictum est.

Sed

DE CONIVGIO.

Sed quid fiet de persona condemnata? An concedendum est ei, si adest, vt in iisdem locis viuat?

Respondeo. Magistratus politicus adulteria punire debet. Ideo persona condemnata, si nō punitur durius, pellenda est ex ijs locis, vbi viuit persona innocens, cui altera, videlicet condemnata, velut mortua existimanda est. Et hæc seueritas ad politicum magistratum pertinet.

Quid sit desertor.

IN quaestione de diuortio liberat vox
Idiuiua personam innocentem, cum
alter coniugum fœdus coniugij adulterio dissoluit, & innocenti personæ re iudicata, vt dixi, conceditur contrahere aliud coniugium, idq; hoc modo seruatur in nostris Consistorijs. Seruatur idem de persona iniuste deserta.

R 4 quia

DE CONIVGIO.

quia Paulus inquit, 1. Corinth. 7. Si autem infidelis discedit, discedat, non subiectus est seruituti frater aut soror in talibus. Expresse pronunciat Paulus, personam iniuste desertam liberam esse, id est, non cogendam esse, ut vagabundum desertorem sequatur.

Et si autem aliqui restringunt hoc dictum ad casum de religione, tamen vere accommodatur in generibus ad quamcunque iniustam desertionem, cum non sit ratio dissimilitudinis.

Et consentaneum est, desertores impatientes freni coniugalis, deinde non abstinere ab alijs mulieribus, Sed cum variae sint causae migrationum, definiendus est desertor. Nec concedendum est desertæ personæ coniugium sine iudicium cognitione.

Est igitur Desertor, qui discedit à coniuge, aut diutius abest, nulla honesta causa coactus, sed vel leuitate, vel iniusta impatientia freni cōiugalis, vel alijs

DE CONIVGIO.

alijs non necessarijs causis impulsus vagatur.

Et multi adeo sunt ἀσποροι, qui agitantur à Diabolis, vt etiam sobolem negligent. Talis desertor propter perfidiam & ἀσπορίαν supplicio publico puniendus erat. Ideo iustum est opem fere personæ innocenti, quæ deserta est.

Accedat autem, vt dixi, cognitio iudicum, vocetur ergo in iudicium, & cum non venit, audiantur testimonia de personæ innocentis integritate, & pronuncietur libera, &c.

Non est autem desertor, qui abest officij causa, vt legatus aut miles desertus auctoritate legitima ad militandum. Aut si voluntate coniugis maritus abest in mercatu, aut alio honesto negotio.

Nec captiuitas dissoluit coniugia, nec deportatio, vt lex Alexandri Severi in Codice de repudijs inquit: Matrimonium deportatione, vel aquæ & ignis interdictione non soluitur, si casus,

R s sus,

DE CONIUGIO.

sus, in quem maritus incidit, non mutat vxoris affectum, id est, si non est tale scelus, quo alioqui coniugium dissolueretur.

De milite autem narrat constitutio Iustiniani in Authenticis: Olim, si toto quadriennio nihil significasset vxori inquirenti miles de sua voluntate, concessum fuisse mulieri aliud cōiugium. Hanc breuitatem temporis reprehendit Iustinianus, inquiring, militi tristius esse, vxorem domi amittere militiæ causa, quam capi ab hostibus. Ideo sancit longius tempus, & requirit diligentem inquisitionem de voluntate viri.

Loquitur autem lex de militia legitima, non de leuibus hominibus, qui non virtutis et militiæ causa domo absunt, sed vt liberius vagari possint, militum titulum assumunt. Hoc discrimen etiam iudex considerabit.

De tempore, post quod alia coniugia concedi possunt.

Si

DE CONIVGIO.

SI diuortium factum est propter adulterium, innocentī personæ non præscribitur tempus, postquam res iudicata est.

Sed in quæstione desertionis annos considerari necesse est, vt intelligatur, personam vere desertam esse, non leuitati aut perfidiæ prætexere umbram desertionis.

Lex in Codice concedit sponsæ post biennium alteri nubere, si ea non assentiente, sponsus, qui tamen nō est extra prouinciam, tam diu differt publicum ritum coniugij.

Alia lex de sponso peregrinante loquitur, de quo concedit sponsæ post triennium alteri nubere, videlicet, nisi ea assentiente diutius absit.

Pontificiæ constitutiones desertæ personæ quantumlibet innocentī, nullo vnquam tempore concedunt coniugiū, nisi desertricem personam constet mortuam esse. Sed supra recitauimus dictum.

DE CONIVGIO.

dictum Pauli ex Corinth. quod liberat
personam innocentem, & plerunque
desertrix persona simul adulterij rea
est. Nequaquam igitur laquei insciens
di sunt innocenti personæ propter ali-
ena delicta. Sed intelligatur & in hoc
casu liberatio non de inani vocabulo,
& personæ liberatæ concedatur con-
iugium.

Iustinianus expresse concedit con-
iugium desertæ personæ post decētia-
um. Glosa in capitulo in præsentia, in
Decretalibus ita inquit: Vbi post ses-
ptennium verisimiliter præsumitur de
morte viri, excusatur mulier, si nubat.
Ac mitior est glosa, quam textus. Sed
cum iudex inquisiuit negocium, &
comperit, querelam de desertione non
esse inanem prætextum, & videt mo-
res personæ innocentis honestas esse,
posset imitari legem Constantini de
quadriennio, vel dictum de quinquen-
nio in Digestis, in titulo de Divortio.

Hæc moderatio non videtur ab-
surdum.

DE CONIVGIO,

furda: Nec tamen præscribo certum tempus, sed sapiens iudex simul considerabit, quid deceat exempli causa. & ne laqueos conscientiae innocentis personae iniiciat.

DE NATURA

SPADONVM.

VErecunde sic nominantur illi, qui prorsus non sunt idonei ad commixtionem coniugalem: Et nominantur Spadones, siue natura tales sint, siue arte castrati sint.

De his sciendum est, tales personas nequaquam fieri coniuges, sed cum est explorata frigiditas, iudex pronunciet illas personas liberas esse. Nec fit tunc diuortium, quia non erat coniugium, iuxta dictum Matth. 19. Sed fit declaratio, ut alij sciant, illam societatem non esse coniugium: et personae, quae habet naturae vires integras, concedi aliam feliciorem copulationem legitimam. Sed ad explorandam frigiditatem iura tempus

DE CONIVGIO.

pus constituerunt, si res dubia est, ne
ante triennium fiat seiunctio.

Eodem modo pronunciant de ijs,
in quibus natura ita læsa est fascino aut
veneficio, vt ope medica sanari non
possit, si toto triennio frustra tentata est
medicatio.

Tanta est autem virtus aliquarum
mulierum, vt occultent imbecillitatem
virorum, sicut viri doctissimi Simonis
Grynæi socer narravit, se mortua pri-
ma coniuge duxisse viduam virginem,
quæ vndecim annos nupta fuerat viro
frigido, nec vnquam vlli ante mortem
viri hanc rem patefecit.

*De diuortijs propter sæuitiam, vene-
ficia, & insidias structas
vitæ.*

CVM textus Matth. 19. tantum faciat
mentionem Adulteri, valde pu-
gnant aliqui, non posse fieri diuortia
propter sæuitiam & insidias vitæ struc-
ctas.

DE CONIVGIO,

ctas. Sed in codice lex Theodosij quæ
existimo graui deliberatione piorum
scriptam, vt tunc vsitata diuortia res-
tringeret ad certos casus, concedit di-
uortium etiam in his casibus.

Etsi autem aliqui reiiciunt hanc le-
gem, & contendunt eam ab Euangelio
dissentire, tamen hi non recte intelli-
gunt discrimen Legis & Euangelij. Et
cum expresse dicat Dominus, in poli-
tia Mosi diuortia permissa esse propter
duriciem cordis, significat aliam esse
gubernationem hominum sanabilium,
qui sunt membra Ecclesiæ, & volunt
obtemperare Euangelio: Aliam politi-
cam impiorum & contumacium, qui
frenos legum pati nolunt.

Si quis est igitur talis maritus, qui
sæuitiam in coniugem exercet, & ad
monitus a Pastoribus, non desinit fur-
rere, & domesticæ Ecclesiæ inuocatio-
nem turbare, & uxorem ita crudeliter
tractare, vt vita in periculo sit, hic cer-
te

DE CONIVGIO.

te Magistratus politici imperio coer-
cendus est, quia non solum vitam per-
sonæ innocentis tueri debet, sed etiam
debet eius conscientiaē consulere, ne
fracta dolore & indignatione, tandem
abijciat inuocationem, aut aliquid iniu-
ste faciat, ut dicitur: Furor fit læsa sæ-
pius patientia. In eo casu in persona
crudeli, non pertinente ad Ecclesiam,
Magistratus politicus Theodosij lege
vti posse videtur.

Imperia politica vult Deus honori-
ficari, & terrori malis: Vult Deus
regi eos, quorum mores sunt sine scel-
lere, vult eis concedi pacem ad inuoca-
tionem, ad educationem & ad institu-
tionem sobolis, vult latrones reprimi,
siue domi, siue foris latrocinia exerce-
ant. Nec desunt vnquam in imperijs
homines contumaces, iniusti et aegri,
exercentes in suos iniustam sæuitiam,
quales nominat Dominus in hac con-
suetudine duos corde.

An

DE CONIVGIO.

An propter morbos contagiosos &
incurabiles, vt propter Le-
pram, diuortium fieri
possit?

Respondeo. Plane & perspicue
affirmo, nequaquam facienda esse di-
uortia propter morbos, nec deserenda
esse ægrotum maritum, nec desere-
ndam esse ægrotam vxorem, quia
semper oportet hanc regulam esse firmam
& immotam: Quos Deus con-
iunxit, homo non separet. Quare om-
nis persona viuens, quæ volens incoat
distraktionem, sine vlla dubitatione
horribiliter peccat, vt adultera seu des-
ertrix incoat distraktionem volens, &
facit contra hunc ordinem, diuina vo-
ce & lege sancitum. Ita, si persona rea-
cte valens incoaret distraktionem, es-
set similis desertrici & adulteræ, & rea
magni sceleris. Nam calamitas, quæ in-
ter viuentes accidit sine culpa, nequa-
quam dissoluit coniugale fœdus.

S

Omnia

DE CONIVGIO.

Omnia igitur dicta, quæ prohibent
distractionem, proponant sibi homines
timentes Deum.

*Genesis 2. Erunt duo in carnem
vnam.*

*1. Corinth. 7. Vir non habet pote-
statem corporis sui, sed vxor. Nec
vxor potestatem habet corporis sui,
sed maritus.*

*Ephes. 5. Viri diligite vxores ve-
stras. Nemo carnem suam odio habu-
it, sed eam alit & fouet.*

Cum igitur maneat fœdus coniu-
gale, inter tales personas, quas non dis-
traxit culpa, manifestum est, non dese-
rendam esse ægrotam personam ac de-
beri ei beneuolentiā & auxilium tan-
quam proprio corpori. Summus am-
icitie gradus est fœdus coniugale. In-
iustissimum est autem, in calamitate
amicum deserere, egentem auxilio, &
con-

DE CONIVGIO.

confugientem ad amici beneuolentiā
& fidem. Quare desertio coniugis pro
pter calamitatem, in qua nulla est cul-
pa, iniusta & scelerata est.

Quidam vero crudeliter disputant,
Leprosos similes esse mortuis, & hoc
prætextu consulere personæ recte va-
lenti student. Sed hoc sophisma refu-
tat manifesta crudelitas. Mortui non
indigent aliorum hominum auxilio.
Ægrotæ persona adhuc indiget homi-
num auxilio. Quare, quod ad veræ
amicitiæ officia attinet, nondum est
mortuæ similis: Adhuc est caro tua, ad
huc lex diuina tibi cōcionatur: Nemo
carnem suam odio habuit. Et autoritas
te Magistratum cogenda est persona
recte valens, ne deserat ægrotam, & ne
negligat eius vitam, sed ferat opem æ-
grotanti.

Etsi autem videatur aliquibus hæc
sententiā durior, tamen iustam esse om-
nes bonæ mentes intelligunt. Si quis

DE CONIVGIO.

autem maritus pius indiget consilio, interroget Pastores eruditos & graues & recte intelligentes doctrinam Ecclesiarum. Potest enim responderi, ne perplexitate implicetur conscientia, & ne fides & inuocatio in viro interrogante impediatur.

DE DESPONSATIONE.

NE IMPVBERVM.

Multum refert recte intelligere sermonem vetusti Iuris. Vetus nominat sponsalia tantum eas promissiones, in quibus fiunt pacta de futuro coniugio, & quæ nequaquam sunt initium præsentis coniugij, vt inter Octavium adolescentem, & Seruiliam adhuc paruulam fiunt sponsalia. Ibi tantum hoc agitur, vt aliquando post per verba de præsentis coniugio constitutur.

De his sponsalibus inquirunt veterum leges, voluntate partium dissolui posse sponsalia, vt Octavius non duxit
Sers

DE CONIVGIO.

Seruiliam. Hic obseruandum est, quomodo
modo vetustas locuta sit. Recentior
aetas finxit ambiguitatem: Nominat
alia sponsalia de futuro, alia de praesens
ti, cum contractus, in quo per verba
de praesenti seu categorice promittitur
coniugium, sit iam verum initium con-
iugij praesentis.

Prudenter autem considerandum
est, ubi sint sponsalia de futuro, ne id
ex cauillatione verborum iudicetur,
sed ex multis circumstantijs, an tunc
voluerint partes aliquid constituere,
quod postea non posset mutari pro-
pter grauem causam, cuius tunc for-
tassis ratio habita est.

Sunt autem sponsalia de futuro,
promissiones omnes, quibus addita est
conditio honesta, cuius ratio in iudica-
do habenda est vt, Ducam te, si paren-
tes assenserint, Tales promissiones irri-
tas esse, si conditioni non fuerit satisfac-
tum, supra dictum est.

Sunt & sponsalia de futuro, quando

S 3 nomi

DE CONIVGIO.

nomine impuberum sit promissio à parentibus, vel tutoribus, de coniugio cōtrahendo inter hos impuberes, cum ætas erit idonea, aut cum ipsi impuberes, vel altera persona, cuius ætas nondum est idonea, coniugium futurum promittit.

Hæc sponsalia dissolui posse, cum deinde voluntas puberum non accedit, certum est. Nec cogenda est persona repugnans, quæ se non obligavit ipsa postea, cum ætas iam matura esset coniugio, & suo iudicio statuere posset.

Vt autem homines alijs multis rebus bonis abutuntur : ita & coniugij umbra sæpe stultis aut malis cupiditatibus prætexitur. Sæpe propter pecuniam aut præsidia fiunt pacta de impuberum cōiugijs, cum in hoc tanto foredere perpetuæ coniunctionis & honestum iudicium, & mutua benevolentia horum ipsorum, qui iunguntur, requiri et valere debeant, nec deceat corpora natorum venalìa esse propter pecuniam

DE CONIVGIO.

cuniam, aut alia *παροικημάτων*. Et punit Deus hanc ordinis depravationem poenis manifestis, Quare parentes honesti, considerantes ordinem diuinum salutis filiorum & filiarum recte consulant, nec cogant filios aut filias contra naturæ inclinationem ad coniugia, à quibus abhorrent, eaq; in re moueantur his maximis causis: Vbi non est mutuus amor coniugum, ibi discordia sauciat mentes, impedit inuocationem Dei, turbat totam domesticam consuetudinem, & parit multa peccata. Interdum & cum voluntates distractæ sunt, sequuntur adulteria, & poenæ, in quibus multi ruunt in noua scelera, & in tragicas calamitates.

Hæc infinita mala præcipue parentes, qui ea aliquo modo intelligere possunt, considerent & metuant, & ne accidant filiis & filiabus, Deum ardentibus votis precentur. Deinde ipsi caueant, ne stultis aut impijs consilijs ea accerfant.

DE CONIVGIO.

In multis deliberationibus nimis magna negligentia, & futilitas est parentum de coniugijs suorum. Vnde postea tristissimæ calamitates sequuntur, & familiæ fiunt non Ecclesiæ Dei, quod esse debebant, sed Diabolorum lustra, & multi miseri homines in illis calamitatibus ruunt in indignationem aduersus Deum, in desperationem & in æternum exitium.

Oro autem Deum æternum Patrem, Domini nostri *I E S U C H R I S T I*, conditorem generis humani, & custodem honestæ societatis, vt ipse nos gubernet, faciat, vt nostra coniugia & familiæ nostræ sint veræ domesticæ Ecclesiæ, ipsum recte inuocantes, & ei obtemperantes, in tuendo ordine, quem instituit, nec sinat domesticis discordijs impediri inuocationem, & alia officia necessaria,
Amen.

DE CONIVGIO.
DE OFFICIO MAGI-
STRATVS IN TVENDIS LE-
GIBVS CONIVGII.

Certissimum est, salutarem guberna-
tionem DEI opus esse. Ac ma-
nifestum est, divinitus institutum esse
hunc ordinem in genere humano, vt
præsent Magistratus multitudini. Et
his Deus præcipua officia quatuor at-
tribuit.

I. Primum est, vt magistratus sonet
vocem legis diuinæ in tuenda discipli-
na, quia prima et immota norma vitæ
esse debet lex diuina.

II. Secundum, vt sit vigilans custos
diuinæ legis, ac seueritate poenarum
coerceat & puniat contumaces, &
defendat obediētes. Hunc ordinem
ita sanxit Deus, & manifestum est
leges contemni, vbi nulla sunt poenarum
exempla. Sicut vere laudat dis-
cretum Aeschinis Demosthenes: οὐδὲν
ὀφελὺς τῆς πολιτείας, μὴ ἔχουσι νεῦρε καὶ
ἀδίκωντων.

S

r

Ter

enid
est custos
utrinque
subdit

DE CONIVGIO.

III. Tertium officium est, Magistratus addere potest aliquas leges diuinis, nequaquam tamen dissidentes à diuinis, sed quæ sint adminicula, vt maiore cura seruentur.

IIII. Quartum, vt has leges seueritate poenarum tueatur.

Hæc officia Magistratus & in coniugij defensione considerent. Sciant seuerissimis mandatis Dei præcipi, vt leges coniugiorum conseruent, et puniant adulteria, vagas & incestas libidines, & tollant è medio illa dira portenta, quæ & iram Dei irritant, & pollunt genus humanum tetræ libidinum confusionibus, Quia certissimum est, Deum horribiliter irasci, et ipsis libidinum confusionibus, & negligentia gubernatorum, qui eas non puniunt, nec fontes è medio tollunt.

Et propter hæc scelera vagantur in genere humano multæ poenæ publicæ bella, vastationes, dissipationes hominum, & aliæ magnæ calamitates, vt ostendit

DE CONIVGIO.

stendunt exempla Sodomorum, Cananæorum, tribus Beniamin, exilij Dauidis, euerſionis Troiæ, & alia innumeraabilia.

Sic igitur inquit vox diuina Leuitici 18. de inceſtis: Cauete, ne vos ſimiliter euomat terra, cum ſimilia facietis, ſicut euomuit Cananæos.

Et expreſſe gubernatoribus præcipit, vt tollant fontes, inquit: Omnis anima, quæ fecerit quiddam harum abominationum, deleatur ex hoc populo.

Hæc mandata sæpe repetita ſunt, vt de adulterijs dicitur in Deuteronomio cap. 22. Si dormierit vir cum vxore alterius, vterq; interficiatur, adulter & adultera, Et auferes malum ex Iſrael.

Dolendum eſt autem, in multis locis Magiſtratus in hac tanta re ſegniores eſſe, quorum negligentia magis irascitur ira Dei. Atq; ita poenæ in genere humano cumulantur, vt appareat in

DE CONIVGIO.

in historia tribus Benjamin, quæ pene
funditus deleta est, quia stuprum vxor
ris Leuitæ punire voluit.

Certissimum est enim, Deum pun
nre vagas libidines omnes, etiam cum
cessant Magistratus, quia castitas & ius
sticia Dei immota est, et hanc regulam
semper tuetur, Scortatores & adulter
ros punit Deus. Quamquam autem
conuersis Deus propter Filium poenas
mitigat, vt, Dauidem non sinis prorsus
extingui, nec accendit totam iram, vt
Psalmi verbis vtar, tamen quanta sit
moles poenarum considera. Familia
polluitur incesta commixtione, Filij
inter se dimicant, Pater in exilium pel
litur, Mota seditione filius & magna
multitudo ciuium interficiuntur, Ma
tronæ regiæ Deo dilectæ polluantur
scelere Filij. Multo tristiora erant hæc
terra mala Dauidi, quam mors sui cor
poris futura erat: Sed vtrunque ostens
dit Deus, verè se irasci sceleribus, &
ea punire, & tamen ab æternis poenis
eris

DE CONIVGIO.

eripere eos, qui ad Filium Mediatorem confugiunt, in quem maior poena deriuata fuit, quæ est precium pro nobis.

Hæc doctrina & de poenis & de conuersione omnibus cogitanda est. Ac hortandi & obseruandi sunt Magistratus, vt sint memores mandati à Deo officij, cogitent Deum castum et iustum esse, & sese in munere diuino collocatos esse, vt sint imago Dei, sint casti & iusti, & tueantur in populo castitatem & iusticiam. Hæc officia sunt grata Deo, et salutaria gubernatoribus & populo.

In multis regionibus politici gubernatores ideo negligentiores sunt in defensione castitatis, quia magna ex parte hanc curam reijciunt ad forum Episcoporum. Sed cum alia quædam ibi contra normam à Deo traditam fiunt, tum vero ipsorum leges impediunt iustas poenas, quia non sunt armati gladio.

Præ

DE CONIVGIO.

Præterea cum ipsi iudices ibi plerumque contaminati sint vagis libidinibus, minus irascuntur similibus, ut dicit Aristoteles, citans Eurip. οἱ Φαῦλοι Φαῦλοις ὕδῃς, καὶ κακὸς κακῶ συνίστηται.
Interdum à miseris mulierculis aliquid abradunt pecuniæ. In talibus iudicijs tantum irridetur Deus.

Sint igitur recte constituta iudicia de Coniugijs. Potestas politica adimergat sibi doctos & honestos viros, electos ex toto corpore Ecclesiæ, et rebus inquisitis et recte cognitis pronunciet & in puniendo sit ministra Dei, tollens ex vita omnes pollutos commixtionibus, quæ cum natura pugnant, incestuos, adulteros, raptos, desertores, adulteras, & desectrices, ne Deus totas vrbes et gentes propter hæc ipsa scelera, & propter Magistratum negligentiam deleat.

Ostendant enim honesti gubernatores amorem, castitatis in defensione

coniu-
cas le-
Sacer-
iugiu-
idone-
Corin-
suam

1
nister-
Deum
sime p-
dæ ca-
minis-
ros h-
fusi-
tur, &
re tun-
ternu-

Ho-
iuuan-
quo n-
Ponti-
ne po-

DE CONIVGIO.

coniugij. Aboleant impias & diaboli-
cas leges Episcoporum de coelibatu
Sacerdotum, & concedant pium con-
iugium omnibus, qui ad id vitæ genus
idonei sunt, iuxta legem diuinam, 1.
Corinth. 7. Vnusquisq; habeat vxorem
suam vitandæ scortationi causa.

Magistratus, cum sit imago et mi-
nister Dei, amet castitatem, cum scias
Deum esse mentem castam & seueris-
sime polcere ordinem, Castitatis tuen-
dæ causa institutum. Non sit imago &
minister Diaboli, qui odio Dei misera-
ros homines impellit, vt libidinum cõ-
fusione polluantur, vt ira Dei augea-
tur, & vt hæc misera creatura in maio-
re turpitudine sit, & postea ruat in æ-
ternum exitium,

Hos horrendos furores diaboli ada-
iuuant omnes, qui vagas libidines quo-
quo modo augent, vel defensione legis
Pontificiæ de coelibatu, vel neglectio-
ne poenarum.

No. E.

DE CONIVGIO.

Nondum in hac vita turpitudine & magnitudo horum scelerum satis conspicitur, sed reteguntur hæc ingentia mala in postremo iudicio, cum ostendet Deus omnibus Angelis & hominibus turpitudinem peccati, & maliciam Diabolorum.

Sed tamen in hac vita gubernatores honesti & pii de hac re etiam voluntatem Dei considerare debent, & dirigere gubernationem ad Legem Dei, et quantum fieri potest, curare, ne cumulentur peccata & poenæ, ut apud Esaiam dicitur: Væ illis, qui scribunt leges iniustas.

Oro autem Filium Dei, Domini nostrum **IESVM CHRISTVM**, crucifixum pro nobis et resuscitatum, verissimè amantem Castitatis & casti coniugij, ut ipse flectat mentes omnium, qui eum inuocant, ad Castitatem.

DE CONIVGIO.

Castitatem, & defendat coniugij leges, & reprimat Diabolos, qui odio Dei impellere miseros homines conantur, ut varijs modis polluantur & pereant. Crescit infirmitas naturæ humanæ in hac mundi senectæ, & simul rabies in Diabolis crescit, quia sciunt breui instare iudicium, in quo ipsorum turpitude omnibus Angelis & hominibus clare ostendetur. Ideo te Fili Dei, Domine IESV CHRISTE, crucifixe pro nobis & resuscitate, oro, ut nos, ut adolescentiam, ut familias nostras regas, & ad castitatem & veram inuocationem æterni

Patris pectora nostra Spiritu
tuo sancto flectas,
AMEN.

TEIG.

T

RE

RESPONSIO PHILIPPI MELANTHO NIS DE CONTROVERSIIS STANCARI.

QVOD FILIVS DEI
Dominus noster Ie-
sus Christus crucifi-
xus pro nobis & res-
suscitatus oravit æ-
ternum Patrem in æ-
gone suo, vt faciat, vt
vnum simus in ipso, idem haud dubie
semper orat. Ad huius summi Sacer-
dotis precationem nostra vota etiam
adiungamus, & petamus idem, vt men-
tes & corda omnium docetium in his
Ecclesijs copulet, vt vnum simus in
Deo. Sit in nobis quoque pium studia-
um concordia, non quaeramus inveni-
endi, quod calumniose in speciem exa-
gitari possit, quædam etiam prætere-
amus, quæ moueri non est vtile.

Postquam igitur à me petatum est,
vt de scriptis Musculi & Stancari me-
um

CONTROUERSIARUM.

um iudicium exponam, tantum præcipuas eorum controuersias attingam, non agitabo alia, quæ obiter aspersa sunt. Sæpe ex paruis initijs magna dissidia oriuntur, sicut his proximis annis multa exempla vidimus. Ideo si possem, præsens certamen tollere malletm, quam accendere maiores contentiones. Ac Filium Dei oro, ut nos doceat & gubernet,

Sunt autem duæ controuersia præcipuæ, quâ tum ego quidem intelligo. Altera de modo loquendi in communicatione Idiomatum, Altera de Mediatore.

De priore controuersia, hæc mihi videtur esse iusta & plana via concordia, ut nos omnes retineamus formas loquendi approbatas graui autoritate in Ecclesia, quia mutatio aut errores aut dissidia parit.

Vidi Musculi Propositiones, editas mense Maio anni superioris, in quibus

RESPONSIO DE
bus recte loquitur de duabus naturis
in Christo nato ex virgine. Et vtrumq;
Musculum & Stancarum scire non
dubito, qui modi recepti sint. Ecclesia
recte & vere dicit de Christo:

Deus natus ex virgine, passus,
mortuus, resuscitatus, Non dicit, Natur
ra diuina est passa, mortua, resuscitata,
quia in concreto persona intelligitur,
In abstracto tantum altera natura.

Esti autem multi, qui fontes hoc
rum discriminum ignorant, putant esse
inanem subtilitatem, hos modos lo
quendi discernere, tamen eruditi sci
unt grauissimas esse causas.

Nestorius negabat has proposicio
nes, Deus est natus ex virgine, crucifi
xus &c. Ideo dicebat, Noli gloriari Iu
dæ: non enim Deum, sed hominem
crucifixisti. Hinc aut ipse, aut alij hoc
extruebant, Christo affuisse naturam
diuinam per societatem seu assistentia
am, sicut affuit Eliæ, aut alijs Prophet
tis,

CONTROV. STANCARI.

tis, nec fuisse vnionem Hypostaticam,
seu non fuisse vnam personam.

Patiente Iohanne Baptista, quam
quam adest ei Deus, & metaphorice
dicitur Deus pati, tamen vulnus est
personæ, quæ non est Deus. Relatio
tantum, id est, contemptus ad Deum
pertinet, vt cum Legatus violatur, res
latio ad Regem pertinet. Sed Chris
sto patiente, alio modo dicitur Deus
pati, quia hæc persona patitur, quæ est
Deus.

Hanc formam sermonis discimus
ex ipso Filio sic loquente in Prophetis
cis & Apostolicis scriptis, vt Iohan: 8.
Amen amen dico vobis, priusquam
Abraham natus est ego sum.

Iohan. 1. In mundo erat, & mundus
per ipsum factus est, & mundus eum
non cognouit.

Zach: 12. Aspicient me, quem con
foderunt.

In his & multis similibus dictis ma
nifestum est, de vno & eodem Chris
to

RESPONSI O DE

Ho dici, & tamen intelligi discrimina-
naturarum oportet. Hic Christus fuit
ante Abraham, secundum naturam di-
uinam, ac nunc idem est subsistens seu
eadem persona, quanquam natura hu-
mana assumpta est.

Vt igitur discernatur hic Filius ab
alijs sanctis, & aliquo modo conspiciat-
tur discrimen inter hypostaticam vnio-
nem in Christo, & societate seu auxi-
liu Dei in alijs sanctis, recta tradita est
doctrina de communicatione Idiomat-
um, quæ est forma sermonis, in qua
proprietas vni naturæ congruens, dis-
citur in concreto de persona, vt vul-
nerari, posse mori. Dicimus igitur in
concreto, Christus est homo, λόγος est
homo, Christus est vulneratus, Chris-
tus est mortuus, Deus est mortuus.

Propria vero diuinæ naturæ sunt
æternitas, omnipotentia, immortalis-
tas. Ita dicitur, Christus est λόγος æter-
ni Patris, coæternus Patri, Christus est
omnipotens, immortalis,

Dis

CONTROVERSARI.

Diserte autem dictum est, communica-
tionem fieri in concreto, non in
abstracto. Vt enim necesse est retineri
vnitatem personæ seu vnionem hypo-
staticam: ita necesse est agnosci duas
naturas in Christo nato ex virgine.
Nec facienda est naturarum confusio.
Nequaquam igitur dicimus: Natura
diuina dormit, vulneratur, moritur.

Et Athanasius in libro de Incarna-
tione vere inquit: Cum non esset pos-
sibile ipsum Verbum mori, quippe
immortalem Patris Filium, corpus si-
bi, quod mori posset, accepit, vt id cor-
pus Verbi particeps factum, & more-
retur pro omnibus, & inhabitans vera-
bum incorruptibile maneret. Sic ille
locutus est.

Ac certum est, Ecclesiam sic lo-
qui: Natura diuina non moritur, Et
tamen veræ sunt propositiones in con-
creto, Christus est mortuus, Deus est
mortuus. Addit autem Petrus de-
clarationem, 1. Petri. 4. Christus pas-
sus

RESPONSIO DE

lus est carne, Ac Paulus vsus est particula distinctiua, Secundum, Rom. i. & 9. cap. Et in Actis cap. 2. dicitur : Ex fructu lumborum eius secundum carnem. Sic postea Athanasius & Cyrillus vtuntur particula, Secundum, rariorem quam distinctiua. Sape sic loquitur Athanasius, vt in lib. cui titulus est, De assumptione hominis, inquit : Nonne hæc omnia secundum humanam naturam sustinuit : &c. Sic & Hieronymus loquitur in expositione fidei, passus est secundum id quod pati poterat, videlicet, non secundum naturam quæ assumptæ, sed secundum illam quæ assumpta est, Ac mox addit : Mortuus est Filius, iuxta scripturas, secundum id quod mori poterat.

Vigilius Martyr Episcopus Tridentinus lib. 4. inquit : Ipse igitur vnus idemq; Dei Filius, Dominus Iesus Christus mortuus est secundum formam serui, & non est mortuus secundum formam Dei. Deniq; passim obuia sunt talia dicta,

Nos

CONTROVERSARI:

Nusquam autem inuenitur hæc forma sermonis, Christus secundum vtramq; naturam, diuinam & humanam est mortuus.

Discrimen naturarum sic illustri forma verborum monstrat Irenæus, pag. 187. Sicut enim homo erat, vt tentaretur, sic et verbum erat, vt glorificaretur, Requiescente quidem verbo, vt posset tentari, crucifigi & mori. Vfus est Irenæus singulari consilio hac insigni descriptione, Quiescente verbo, id est, Tunc non exerente suam potentiam in repellenda passione & morte, sicut ad Philipenses dicitur: Exinanisuit sese, &c. Non ait, naturam diuinam mortuam esse, sed quieuisse, vt natura assumpta mori posset.

Audio etiam eos, qui dixerunt Christum secundum vtramque naturam mortuum esse, nunc addere interpretationem huic suæ formæ loquendi. Sed consulo, vt phrasin Pauli, quam et postea imitata est Ecclesia, retineamus,

T s mus,

RESPONSIO DE

mus, nec in re tanta nouæ & ambiguae
formæ loquendi spargantur. Vbi au-
tem prædicatum conuenit vtrique natu-
ræ in abstracto, ibi recte sic loquimur,
vt, Christus est viuus in cælo secun-
dum vtramque naturam, &c.

Tota hæc doctrina de modis lo-
quendi nota est his, qui legerunt Sy-
nodi Ephesinæ disputationes, quarum
habemus summas in Apologia Cyrilli.

Et extat adhuc in Bibliotheca Phoe-
censi Synodus Ephesina integre scri-
pta Græce, in qua singulorum, qui sen-
tentias dixerunt, integræ orationes re-
citantur, quam antea annos aliquot in-
spexi, vt melius cognoscerem contro-
uersiam Nestorij, in qua multi sunt la-
byrinthi.

Nec tantum rixæ de modis loquen-
di fuerunt, sed certamen de rebus max-
imis fuit: An λογος asit humanæ na-
turæ tantum per societatem seu assis-
tentiam, sicut Eliæ aut Elisæo affuit,
aut an alio modo, An sint duo filij, &c.

CONTROV. STANCARI.

76 & natus ex virgine, An sit sacerdos tantum secundum naturam humanam. Expresse enim in Apologia Cyrilli refutatur hæc obiectio Nestorianorum: Si Christus secundum naturam diuinam esset Sacerdos, sibi ipsi offerret. Item, An vna adoratione adorandus sit Filius, & quomodo inuocandus sit Filius.

Fons autem doctrinæ de communicatione Idiomatum, est doctrina de vnione Hypostatica. Ideo enim prædicata communicantur, quia est vnum *ὁμοῦ λόγον*, vt dicimus, Hic homo numerat, quauquam tantum mente numerat. Considerandum igitur est alioquo modo discrimen vnionis hypostaticæ in hac persona, & aliorum modorum præsentia Dei.

Primum igitur sciendum est, esse vniuersalem præsentiam Dei, qua tres personæ assunt omnib. creaturis, quod ad conseruationem substantiæ, tantisper donec conseruantur.

Et

RESPONSIO DE

Et hanc esse separabilem præsentiam, manifestum est, quia Deus destruit Pharaonem & alios cum vult.

Secundo, est alia præsentia, qua adest Deus beatis Angelis & hominibus, qua non solum substantias conservat, sed etiam præbet eis lucem, ita ut coram cernant Deum, & sit Deus omnia in omnibus, accendens dilectionem, iusticiam et læticiam. Quanquam autem à beatis non discedit, tamen beati sunt tantum hospicia et templa Dei, à quibus discedere Deus posset, Et ex cepto Christo, quilibet beatus est *ὁ θεὸς ὁ πατήρ*, non est Deus.

Tertia est præsentia alia, qua adest renatis in hac vita, non tantum conservans substantias, sed etiam per Filium & Spiritum sanctum incoās in eis novam lucem & iusticiam. Nec tamen cernit Deus, ut in vita æterna, sed per verbum fide agnoscitur. Hanc præsentiam separabilem esse affirmat scriptura, & ostendunt tristissima exempla, Sicut dicitur Matthæi 12. *Fiunt*
no

CONTRAV. STANCARI.

nouissima hominis illius peiora prioribus.

Quarto, longe alia est praesentia, qua tantum haec persona λογος assumit humanam naturam, non solum inseparabiliter, sed etiam tali vnione, vt sit vnum ὑποστέμνον, & sustentetur assumpta natura, et quasi gestetur in λογω. Etsi autem exemplum huius vnionis nullum in creaturis ostendi potest, quod prorsus congruat, tamen & veteres, Athanasius, Cyrillus & Iustinus, vt alii, quo modo hanc vnionem declararēt, hominem ostenderunt. Sicut anima hominis & corpus, sunt vnum ὑποστέμνον completum, & corpus dissoluitur desertum ab anima; Ita λογος & assumpta natura sunt vnum ὑποστέμνον, & redigeretur in nihilum humana natura, si non sic gestaretur in λογω.

Verba Iustini haec sunt, Aliqui vnionem, velut Animæ ad corpus cogitantes, sic declarauerunt. Id exemplum concinnum quidem est, quanquam non

RESPONSIO DE

non prorsus congruit, sed tamen secū-
dum aliquid congruit. Hæc Iustinus.
Paulus hunc modum nominat *σωματι-
κῶς*, in Christo habitare Deitatem, id
est, Non effectiue tantum, sed vt sit v-
num *σῶμα*, id est, vna persona, vt nos
loquimur.

Multo longius abest similitudo, &
vt ita dicam pictura, cum dicunt, huc
manam naturam insertam esse diuinæ,
vt furculi inseruntur alienæ arbori. Sed
his qualibuscunq; picturis vetustas vo-
luit aliquo modo beneficia huius co-
pulationis ostendere. Massa assumpta
sustentatur à λόγῳ, & accipit ab eo, vt
sit & subsistat. Deinde nos quasi pen-
dentes de illo furculo gestamur. Reuer-
terentur considerandum est consilium
Dei, & Gratia Deo agēdæ sunt, quod
misit Filium, & hac miranda assumptio-
ne fœdus nobiscum fecit & ostendit
ingentem amorem erga nos.

Ac pium est vti modis loquendi vs-
sitatis, & non procul quærere prophe-
nas

nas o
usita
caus
mar
vt a
can
h

tens,

CONTROVERSARI.

nas quaestiones, et modos loquendi in-
usitatos.

Saepe autem cogito hanc ipsam ob
causam in homine sic copulata esse ani-
mam & corpus, ut sit vnum ὁμοῦ καὶ ἑνός
ut aliquo modo typus, esset huius ar-
canae copulationis, qua λόγος & assumsit
humanam naturam, & viuificans.

illam suam massam, restituit
vitam membris suis.

DE ALTERA
CONTROVERSIA:

*An Christus sit Mediator tantum
secundum humanam.
naturam?*

DISCERNENDÆ S V N T
appellationes, quæ naturarum
proprietates signifi-
cant, ab officij appella-
tionibus. Deus, omni-
potens, immortalis, sunt appellationes ad
natus

RESPONDEO DE

naturam diuinam referendæ. Homo, passus, vulneratus, mortuus, sunt appellationes ad naturam humanam referendæ. Sed nomina officij sunt, Mediator, Redemptor, Saluator, Rex, Sacerdos, Pastor, &c. Hæc nomina officij competunt personæ, non tantum naturæ humanæ. Ac dissimilitudo est inter has propositiones, Filius Dei est mortuus, Et: Filius Dei est Mediator, Rex, Sacerdos, Pastor. Hanc dissimilitudinem attente cogitet pius lector. Quamquam enim actiones quædam sunt in natura humana propriæ, vt dolores omnes & agones in passione, tamen missio Filij Dei ab initio fit ad Ecclesiam, Et Filius perpetuo adest Ecclesiæ, et vult obedientiam, ad quam mittitur, profert Euangelium ex sinu patris, intercedit pro Ecclesia, seruat & viuificat eam, & patres agnoscunt eum esse Mediatorem & Redemptorem, propter futuram obedientiam personæ post assumptionem humanæ naturæ, Nec missio & obedientia tollunt

CONTRAV. STAN'CARI.

lunt æqualitatem potentia, sicut expressisse inquit Cyrillus.

Nec intelligantur Mediator, Rex, Sacerdos, tantum de natura patiente & moriente, sed de persona placante, visitrice, exaudiente, exhibente promissiones Noui Testamenti, sicut de se Pastore inquit Dominus: Ego pono animam meam pro ouibus. Item: Ego vitam æternam do eis.

Agnoscamus igitur Mediatorem, Redemptorem, Saluatorem, Regem & Sacerdotem hunc Christum, Deum et hominem, & gratias agamus Deo pro hoc immenso beneficio, quod Filium voluit assumere humanam naturam, et hunc Filium Deum & hominem voluit esse Redemptorem & Saluatorem & caput Ecclesiæ, quod omnia perficit.

Huius nostræ Fidei testimonia sunt manifesta, Ioh: 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum dederit, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Nō enim

RESPONSIO DE

enim misit Deus Filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut mundus saluetur per eum. Hæc neque de sola natura humana intelligi possunt, Neque sic accipi possunt, quasi λόγος nihil agat apud Patrem pro nobis, aut nihil agat nobiscum.

Item, veteres promissiones manifeste comprehendunt utramque naturam. Semen mulieris conteret caput serpentis. Item, In Semine tuo benedicentur omnes gentes. Et Ierem: 23, dicitur: Suscitabo germen Dauidi, & regnabit Rex, Et hoc est nomen quo vocabunt eum, Iehoua, Iusticia nostra.

Secundo. Sic & in Symbolo dicitur: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de caelis. Iam si tantum natura humana est Redemptrix, quare dicitur Filius descendisse de caelis propter nostram salutem?

Tertio. Epistola ad Ebræos promissæ utitur his vocabulis de Messia, Mediator noui Testamenti & sumus
Sac

Sacer
Sacer
mo
quid
Sacer
Sern
Filiu
C
cer
ti, no
nam
hom
tura.
Test
Dec
plac
ad p
mor
& e
Test
bra
Ebr
cong
toris
I

CONTRO. STANCARI.

Sacerdos. Cumq; discernit summum
Sacerdotem noui Testamenti, à sum-
mo sacerdote veteris Testamenti, in-
quit: Lex homines constituit summos
Sacerdotes, habentes infirmitatem,
Sermo autem iuramenti post legem,
Filium in æternum consummatum.

Ostendunt autem officia summi sa-
cerdotis et Mediatoris noui Testamen-
ti, non tantum intelligi naturam huma-
nam, sed personam, quæ est Deus &
homo, habentes actiones in vtraq; na-
tura. Est enim summus Sacerdos Noui
Testamēti persona immediate missa à
Deo ad patefactionem Euangelij, ad
placandam iram Dei suo sacrificio, &
ad precandum pro nobis, habens testia-
monium quod exaudiatur, per quem
& exhibentur bona promissa in nouo
Testamento. Huius descriptionis mē-
bra recitari & declarari in Epistola ad
Ebræos, agnoscit pius lector. Et hæc
congruunt ad appellationem Media-
toris.

Dicit autem Epistola ad Ebræos,
V 2 per

RESPONDEO DE

personam missam ad Sacerdotium esse
se hunc Filium, de quo inquit æternus
Pater: Filius meus es tu, Ego hodie ge-
nui te. Ac missus est hic Filius statim
initio ad Ecclesiam, ad patefaciendam
promissionem: Semen mulieris con-
teret caput Serpentis. Ideo scriptum est:
Filius qui est in sinu æterni Patris, Ipse
enarravit nobis. Et quidem dicitur
λόγος, quia per eum Pater se nobis pa-
tefacit. Ac propter eum & per eum
immediate semper initio collecta est
Ecclesia, semper affuit singulari modo
patribus, sicut Iacob inquit: Deus, co-
ram quo ambulauerunt patres mei,
Abraham & Isaac, Deus qui nutrit
me quam diu fui vsq; in hunc diem,
Angelus qui redemit me ex cunctis
malis, benedicat pueris istis. Hic non
dubium est, angelum intelligi Filium
Dei missum ad Redemptionem & Be-
nedictionem.

Et Paulus expresse inquit, Chris-
tum affuisse patribus in deserto: Be-
berunt ex spiritali, comitante eos pe-
tra,

CONTROV. STANCARI.

tra, Petra autem erat *CHRISTVS*.
Iosue 5. Prope Iericho videt Iosua
Dominum coram, & eum adorat &
alloquitur.

Iob. 19. dicitur: Scio quod Redema-
tor meus viuit. Nominat Filium Dei
redemptorem, tunc viventem, Et hunc
ait resurrecturum esse, & fore instaur-
ratorem vitæ.

Hic Filius inde vsq; ab initio ad Eccle-
siam missus, quid agit? Docet, orat
pro Ecclesia, viuificat dato Spiritu sanc-
cto credentes, exaudit inuocantes, pro-
regit & seruat eos. Sicut de precatione
expresse scriptum est, Psalmo 2. Postu-
la à me, & dabo tibi gentes hæredita-
tem. Ideo recipit nos diuinitas, quia
hic Filius est deprecator inde vsq; ab
initio.

Et Psalmo 16. dicitur: Ad sanctos
qui sunt in terra omnis mea voluntas.
Et de impijs dicitur: Non assumam no-
men eorum super labia mea. Omni
tempore pro sanctis precatus est, &
precatur, & detestatus est blasphemos.

RESPONSIO DE

Nominatur ergo Sacerdos in æternū.

Et cap. 7. ad Ebræos dicitur, semper viuens, vt interpellet pro eis, Et Danielis 12. In tempore illo stabit Princeps magnus Michael pro filijs populi tui.

Zach. 3. Orat Angelus qui loquitur in Zacharia, videlicet, λόγος: Vsq̃ue quo non misereberis Ierusalem, &c.

Quarto, huius Mediatoris proprietas est, videre corda inuocantium, discernere veram inuocationē, & hypocrisin, exaudire inuocantes, & ingredi in consilium arcanum æterni Patris, id est, videre voluntatem æterni Patris, & pro nobis deprecari. Hæc proprie sunt naturæ omnipotentis.

Nec dubium est Christum loqui de se tanquam de Mediatore, cum ait: Quidquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Hic vult nos accedere fiducia Mediatoris. Et vult ipse, in quantum Mediator, agnosci, qui exaudit et perfert preces nostras in arcanū consilium Patris. Sic & nos ad se accedere iubet, inquit: Venite ad me om̃s

CONTRO, STANCARI.

nes qui laboratis & onerati estis, et ego reficiam vos. Hic certe vtrancq; naturam complectitur, quia natura humana non recreat sine diuina.

Cumq; de Inuocatione cogitamus, perspicue intelligitur, hanc quaestionem non esse rixas de verbis, sed de re maxima agi, scilicet, de honore Filij Dei.

Quaerit mens quid alloquaris in Inuocatione, quis exaudiat, quis opem ferat, quo obiecto debeat niti fides.

Cum dicis, Miserere mei Fili Dei, Domine Iesu Christe, non tantum alloqueris humanam naturam, sed hanc personam Deum & Hominem, & petis, vt intercedat pro te, & ipse opem ferat, id est, vt per ipsum diuinitas tibi opem ferat, Sicut inquit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, merito & efficacia. Et fides nititur hac persona, quae est Emmanuel, credis cerni gemitus cordis tui, quia haec persona est Deus, credis te recipi à Deo propter meritum & deprecationem huius personae

RESPONSIO DE

na, credis hanc personam efficacem esse. Ideo Synodus Ephesina recte decreuit, vna latria adorandum esse Christum Deum & hominem.

Sic & Psalmi docent, Psal: 2. Osculamini Filium. Et Psal: 47. Et concupiscet Rex decorem tuum, quia ipse est Deus tuus, et adorabis eum. Et Psal: 72. Et adorabunt eum omnes Reges terrarum. Et Esaia 11. In die ille stabit Radix Iesse, ut sit signum populis, gentes ad eum confugient, & requies eius erit gloria. Ierem. 23. nominatim sit mentio Inuocationis: Suscitabo Davidi germen iustum, &c. Et hoc est nomen quod vocabunt eum, Iehoua Iusticia nostra. Id est, Hec persona germen Davidis et Deus sic inuocabitur, quod sit Deus, et iustificet inuocantes, det remissionem peccatorum & viuificet.

Quod autem obijcitur: Nemo est Mediator sui ipsius. Item, Nemo est deprecator apud se ipsum: Responso perspicua est. Hæc vera sunt eodem responso, & ubi vnica persona est. Sed hic

CONTROVERSIA NCARI.

discerni oportet inter mittentem Diuinitatem & Filium missum. Filius in quantum missus est, est Mediator & Sacerdos.

Recitat Cyrillus prorsus similem obiectionem Nestorij. Si Christus secundum naturam diuinam esset Sacerdos, sibi ipsi offerret.

Respondet, officium esse personæ. Hęc missa persona est Mediatrix apud mittentem diuinitatem. Et tamen verum est, Filium esse ὁμοῦσιν æterno Patri, & æqualem potentia. Sed manet personarum distinctio. Filius assumpsit humanam naturam, non Pater, Filius perfecte nouit & honorat patrem, & liberrima voluntate vult obedientiam, & congruunt voluntates diuina & humana in deprecatione, Sicut in Iohanne dicitur in prece ante agonem: Sit in eis tua dilectio, qua diligis me.

Quarto, Mediator, Rex, Saluator, non tantum intelliguntur de natura patiente & moriente, sed de persona victrice. Sicut personam victricem

RESPONSIO DE

comprehendit promissio; Semen mulieris conteret caput serpentis. Conteritur hæc persona non tantum merito in passione, sed etiam quia vincit mortem in suo corpore, & in nobis, & restituit vitam & iusticiam æternam.

Et Matth. 1. Paries Filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluabit populum suum à peccatis suis, saluabit non tantum merito in passione, sed etiam efficacia.

De Rege manifestissimum est, comprehendit vtramque naturam, vt Psalmo 2. Ego constituo Regem meum super Zion, Ego hodie genui te. Et nota sunt testimonia, ac Regis proprietates est vitare.

Quod autem obijcitur, Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa. Victoria igitur & saluatio, est Patris, Filij, & Spiritus sancti, ac tantum passio est Christi propria. Respondeo simpliciter ad Regulam: Opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa, seruata cuiusque personæ proprietate, Filius assumpsit humanam naturam

tura
tus s
à se,
Salu
ne p
gran
min
qui
om
nife
tren
um
Per
uatu
ctus
gnu
ind
inq
tri,
Pat
cier
ang
V
uato
rece

CONTRÖV. STANCARI.

turam, nō alia persona, Filius & Spiritus sanctus mittantur. Agit Filius non à se, sed per se, vt inquit Augustinus: Saluat & viuificat Pater, sed hoc ordine per Filium, vt Paulus inquit: Deo gratia danti nobis victoriam per Dominum Iesum Christum. Et Filius inquit: Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit Filio, Quod manifestum est sic accipiendum esse, Patrem iudicare non solum, Sed per Filium iudicare, & patefacere iudicium. Per Filium patefit Euangelium, seruatur Ministerium, datur Spiritus sanctus, Ephes. 4. Ac dicitur Ecclesia regnum Christi, quia verbo colligitur inde vsq; ab Adam per Filium. Postea inquit Paulus: Tradet regnū Deo Patri, id est, Nunc per verbum cernimus Patrem, postea diuinitas coram conspicietur & regnabit non ministerio Euangelij, sed immediate.

Vetustas causas quasiuit, quare Saluator non tantum sit Homo, & causæ recensentur, quia sola humana natura
nec

RESPONSIO DE

nec videre nec sustinere magnitudinē
iræ Dei poterit, nec vincere mortem,
nec reddere vitam & iusticiam æternam.
Item congruebat, ut precium maius
esset peccato. Nec natura humana
sola videret voluntatem Dei in inter-
cessione pro alijs. Hæ causæ nihil sunt
apud illos, qui dicunt, tantum naturam
patientem & morientem esse mediatori-
cem, & saluationem eodem modo esse
Patris, Filij et Spiritus sancti, cum pro-
missio expresse dicat: Semen mulieris
conteret caput serpentis.

Chrysostomus loquens de Mediatore, hanc causam ponit, quare Media-
torem oporteat communicare ambobus,
quorum est Mediator, quia Mediatorem
oporteat cū Deo colloqui. Verba eius hæc
sunt: Nec homo tantum esse Mediator
potuisset, quia cum Deo Mediatorem
colloqui oportebat.

αὐτῶν πρὸς τὸν θεὸν αὐτὸς ἐγενήθη τὸ μεσίτης. ἔδει γὰρ
τῷ θεῷ ἀγαλίσσεσθαι.

Irenæus loquitur hoc modo, lib. 1.
Oportebat Mediatorem Dei et hominum

num

CONTROVERSIA NANCARI.

num per suam ad utrosque cognationem
in amicitiam & concordiam utrosque
reducere, & facere, ut Deus reciperet
hominem, et homo restitueretur Deo.
Qua enim ratione filij adoptionis esse
possemus, nisi per Filium, & nisi Ver-
bum caro factum esset, et nostrae natu-
rae sociatum esset. Dicit in Mediatore
duas esse naturas, quia nos non posse-
mus esse filij adoptionis, nisi is, qui na-
tura Filius est, assumsisset nostrae natu-
rae massam.

Et Vigilus sic ait: Talis hostia requi-
rebatur, quae ita media esset inter De-
um et homines, ut & morti succumbe-
ret per illud quod hominis habebat, &
mortem vinceret, eo quod diuinitatem in
se tenebat. Item: Nisi talis Mediator exi-
steret, qui de coelestibus veniens, cõuni-
retur terrenis. Vnde etiam medius erit, si
utrumque non habuerit, quia, nisi talem
dederis inter Deum & homines, qui
ita sit medius, ut ex utroque utrumque sit,
id est, ut Deus sit propter diuinitatis, &
idem homo sit propter humanitatis na-
turam,

RESPONSIO DE

turam, humana diuinis quemadmodum reconcilientur, non ostendis.

Cyrilli longa est commemoratio in Thesauri libro 12. Mediator Dei & hominum Iesus Christus est, non solum quia reconciliauit homines Deo, sed etiam, quia naturaliter & substantialiter, & Deus & Homo est in vna hypostasi. Item, Est autem Christus Mediator, Dei & hominum, quia in eo vno Deus & homo coniunguntur.

Ambrosius, ut Mediator Dei & hominum esset, homo Christus Iesus, non sine diuinitate, quia in Deo homo erat & Deus in homine, ut ex utroque esset Mediator.

Sic Epiphanius & Hieronymus loquuntur. Nec his antiquis testimoniis anteferatur mutilatum dictum in Longobardo, distinctione 19. libro tertio, quod ex Augustino citatur, quod ait, Christum esse Mediatorem secundum humanitatem, non secundum diuinitatem. Et tamen in eodem loco pugnantia mox citantur, unde nata est oculos

disti
tentu
natu
rem
stum
suffi
loqu
cess
tre
Ecc

the
nom
De
fus,
na,
cat
nor
ses,
Ego
hic
quia
prop
sola
cem

CONTROVERSARI.

distinctio de Medio et Mediatore. Fac-
tentur Christum secundum utramque
naturam Medium esse, sed Mediator-
rem secundum humanam. Manifes-
tum est autem, ideo dictum illud in-
sufficiens esse, quia tantum de passione
loquitur, non de victoria, non de inter-
cessione perpetua, quæ sit coram Pa-
tre, non de perpetua conseruatione
Ecclesiæ.

Nec dictum in Epistola ad Timoa-
theum excludit diuinam naturam, quia
nominat Personam: Vnus Mediator
Dei & hominum, Homo Christus Ie-
sus. Christus autem est nomen perso-
næ, in qua sunt duæ naturæ, quasi dis-
cat: Hic homo Christus est Mediator,
non alij homines, Abraham aut Moi-
ses, de quo etiam scriptum est Deut. 5.
Ego steti inter Deum & vos, &c. Sed
hic vnicus Filius Dei est Mediator,
quia hic assumpta natura humana est
propiciator. Non igitur inde sequitur,
solam naturam humanam mediatrix
esse.

Ideo

RESPONSIO DE

Ideo & enarrationes veterum mo-
nent, non excludi diuinam naturam.
Ac miror, quas causas esse cogitēt, cur
duæ naturæ vnitæ sint, qui solā huma-
nam naturam contendunt esse Mediat-
tricem et Redemtricem, certe non fru-
stra facta est hæc copulatio. Nec fru-
stra dictum est: Sic Deus dilexit mun-
dum, vt Filium vnigenitū daret. Item,
Qui propter nos homines, & propter
nostram salutem descendit de coelis.

In Stancari scripto, quædam etiam
de Iustificacione inferuntur, vbi tamen
non recitatur integra doctrina de eo
articulo. Nobis autem magnum cri-
men, sed falso, obiicit, Ait nostram do-
ctrinam ex Pelagiana extructam esse.
Extant Confessiones consentientes
multarum Ecclesiarum nostrarum de
præcipuis Articulis, quas non dubito
veras esse. Ipse quid sentiat, & cuius
Ecclesiæ ciuis sit nondum scimus. Si
publicis scriptis oppugnabit doctrinā
Ecclesiarū nostrarum, nō deerunt, qui
veris

CONTRO, STANCARI.

veritatem tueri studebunt, nec de ter-
rebuntur eius maledicentia.

Hæc scripsi meo nomine. Nam alijs
attrahere certamina cum homine ma-
ledico non volui. Causa hæc amplissi-
ma est, & multas gravissimas disputa-
tiones continet, quarum explicatio il-
lustrat doctrinā de Filio Dei, & utilis
est ad cōsolationem et inuocationem.
Nunc autem fui brevior, & quædam
præterij, quia video quosdam vndique
arripere calumniandi occasionem. Nec
vero defugio iudicia Ecclesiarum, &
maxime optarim, de multis rebus col-
loqui me posse cum pluribus viris do-
ctis & pijs, qui sine acerbitate animo-
rum sententias conferrent.

Subijcio igitur & me ipsum, & om-
nia mea scripta, et hanc ipsam respon-
sionem iudicio omnium Ecclesiarum,
quæ Augustanam confessionem am-
plectuntur, & oro Filium Dei Domi-
num nostrum Iesum Christū, Deum

CONTROV. STANCARI,
& hominum, qui dixit: Venite ad me
omnes, qui laboratis & onerati estis, &
ego reficiam vos, vt semper Ecclesiam
sibi in his regionibus colligat et gubernet,
& nos doceat & regat.

AMEN.

Scripsit manu propria
Philippus Melanthon,
in die Festo Iohannis
Baptistæ, in arce De-
saensi.

M. D. LIII.

Quæstio

QVÆSTIO.

AN sicut vera est Propositio: Christus est mortuus secundum naturam humanam, non secundum diuinam naturam: Ita sit vera Propositio, Christus est Mediator tantum secundum naturam humanam, non secundum utramque naturam. An vero differentia sit inter propositiones, quæ loquuntur de proprietatibus vnius naturæ, & alias propositiones, quæ loquuntur de officio, quod conuenit personæ, vt Christus est Rex, secundum utramque naturam.

ALIA QVÆSTIO.

An Christus tantum sit Saluator, quia patitur, & non eo quod simul sit efficax, An sit Saluator merito & efficacia.

DEO GRATIA.

X

a

Verba

VERBA AMBROSII

IN EPISTOLA PRIORE

AD TIMOTHEVM.

V^{NVS} enim Deus, vnus & Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, Dei & Christi vnā significat esse voluntatem in saluandis hominibus, Vnde Deum Patrem, quia ab ipso est omnis autoritas, vnum esse fatetur, & vnum Mediatorem Dei & hominum Christum Iesum. Missus enim à Patre, factus arbiter, reconciliavit Deum & homines, reformando eos ad agnitionem eius, quia enim vnus est Pater & Filius, nō persona, sed indifferenti natura, vt arbiter esset Dei & hominū, Filius Dei assumpta carne, homo natus est, vt Mediator Dei & hominum homo esset Christus Iesus, id est, non sine diuinitate, qui in Deo homo erat, & Deus in homine, vt extrinsecus esset Mediator & vtrumque reconciliaret.

FINIS.

DE

DEFINITIONES.

MVLTARVM AP-

pellationum, Quarum in Ecclesia
vsus est, tradita à Philippo Melanth.

Torgæ & Witebergæ, Anno

1552. & 1553.

DEVS est essentia spirituas
lis, intelligens, æterna, ve
rax, bona, iusta, misericors,
casta, liberrima, immensæ
potentiæ & sapientiæ, alia à mundi
corporibus & creaturis omnibus, Pa
ter æternus, qui filium imaginem su
am ab æterno genuit, & filius imago
Patris coæterna, & Spiritus sanctus
procedens à Patre & Filio, sicut patefa
cta est diuinitas, certo verbo et testimo
nijs diuinis, q̃ pater æternus cum Fi
lio et Spiritu sancto condiderit et con
seruet cœlum & terram, & omnes cre
aturas, et absit omnibus creaturis, quod
ad conseruationē attinet, & in genere
humano, condito ad imaginem suam,

DEFINITIONES

& certam obedientiam, colligat sibi Ecclesiam, ut ab ea hæc vna & vera diuinitas, patefacta certis testimonijs, & per verbum traditum Prophetis & apostolis agnoscat & colatur, iuxta verbum illud diuinitus traditum, & damnentur omnes cultus, qui fingunt alios Deos, & hæc vera diuinitas in vita æterna celebretur, et sit iudex bonorum & malorum.

Hæc definitio Dei tantum in Ecclesia nota est, vbi certis testimonijs personæ patefactæ et distinctæ sunt, quæ inuoluenda est quotidie in Inuocatione, & cogitanda sunt testimonia tradita in Baptismo Christi & nostro Baptismo, & in primo capite Geneseos, & in primo capite Iohannis, et alibi. Vult enim Deus aliquo modo nota esse discrimina personarum, quia vult sciri, Filium esse Mediatorem & victimam, & non alias personas.

Ethnici tenent definitionem Dei sine agnitione personarum. Est enim natura hominum insita noticia Legis, quæ

APPELLATIONVM.

quæ est euidentis & immotum testimonium, ostendens quod sit Deus, & qualis sit, & quod iudicet. Voluit Deus se ex multis vestigijs agnosci, sicut ex ordine corporum mundi, motuum cœlestium, perpetua conseruatione specierum, & ipsa distinctione honestorum & turpium in mente hominis, ideo apud Platonem extat hæc definitio: Deus est mens æterna, causa boni in natura. Sed hic non fit mentio discriminis personarum. Nos igitur in Inuocationem intueamur, et teneamus definitionem in Ecclesia patefactam, & supra recitatam.

PERSONA est substantia indiuidua, intelligens, incommunicabilis, non sustentata in alia natura. Sic loquitur Ecclesia, & vocabulo personæ hoc modo vtitur. Græci *ὑποστασις* & *ὁμοούσιος* dixerunt, id est, subsistens. Declarari autem rem descriptio vteuncq; potest. Hominis solum corpus non est persona, ut hoc loco loquimur, non solum, quia non est res intelligens, sed etiam, quia

DEFINITIONES

est quiddam sustentatum ab altero. Nā donec anima adest, viuit corpus; discedente anima corpus dissoluitur; Ita in Christo nato ex virgine, natura humana mirando fœdere copulata est τῷ λόγῳ, ac prorsus natura assumpta in nihilum redigeretur, si non sustentaretur à diuina. In hac consideratione amplissima doctrina continetur. Totum genus humanum extinctum esset, nisi filius Dei coæternus æterno patri massam huius naturæ assumpsisset. Seruat igitur propter assumptam massam nos quoq; tanquam suæ naturæ membra, sicut dicitur: Os ex ossibus ipsius, &c

AETERNVS PATER est prima persona diuinitatis, non nata, nec procedens ab alia natura, quæ ab æterno Filium genuit imaginem suam, & vnâ cum Filio & Spiritu sancto suo condidit omnes creaturas, & conseruat earum substantias.

FILIVS æternus est secunda persona

APPELLATIONVM.

na diuinitatis, à Patre ab æterno genita
de ipsius substantia, ὁμοῦσι Patri, &
est substantialis & integra imago æters
ni Patris, quam Pater sese intuens &
considerans gignit, quæ nobis sic man
ifestata est, quod sit λόγος, ac persona
na, per quam pater dicit decretum, &
totum ordinem creationis & reparatis
onis hominum, & mittitur, vt immedis
ate patefaciat Euangelium, & assumat
humanam naturam, & sit Mediator,
Redemptor, & Saluator, colligens Ec
clesiam in genere humano voce Euā
gelij, & resuscitans eam ad vitam æters
nam,

SPIRITVS SANCTVS est tertia
persona diuinitatis, procedens ab æters
no Patre & Filio, & ὁμοῦσι eis, &
est amor & lætitia substantialis, & mitta
tur voce Euangelij in corda credens
tium, vt sanctificet ea, id est, vt lucē in
eis accendat ad intelligendam doctrina
nam, & assensionem confirmet & effi
ciet motus congruentes Deo, & ex
citet

DEFINITIONES

citet Inuocationem et læticiam in Deo
acquiescentem.

LEX DEI, quæ nominatur Lex
moralis, est sapientia æterna & immo-
ta in Deo, & norma iustitiæ in volun-
tate Dei, discernens bona et mala, quæ
est patefacta rationali creaturæ in crea-
tione, et postea sæpe repetita & sancita
voce diuina in Ecclesia, ostendens
quod sit Deus, & qualis sit, & quod sit
iudex, obligans omnes rationales crea-
turas, vt sint conformes illi normæ
Dei, & damnans omnes ac denuncie-
ans horribilem destructionem omni-
bus, qui non congruunt ad illam nor-
mam Dei, nisi sit facta reconciliatio
propter Mediatorem, iuxta dictum:
Maledictus qui nō manet in omnibus
quæ scripta sunt in lege. Item in Psal-
mo: Non Deus volens peccatum ius-
tes, Odisti omnes qui operantur iniqui-
tatem, &c.

PECCATVM est, quicquid pugnat
cum lege Dei. Hæc breuis definitio
in Epistola Iohannis tradita est, quæ
dextere

APPELLATIONVM.

dextre intelligatur. Potest autem his
verbis explicari: Peccatum est defe-
ctus, vel inclinatio, vel actio pugnans
cum lege Dei, & ream faciens creatu-
ram æternæ iræ, nisi fiat remissio pro-
pter Mediatorem.

LIBERV M ARBITRIV M

seu Libertas voluntatis in Deo, est fa-
cultas, qua Deus in rectitudine sua po-
test sponte, sine vlla necessitate vel co-
actione, creare res et non creare, et varia
opera condere, & res creatas conserva-
re & abolere, et variè moderari pro sua
sapientia, ita vt tamen à sua rectitudine
non discedat.

LIBERTAS voluntatis humanæ
ante lapsum est facultas, qua poterat A-
dam in rectitudine, qua conditus erat,
manere, & obedire Deo, & sine vlla
coactione se à Deo auertere.

LIBERTAS voluntatis humanæ
post lapsum, etiam in non renatis, est
facultas, qua homo potest regere lo-
comotiuam, id est, imperare externis
membris actiones conuenientes. Le-
gi

DEFINITIONES

8
gi Dei, & non conuenientes, & varias
vtriusq; generis. Sed non potest tollere
ex Mente dubitationes, & ex corde vi-
ciosas inclinationes, sine luce Euangelij
et sine Spiritu sancto. Cum autem tra-
hitur à Spiritu S. potest obsequi &
repugnare. Fit igitur maior libertas,
cū corda renata reguntur Spiritu san-
cto, sicut Paulus inquit: Qui Spiritu
Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Actiue
libertas est facultas, qua homo renatus
gubernanti Spiritui sancto potest ob-
temperare, & non solum regere locos
motiuam, sed etiam in corde motus
Deo placentes verbo Dei & Spiritu
sancto accendente, retinere, et resistere
viciolis motibus, & potest sua sponte
ne coactione discedere à verbo Dei, et
velle contraria verbo Dei, vt Saul &
Dauid, sponte, sua voluntate, & sine
coactione ruunt.

EVANGELIUM est prædicatio poen-
nitentiæ, & promissio, quam non no-
uit ratio naturaliter, sed reuelata diuini-
tus, in qua Deus affirmat se gratis, non
pro

prop-
tem
Fili-
tere
nem
qua
latu-
liber-
tem
ctific-
tus,
dona-
dent
habe-
puta-
& h

v
con-
um
pate-
prin-
entia
dictu
minil

9
A P P E L L A T I O N V M.

propter vlla nostra merita, aut dignitas
 tem nostram, sed propter obedientiam
 Filij credentib. in Filium certo remitte-
 re peccata, & donare eis imputatio-
 nem iusticiæ & reconciliationem, in
 qua Filius Dei voce Euangelij conso-
 latur & viuificat corda credentium, &
 liberat eos à morte æterna, & facit eos
 templa Dei, dato Spiritu sancto, san-
 ctificante eos, & accendente tales mo-
 tus, qualis est ipse Spiritus sanctus, &
 donat hæreditatem vitæ æternæ, cre-
 dentibus, quod propter ipsum gratis
 habeant remissionem peccatorum im-
 putationem iusticiæ, reconciliationem
 & hæreditatem vitæ æternæ.

V I R T U S in natura integra est vera
 conformitas motuum cordis, et omni-
 um virium cum Deo, sicut se in Lege
 patefecit, & refertur ad hunc finem
 principalem, vt Deo præstetur obedi-
 entia debita, & ipse celebretur, iuxta
 dictum: Luceat lux vestra coram ho-
 minibus, vt glorificetur pater vester
 cœles.

10
DEFINITIONES
coelestis. Et quidem est conformitas,
quam efficit ipse Deus, cum est omnia
in omnibus, suam lucem in nos spars
gens, & hæc vere dicitur Virtus. Nam
disciplina in natura depravata, etiam si
adiuuatur Heroicis motibus, vt in Scip
pione, tamen tantum est qualiscunq;
ymbra virtutis, tegens externam de
formitatem, sicut folium fici tegebat
deformitatem in Adam & Heua. Est
igitur virtus seu disciplina rationalis
gubernatio locomotiuæ, iuxta legem
Dei, quæ in alijs magis, in alijs minus
firma est. Vt firmior est hæc virtus in
Scipione, quam in Alexandro, etiam
utroq; sunt Heroici impetus.

IUSTICIA VNIVERSALIS
est obedientia secundum omnes leges,
sicut Aristides nominatur iustus. Et
sæpe hoc modo scriptura loquitur de
iusticia legis, cum vult intelligi vni
uersalem obedientiam.

IUSTICIA PARTICVLARIS
est virtus, reddens suum unicuiq;. Fl

APPELLATIONVM.

FIDES est assentiri omni verbo Dei nobis tradito, et in hoc promissio-
nigratiæ propter filiū Dei promissæ,
quo assensu apprehenditur promissio
remissionis peccatorum & reconcilia-
tionis, et est fiducia acquiescēs in Deo
propter Mediatorem, qua in veris pa-
uoribus erigimur, & sentimus vitam
& læticiam in Deo, & accedimus ad
Deum, & inuocamus eum agnita eius
misericordia & præsentiā, clamantes
Abba pater, sicut dicitur: Iustificati si-
de pacem habemus. Item: Omnis qui
credit in eum non confundetur. Hæc
est vera definitio Fidei, de qua Pau-
lus loquitur, cum ait: Fide iustificamur.
Et comprehendit Paulus simul
in potentia cogitante noticiam et assen-
sum, & in voluntate fiduciam. Scien-
dum est autem, noticias esse appres-
hensiuas. Fiduciam vero in corde
& voluntate esse motum, quo acqui-
escimus in obiecto apprehenso. Ita ve-
teres dixerunt: Fidem esse virtutem
apprehensiuam, quia format imagines,
intuens

DEFINITIONES

intuens obiectum. Sed alia est fidei definitio, cum de sola noticia historię dicitur, qualis est in impijs, quę est nosse historiam, & ei assentiri. Hęc non est integra fides, sed mutila, qui non assentitur promissioni diuinę, ad te pertinenti. Credunt Diaboli & Iudas, promissionem recõciliationis alijs offerri, sed non sibi. Non igitur credunt omnes articulos fidei, sed abijciunt articulum: Credo remissionem peccatorum, scilicet Mihi quoque promissionem esse.

DILECTIO est obedientia secundum omnia pręcepta Dei, cum fide & fiducia misericordię propter Mediatorem promissę, & læticia in Deo. Nā 1. Iohan. 5. dicitur: Hęc est dilectio Dei, mandata eius seruare. Nec militi displicet, huc accommodari dicunt: Deus est dilectio, id est, Deus est summe diligens nos propter filium, tali ordine, qualem ipsius sapientia sanxit, & in nobis efficit talem dilectionem & ordinem.

15
APPELLATIONVM.

ordinem, qualis in ipso est. Sed tamen oportet discerni creatorem Deum & creaturas, vt, Deum in Angelo efficiantem sapientiam & dilectionem, quæ sunt lux à Deo creata & accensa.

S P E S est certa expectatio vitæ æternæ propter Mediatorem gratis dāda, & est expectatio mitigationis calamitatum in hac vita, iuxta consilium Dei.

Ac obseruanda est differentia inter Fidem & Spem. Fides agnoscit, vult & accipit remissionem & reconciliationem in præsentia, cum corda viuificantur per Filium Dei in paucioribus, quem fide intuentur. Spes est velle futuram liberationem, quæ nondum adest, et acquiescere oblato futuro bono. Non enim acquiescit voluntas, nisi bono aliquo monstrato, seu præsentī vel futuro. Vñtatum est has tres nominare virtutes Theologicas, Fidem, Spem & dilectionem. Sed sunt aliæ multæ in singulis necessariae, quæ tamē

Y

men

DEFINITIONES

men ad has referri possunt.

PATIENTIA est velle obedire Deo in tolerandis aduersis, quæ iubet ferre, & nihil propter dolorem facere contra eius mandata, non deficere ab ipso, non ruere in desperationem & odium ipsius, non iniuste lædere homines propter dolorem, simul etiam in calamitate retinere fidem & spem auxilij diuini, et in hac Fide & Spe sentire mitigationem doloris, sicut Paulus inquit: Pax Dei gubernet corda vestra. Et Isaias: In silentio & spe fortitudo vestra.

GLORIA est approbatio conscientie recte iudicantis, & aliorum recte iudicantium. De hac gloria dicitur: Corinth. i. Hac est gloriatio nostra, testimonium conscientie nostrae. Et Galat. 6. Opus suum probet vnusquisque, & tunc gloriam habebit apud sese & non apud alios, id est, Vnusquisque recte faciat officia vocationis suae, quod cum facit, habebit apud se gloriam, id est, approbationem non falsam conscientie

APPELLATIONVM.

entia non fauciæ, nec volet iniustus
modis colligere existimationem erro-
re aliorum, videlicet stulto applausu
errantium, aut obrectatione, Vt, Fa-
bius recte faciens, gloriam, id est, non
falsam approbationem suæ consci-
entia habet, etiam si displicet multitudini.
Hæc vera approbatio conscientia est
res bona & expetenda, quia est veritas,
non mendacium. Et Deus vult nos in
iudicando veraces esse, vt Ioseph debet
affirmare, se non attigisse coniugem
Domini. Scipio debet tenere discrimen
honestorum & turpium, &
cum turpiter fecit, debet improba-
re factum, & improbationem ora-
dine diuinitus etiam naturæ insito, se-
quitur dolor in cordo. Rursus cum
recte fecit, debet agnoscere recte fa-
ctum esse, & honeste factum discer-
nere à contrario. Sequitur autem
approbationem recte iudicantem læ-
ticia in corde. Hæc sapientissimis
consilijs Dei sic ordinata sunt, vt ho-
mo intelligat discrimen honestorum

DEFINITIONES

& turpium, & inde discernat Deum
ab alijs naturis, & agnoscat peccata, &
regat mores. Ideo Salomon dixit: Me-
lius est nomen bonum quam diuitiae
magna. Est igitur gloria, iuxta hanc
veram definitionem, res bona et appet-
tenda. Et dictum Augustini sit notum:
Bona conscientia mihi opus est pro-
pter Deum, bona fama propter prox-
imum.

Diligenter autem considerandum
est, quod in definitione mentio fit recti
iudicii. Hic multa comprehenduntur.
Alexander non recte iudicat, cogitans
se tantas victorias habere suis virtuti-
bus, & non recte Deum inuocans, nec
gratitudinem Deo ostendens, sed pro-
pter successus sumens sibi licentiam co-
mmunium scelerum, & iniuste alios opre-
mit, &c. Errat iudicio, & plus sibi
tribuit, quam debebat. Thraonis vani-
tatis melius conspici potest, qui non
recte iudicat, quia palam mentitur, pra-
dicans de se falsa. Sed Ioseph recte iu-
dicat,

APPELLATIONVM.

17

dicat. Seruat enim ordinem, scit personam iustam esse per misericordiam propter promissum Dominum. Deinde scit, in hoc periculo & in his illecebris cor suum à Deo confirmatum esse, & agnoscit, Deum esse fontem huius boni, & ei gratias agit. Postea affirmat quod res est, se non esse adulterum. Sic Iob recte iudicat, cum ait, se iustum gubernatorem fuisse.

Expresse autem utranque propositam onem recitat, se non esse iustum coram Deo, & rursus inquit, se iustum esse, & iuste fecisse. Non est iusta persona propter proprias virtutes, sed propter Redemptorem, quem nominat. Deinde in reconciliato placet obedientia.

Hinc sumatur & dicti explicatio: Qui gloriatur, in Domino gloriatur, scilicet de iustificatione, sicut ibi Paulus loquitur. Quamquam & generaliter vere ita dicitur, quoties de principiis

Y 3 pali

DEFINITIONES.

palibus causis bonarum rerum cogitatur. Vt Ioseph scit se à Deo adiutum esse in tuenda castitate, David scit se adiutum esse cum interfecit Goliath, & tamen de effectu verè affirmat Ioseph, se non esse adulterum. Hæc integritas conscientia est aliqua gloria, & res bona. Quare & tranquillitas cordis eam sequitur ordine diuino.

TIMOR est affectus qui sensu percipitur in corde, & est fuga venientis mali cum dolore cordis, quod ita constitutum est, vt vel laticia sit incolume, vel dolore compressum destruat, qui voluit Deus his diuersis affectibus in creatura rationali ostendere suum iudiciū, quod seruet obediētes, et destruat contumaces, & vult ipsos affectus executores esse huius sui iudicii, quia lex sine executione esset inanis sonitus. Hæc primum in genere de timore considerentur, vt vocabulo timoris sciant iuniores significari non ociosam cogitationem, sed acres motus, qui in corde percipiuntur.

APPELLATIONVM.

19

TIMOR SERVILIS est expauescere sensu iræ Dei & poenarum sine fide, & in hoc horrendo dolore fugere Deum sicut fugiunt Saul, Iudas & similes.

TIMOR FILIALIS in hominibus in hac vita, est timor coniunctus cum fide, id est, est in vero dolore erigendi agnitione misericordiæ Dei propter filium promissæ, & vera inuocatio, ne ad Deum accedere, quod cum sit, subiicit se cor Deo vera reuerentia, & non vult eum offendere. De hoc timore dicitur: Timor Domini initium sapientiæ. Item Ecclesiast. vult. Deus timet, & mandata eius obseruat. Hæc sit regula omnibus hominibus. In talibus dictis plurimis Timor significat prorsus idem, quod verus & non simulatus cultus Dei, & intelligatur hic cultus seu timor de vniuersali obedientia,

Hæc simplex declaratio nominis necessaria est ad multorum dictorum

4 Y explic

DEFINITIONES

explicationem. In Epistola Iohannis dicitur; Perfecta dilectio foras pellit timorem. Hic de timore serui dicitur, quo cor horribili dolore fugit Deum, vt experientia ostendit in omnibus hominibus esse trepidationes. Sed cum accedunt fides & dilectio, id est, lætitia in Deo, accedimus ad Deum, non fugimus. Ita pellitur seruilis timor, & oritur vera reuerentia subiiciens cor Deo,

CONSCIENTIA est Syllogismus practicus in intellectu, in quo maior propositio est Lex Dei, seu quodcumque verbum Dei, nobis aliquid præcipiens. Minor vero & conclusio sunt applicatio approbans recte facta, vel condemnans delictum, quam approbationem in corde sequitur lætitia, & condemnationem dolor naturali ordine, sancto à Deo, qui vult in creatura rationali hanc noticiam sui iudicii esse, & executionem accedere, vt sit testimonium de ipso, ostendens esse Deum, & præcipere iusta,

APPELLATIONVM.

21

iusta, & prohibere iniusta, & punire.
 Vtitur autem Deus hoc ipso iudicio in
 nobis in puniendo, et suo tempore hos
 pauores auget, sicut dicitur: Deus igitur
 nis consumens est. Item: Lex occidit.
 Erant in Dauide statim condemnatio
 sceleris, & aliquis dolor, sed adhuc san-
 guidior. Sed in obiurgatione Nathan
 Deus ipse auxit hunc dolorem, feriens
 cor eius sensu iræ. Debebat cor huius
 manum congruere cum Lege, etiam
 ante delictum, sed tunc sæpe est contu-
 max. Reliquit autem Deus hoc iudici-
 um post delictum, quia Deus in hoc
 dolore, vult se conspici, ac sciri, esse De-
 um, iusta præcipientem, & punientem
 iniusta. Hoc consiliū Dei & testimonis
 um de Deo sæpe cogitandum est. Hoc
 iudicium nominat Paulus ad Collosse-
 senses, Chyrogaphum contra nos scri-
 ptum lege, id est, Syllogismum, in quo
 Lex & quodcunque verbum Dei nos
 bis aliquid præcipiens, est maior, & ap-
 plicatio ad nos sunt minor & conclusio,
 qua horribiliter condemnatur no-

Y 5 stro

22

DEFINITIONES

stro testimonio. Huc multa dicta scriptorum pertinent:

Conscia mens ut cuiq; sua est, ita concipit intra Pectora, pro meritis spemq; metumq; suis.

LIBERTAS in Deo est posse res creare & non creare, & cum sit immutabiliter bonus, posse dare bona et posse se non dare, conseruare naturam, aut non conseruare, agere per creaturas secundum naturæ ordinem quem instituit, aut naturæ ordinem moderari aut mutare, ac immediate agere sine creaturis. Ita præest naturæ vt agens liberrimum, iuxta dictum Psalmi: Omnia, quæcunq; voluit, fecit.

VERA VIRTUS in angelis & hominibus est motus diuinus, congruens cum Lege Dei, qui motus accenditur à Deo, vt castitas in Ioseph, fortitudo in Dauid, iuxta dicta: Deus est, qui efficit in vobis vt velitis, et perficiatis, vt fiant aliqua ipsi grata. Et 1. Corinth. 2. Diuisiones donorum sunt, idem autem Spiritus.

Opera

23.
APPELLATIONVM.

OPERA Legis sunt cogitationes humanæ & imperia voluntatis ciuitatis locomotiuam, vt externæ actiones congruant cum lege Dei. Hunc qualem cunq; conatum in homine vocant Philosophi Virtutem.

IUSTICIA VNIVERSALIS, significat idem quod virtus, et est congruentia cū tota Lege, seu est congruentia cum Deo. Idem est enim dicere, congruere cum Deo, & congruere cum lege Dei, quia Deus talis est, sicut se in lege describit.

IUSTICIA PARTICULARIS, est virtus, suum cuiq; tribuens. Hanc definitionem Plato accepit à Simonide. Apud Clementem extat definitio composita ex vniuersali & particulari: *Δικαιοσύνη ἐστὶν ἡμετέριον θεῷ καὶ τοῖς ἀλλοῖς*. Apparet autem autores voluisse in priore membro complecti motus accensos à Spiritu sancto erga Deum, de inde officia erga proximos. Intelligatur autem æqualitas ordinata.

DEFINITIONES

NOTICIAE sunt actiones mētis & cerebri, quibus formantur imagines, quæ sunt lumen, quo res monstrantur, vt Iulius cogitans Pompeium absentem, ea ipsa cogitatione format imaginem eius. Hoc ita fieri manifestum est, quomodo fiat, nondum scimus, sed in illa æterna Academia discemus. In re rea cōsideremus hoc mirandum opus Dei in hominibus, & discamus, hanc formationem imaginum nobis inditam esse, vt aliquo modo cogitemus, Filium Dei esse imaginem æterni patris cogitatione genitam, vt inquit Epist. ad Ebræos: Filius est *χαρὰν* *ἡμῶν* *αὐτῶν*.

Fiunt autem illustriores Noticiae, quando Deus ipse hoc lumen accendit, videlicet, quando filius Dei ipse dicit consolationem in mentibus nostris, & ostendit Patrem voce Euangelij, vt fit in vera consolatione. Ita scriptum est ad Ebræ. capit. 4. Sermo Dei viuus est efficax, & penetrantior omni
glor

25.
APPELLATIONVM.

gladio, penetrans artus & medullas, iudicans cogitationes cordium &c. Et cum Filius dicit consolationem in mentibus, simul effundit Spiritum sanctum in corda, qui nouos motus accendit, qualis ipse est, & miscetur Spiritibus vitalibus, fitq; illustrior noticia, congruentibus motibus cordis. Est igitur sapientia generaliter, noticia vera, illustris aut mediocris, agnoscens res, quas Deus vult aspici & considerari, sicut Deut. 4. dicitur: Hæc est sapientia vestra, audire præcepta Dei.

FIDES est assentiri omni verbo Dei nobis tradito, atq; ita promissioni gratiæ: & est fiducia in voluntate & corde, acquiescens in Deo, propter Mediatorem, accensa per verbum Dei et Spiritum sanctum, qua cor in sensu iræ Dei agnita misericordia Dei reuiuiscit, & lætatur in Deo, & accedit ad eum, & inuocat eum, clamans Abba pater, iuxta dictum Rom. 8. Iustificati fide pacem habemus, Item: Rom. 8. Clamamus Abba pater.

Spes

96

DEFINITIONES

SPES est certa expectatio vitæ æternæ propter mediatorem gratis dandæ, & est expectatio mitigationis seu liberationis præsentium calamitatum, iuxta consilium Dei, iuxta dictum 1. Pet. 1. Perfectè sperate vitam æternam, Intelligentes autem perfectè pro hac phrasi, sine simulatione.

DILECTIO Dei est obedientia vniuersalis iuxta omnia mandata propter Deum, & coniuncta cum veritate in Deo, iuxta dictum 1. Iohan. 1. Hæc est dilectio Dei, seruare mandata Dei.

PATIENTIA Philosophica est obedire rationi in perferendis aduersis, quæ ratio iubet ferre, & non frangi dolore, vt contra aliquam virtutem faciamus, vt Cato facit contra iusticiam se interficiens.

PATIENTIA Christiana est obedire Deo in perferendis aduersis, quæ Deus iubet ferre nec frangi dolore, vt contra aliquod mandatum Dei faciamus, & est lenire dolorem agnitione,

vos

APPELLATIONVM.

27

voluntatis Dei & Spiritu sancto, qui
est læticia in Deo, & spem retinere li-
berationis & mitigationis, & petere à
Deo liberationem & mitigationem, iux-
ta dictum Psal. 36. Subditus esto Deo
& ora eum, Item, expecta Dominum,
& custodi viam eius.

CULTVS Dei est opus à Deo man-
datum, factum fide, agnoscere Filium
Dei, & fiducia ipsius, cuius operis fia-
nis principalis mediatus vel immediatus
est, vt Deo honos præstetur, id est,
vt hac obedientia testimonium ostenda-
tur, hunc verè esse Deum quem sic
colimus.

TIMOR Dei est verè expauescere
agnitione iræ Dei, aduersus peccatum:
Fit autem Timor filialis, cum accedit
Fides, qua cor erigitur consolatione, et
fit talis timor, qui est sine odio Dei, &
vult ei reuerenter obedire, & eum nō
offendere. Hoc modo Timor Dei si-
gnificat totum cultum, vt Beati omnes
qui timent Dominum.

TI

DEFINITIONES

TIMOR seruilis est timor & dolor sine fide, & est fremitus aduersus Deum, & horribilis fuga, qualis est in Saule & Iuda. De hoc timore dicitur: Persefcta, id est, non simulata dilectio foras pellit timorem.

IURAMENTVM est inuocatio Dei, qua petimus, vt Deus sit testis de nostro animo, quod non velimus fallere homines ea de re, de qua asseueramus, & simul petimus, vt Deus sit vindex, si fefellerimus, quam inuocationem Deus sanxit, vt sit vinculũ veritatis inter homines, et se obligat ad tuendum hoc vinculum, videlicet, vt seruantibus bene faciat, & non seruantes sine ulla dubitatione puniat. Quia vult intelligi veritatem, vt sciamus & esse ipsum, et esse veracem.

VERITAS interdum noticiam seu doctrinam veram, seu sermonem verum significat. Ibi est congruentia sermonis cum rebus. Vt cum cogito aut dico

dic
sign
nari
amp
vera
vero
cui
ant
mo
Vu
vt
esse
tici
tem
testi
est,
tur
put
rum
sit

bus
tate
dici
& pa

APPELLATIONVM.

29

dico, niuem candidam esse. Interdum significat virtutem, quæ posset nominari Veracitas. Est autem virtus, quæ amplectitur, amat et constanter retinet veras noticias, veram doctrinam, & veros sermones, & abhorret à mendacijs & Sophistica, & efficit, vt congruant dicta seu promissa et facta, et vt sermo ac gestus congruant cum animo. Vult autem Deus intelligi veritatem, vt sciamus & esse ipsum, & veracem esse, et vult nos acquiescere in veris noticia propter ipsum, & propter utilitatem vitæ, ideo inquit: Nō dicas falsum testimonium. Item, Sit sermo vester, est est, non non, &c. Sic enim concederetur infinita petulantia, & vanitas disputationum, qualis fuit Pyrrhoniorum, vocaretur etiam in dubium, an sit Deus.

Demosthenes dixit: Duabus rebus homines fieri similes Deo: Veritate et Beneficentia. Et sit in conspectu dictum Zachariæ: Diligite veritatem & pacem.

Z

SV

DEFINITIONES

SUPERSTITIO est observatio ceteri gestus, aut tribuere effectum gratia, aut mutationis naturalis rei, aut gestui sine mandato diuino, aut sine causis physicis. Hic non dicitur de politicis gestibus, qui sunt significationes sine superstitione, vt cum Regi imponitur corona, non fit naturalis mutatio, sed fit significatio ad commonefaciendos alios de distinctione ordinum, et de obsequijs, &c.

ECCLESIA visibilis est coetus visibilis hominum amplectentium incorruptam Euangelij doctrinam, & recipientium Sacramentis, in quo coetus filius Dei est efficax per ministerium Euangelij, & multos regenerat ad vitam aeternam, quantum sunt in eo coetus & alij multi non sancti, sed tamen de doctrina et externa professione consentientes. Hæc est simplissima definitio visibilis Ecclesiæ.

REGNUM Christi est filium Dei institues

APPELLATIONVM.

31
 stituere & conseruare ministerium Euangelij, colligere Ecclesiam, & vere efficacem esse in cedentibus, eos viuificare voce Euangelij, & sanctificare Spiritu sancto ad vitam æternam, defendere eos contra tyrannidem Diabolorum, & organa Diabolorum, & postea resuscitare Sanctos ad vitam æternam, & tradere regnum patri, id est, adducere æternam Ecclesiam ad æternum patrē coram, vt postea regnet in eis diuinitas palam, non per ministerium Euangelij. Donec enim adhuc per ministerium Euangelij colligitur Ecclesia, dicitur hoc regnum Christi in hac vita, quia filius, qui est λόγος, profert Euangelium ex sinu æterni Patris, et Pater agnoscitur, cum in ipsa consolatione agnoscimus, nos ab æterno patre recipi, monstrata voce Euangelij, et tamen filij regnum est æternum, quia in tota æternitate simul cum patre & Spiritu sancto regnat & manet caput Ecclesiæ.

MINISTER Euangelij est persona

Z 2 ordi

DEFINITIONES

ordinata à Deo mediata vel immediate ad docendum Euangelium, et ad Sacramentorum administrationem, et ad puniendum verbo, non vi corporali.

MAGISTRATUS Politicus est persona à Deo ordinata, mediate vel immediate, ut sit vox & executor legis diuinæ in externa disciplina, et aliarum honestarum legum, & sit custos pacis, ac reprimat, & puniat contumaces vi corporali, bellis & supplicijs, aut nec corporum. Ad hanc executionem opus est praesidijs & sumtibus, ideo imperia oportet instructa esse satellitijs, quia non habet minister Euangelij.

DEFENSIO legitima est certo modo reprimere violentiam notoriam, sicut leges ordinarunt. Ut cum viator in praesenti periculo reprimat latrones. Sic licet reprimere Magistratum in praesenti periculo, rapientem filiam aut coniugem alterius. Aliud autem est defensio in praesenti periculo, aliud poena

APPELLATIONVM.

33

poena post atrox scelus, vbi etiam alia
quando magnitudo iusti doloris excus-
sat parentes, qui atrocía scelera puni-
unt, vt Harpagus, & ciuis Vincentius,
cui Tyrannus eripuerat filiam, & stu-
pratam postea remisit dissectam in qua-
tuor partes.

BELLVM est aut legitima defensio
aut legitima poena, suscepta ab ordinari-
a potestate, propter iustam causam.

SEDITION est motus subditorum,
qui inuadunt armis Magistratum, a
quo non sunt affecti notorijs iniurijs,
& quando non seruatur modus defen-
sionis, sed rapitur dominatio.

STOPTH est motus cordi humano
insitus diuinitus, congruens cum Le-
ge Dei, vt amor erga parentes, natos,
coniugem, fratres & bene meritos.

NEMESIS seu Zelus, id est, indig-
natio contra atrocem iniusticiam aut
turpitudinem. Sunt autem *σοφειν* diuini-
tus insita hominibus, vt sint com-
munes

Z 3 mone

DEFINITIONES

monestaciones de Deo, qualis sit, &c.

GRATITVDO est virtus completens veritatem & iusticiam, Veritatem, quia Deus vult nos agnoscere & fateri, unde beneficia accepta sint. Iusticiam vero, quia obligat nos ad munus tuam beneuolentiam, & ad alia cetera officia.

AFFECTVS sunt motus cordis, laetationes vel compressiones, sequentes noticiam, prosequentes aut fugientes obiecta, qui cum aut laedant naturam, aut delectent, semper comitantur extremi affectus, dolor laesa natura, seu suauitas, id est, laetitia acquiescens in obiecto. Hi duo sunt vltimi affectus, quia Deus vult discerni honesta et turpia, ideo cor sic condidit, vt sit tamquam vindex, & dolor destruat hominem propter turpia, & laetitia sit vita, quae debet habere honesta obiecta, vt congruant cum Deo.

Est autem **DOLOR** seu tristitia in corde fuga obiecti contrarij, quo laeditur

APPELLATIONVM.

ditur, & est sensus destructionis, cum cor velut fugiens constringitur, seu comprimitur. Et in hac compressione torrefit, & sanguis & spiritus velut in incendio absumuntur, & languescunt omnes actiones cordis, donec vita prorsus extinguatur. Alibi dolor in alijs membris est tantum sensus læsionis nervorum, qui sic conditi sunt, vt percipiant sitientes & insitantes motiones. Nec alia causa quærenda est, nisi quia Deus voluit nobis discrimina conseruationis & destructionis nota esse, & voluit, vt naturæ iustæ bene sit, & iniusta destruatur.

LAETITIA est suavis motus in corde, & velut laxatio, in qua sanguis fouetur, & copiosæ ac lucidæ flammæ spirituum gignuntur, quibus totum corpus fouetur. Ex his iniitijs ceteri affectus utcumque describi possunt, quia plerique sunt compositi, seu mixti, Vt:

IRA est dolor cordis fugientis obiectum contrarium, & simul cupiditas

36

DEFINITIONES

depulſionis. Fit autem compreſſione
dolor. Quare ſanguis affluit, vt cordi
opem ferat. Sed cupiditas depulſionis
fit laxatione, in qua cor effundit ſan-
guinem & ſpiritus in extrema mem-
bra, & tanq̃ armat ea, & vtroq̃ motu
creſcente, fit incendium cordis & ſpla-
rituum. Hinc ſunt deſcriptiones:

Ora tument ira, nigreſcunt ſanguine uene,
Diraq̃ Gorgoneo lumina felle micant.

O D I V M eſt continuata ira, tanq̃
perpetuum incendium ſeu flamma in
corde.

A M O R eſt compoſitus ex læticia &
attractione rei placentis: Fitq̃ dilatio
ne cordis velut amplexu attrahentis re-
placentem, vt res placens fiat vnum
quiddam in corde, vt dicitur: *ὁμοῦ δ' οὖο, ψυχῇ δ' ἑμία.*

M A N S V E T V D O eſt virtus mo-
deratrix iræ, niſi vbi Lex Dei iubet
irafci & punire.

Vicina virtus eſt Nemeliſ ſeu Ze-
lus,

APPELLATIONVM.

37
lus, quæ est irasci & punire iuxta man-
data Dei. Vt Phinees iratus propter
gloriam Dei, interfecit accedentem ad
peregrinam mulierem. Nec recte di-
cunt Stoici, Pœnam exequendam esse
sine ira. Quia vult Deus etiam corda
vere commoueri, ideo tales motus in-
didit hominibus, & Spiritus sanctus ip-
se ciet eos in sanctis, iuxta dictum; Ze-
lus domus tuæ comedit me.

MISERICORDIA est virtus, qua
dolemus in calamitate iustorum, aut
propter probabilem rationem in cala-
mitate iusta, eorum, qui tamen errore
aut imbecillitate lapsi sunt, & lenire
miseriam studemus.

AMICITIA est iusticia, in qua pro
benevolentia orta ex causis honestis,
reddimus benevolentiam, & obligati
sumus ad mutua officia, honesta &
possibilia.

ΕΠΙΕΙΚΕΙΑ est virtus leniens seues-
ritatem stricti iuris propter probabi-
lem

Z s lem

lem rationem, quia videlicet in circumstantia est mitigationis causa, ut cum Thrasybulus Atticus sancit, ne reduci ciues ereptas possessiones repetat, quia repetitio nouum bellū accensura erat. Sic Paulus inquit Phil. 4. *Ἀνέχθε* vestra nota sit omnibus hominibus. Vult enim in Christianis eminere bonitatem, condonantem multas priuatas offensiones tranquillitati publicæ, sicut et dominus inquit: Remitte et remittetur vobis. Et notī sint dulcissimi verus Nazianzeni:

Εἰδὲ οἶδας ὅφλων, καὶ πέρεχουσιν τὸ πνεῦμα
οἰκτῶ γὰρ οἰκτῶ τῷ θεῷ συνδμιζέται.

Est autem maxime illustris *Ἀνέχθε*, quam Deus in Evangelio patefecit, recipiēs incoatam obedientiam propter Filium, et quasi dispensans de lege sua.

Vicinæ virtutes sunt, seuera iusticia et *Ἀνέχθε*, sicut Liberalitas et Parsimonia. Item, Sicut Mansuetudo & Nemesis. Item, sicut Veritas & Candor. Est enim

39
APPELLATIONVM.

enim Candor virtus, in quacunque in-
terpretatione, non solum non depra-
uans recte dicta calumnijs, sed etiam
flectens ambigua ad meliorem senten-
tiam, Et præceptum est de Candore:
Nolite iudicare, ne iudicemini, &c.

FORTITUDO est virtus ac firmitas
cordis, perferens dolores ac pericula,
tum in sustinendo, tum in depellendo,
iuxta legem Dei, quæ ostēdit, quæ sint
sustinenda, & ubi sit vtendum depul-
sione. Hæc firmitas cordis, vt in Dauid
de sustinente iniurias, aut pugnante cū
Goliath, est motus diuinus: Et vnũuersa
saliter heroica fortitudo, vt in Achille,
motus diuinus est, nec assumitur huma-
na cogitatione, quia est in corde, non
tantum est qualiscunq; gubernatio lo-
comotiuæ in externo gestu, sicut vul-
garis fortitudo.

GLORIA vsitate dicta de gloria ho-
minis, est approbatio conscientia: no-
stræ recte iudicantis, & aliorum recte
iudic

DEFINITIONES

90

iudicantium. De hac gloria Paulus inquit: Exploret vnusquisq; suum opus, & sic gloriam habebit in seipso, & non ab alio. Id est, Si recte feceris ea, quæ sunt tui officij, habebis approbationē consciētiae, quæ affert tranquillitatem, & non quæres gloriam obrefectione aliorum, vel populari applausu.

SVPERBIA conflata est ex multis vitijs. Est enim errore iudicij non agnoscantis propriam infirmitatem, esse securum, & sine timore DEI, & sibi tribuere maiora viribus, & fiducia sui extra metas vocationis maiora appetere, et alios despiciere ac premere, irasci Deo & hominibus, cum hic cursus impeditur. Vt Antonius velut ebrius sese aspiciens, admiratur suam virtutem & potentiam, & se dignum esse iudicat, qui solus teneat imperiū, ideo omīssa vocatione, appetit monarchiam. De hoc malo dicit Salomon cap 16. Prouerb. Abominatio coram Deo omne cor superbum. Item: Deus super-

APPELLATIONVM.

superbis resistit, videlicet, quia multa peccata in eis concurrunt, cor est sine timore Dei, et effertur fiducia suarum virium, turbat vocationes, fremit aduersus Deum, cum impeditur cupiditas. Dignum memoria est & Heroz doti dictum: Solet Deus omnia sublimia humiliare vel mutilare.

HVMILITAS seu *τὸ πρὸς Θεοῦ* est virtus ex multis composita. Est .n. in agnitione propriæ infirmitatis vere timere Deum, & fiducia auxiliij diuini seruire vocationi, nec erumpere, nec maiora appetere, & agnoscere gubernationem Dei opus esse, qui etiam imbecilliores potest facere salutaria organa. Ideo & iusticia est, tribuens suum cuique locum, non despiciens alios, nec impediens, & non fremens aduersus Deum in pœnis, sed tribuens Deo laudem iusticiæ, sicut Daniel inquit: Tibi Domine iusticia, &c. Talis fuit Ionathas, intelligens regni molem nō sustineri posse humanis viribus, &

42.

DEFINITIONES

præsertim in populo Dei non esse fellicem Regem, nisi diuinitus datum. Ideo non appetiuit regnum, sed Dauidi celsa sit, & postea in calamitate Deo patienter obediunt. De talibus dicitur: Humilibus dat gratiam.

MODESTIA est virtus seruans conuenientiam secundum rectum iudicium in opinione de nobis, in sermone & in gestu.

PERSONARVM acceptio est æqualibus inæqualia, aut inæqualibus æqualia dare, & sic Ebraica phrasi dicitur respectus non principalis negotij, sed circumstantiæ in persona, vt cum iudex pauperem mœchum punit, & mœcho diuiti parcit, iuxta dictum: Dat veniam coruis, vexat censura columbas. Et cum debitū inæqualiter hoc modo distribuitur, pugnat acceptio personarum cum iusticia distributiua, qua vult Deus discerni honesta & inhonesta, sicut scriptum est Roma. 13. Magistratus sit terrori, malo operi, & honori bo

no,

45
APPELLATIONVM.

no. Hunc ordinem sanxit Deus, vt ag-
noscamus qualis sit ipse, videlicet ius-
tus, & puniens iniusta.

CASITAS est virtus, quæ vitat
omnes commixtiones & effusiones se-
minis prohibitas lege Dei.

CONIUGIVM est legitima & indis-
solubilis coniunctio vnus maris &
vnus foeminae, ordinata à Deo ad pro-
creationem, & ad vitandas vagas libi-
dines, iuxta dictum: Erunt duo in car-
nem vnā, id est, inseparabiliter iun-
cti. Et cum dicitur, Legitima coniun-
ctio, comprehenduntur leges de gra-
dibus cognationum diuinitus traditæ,
& aliæ honestæ leges. Nam commix-
tio cum cognatis prohibita lege diuina
dicitur incesta, id est, ad quam non po-
test accedere coniugalis solennitas, in
qua sponsa erat ornata cingulo, quod
nominabatur *ἱμάτιον*. Inde incesta con-
suetudo dicitur, quasi sine ceto, id est,
sine legibus coniugij.

SECVLITAS est virtus, qua iuxta
man-

DEFINITIONES

mandata Dei diligenter facimus labores proprios & necessarios vocationis nostræ, & intra metas vocationis nos coercemus. De hac virtute, videlicet de tuenda vocatione et diligentia in laboribus, expresse præcipit Paulus 1. Thes. 4. Adhortamur vt excellatis magis, & in hoc ambitiosi sitis, vt sitis quieti, & propria faciatis. Et Rom. 12. dicitur de diligentia: Qui præest, sit diligens. Et in cap. 9. Ecclesiast. Quicquid inuenit manus tua ad faciendum, vale de facito. Et cap. 11. Mane & vespere seminato semen tuum. Item, Mitte panem tuum in aquas transeuntes, quia post tempora multa inuenies, id est, doceas, iuues communem statum tuis laboribus, etiã si apud multos videtur inutilis labor, vt si panem spargeres in aquas, erunt tamen aliqui, quibus tui labores profururi sunt: Sicut & Paulus nos consolatur, inquit: Non est irritus labor vester. Extrema viciosa sunt, Ignauia & πολυπραγμοσύνη, quæ aut in vocatione facit multa πέρεργα, & omittit

45
APPELLATIONVM.

mittit necessaria, aut erumpit extra voca-
tionem, vt ardeliones, ac alij ambitio-
ne, alij stulta imitatione seu κακοζηλία
peccant, vt quia Maccabæus feliciter li-
berauerat populum, multi voluerunt
esse imitatores, qui tamen erant infeli-
ces, quia nec vocati erant nec diuinitus
excitati. Sic fuerunt infelices imitatores
Themistoclis, Pericles & Demosthe-
nes, ac de talibus dictum Polybij dig-
num est memoria, πολλοὶ τὰ μὲν ἔργα τῶν
εὐτυχόντων ἔπρωτον μιμεῖσθαι, multi o-
pera florentissimorum hominum non
student imitari, τὰ δὲ ὅτι πάρεργα ζηλῶντες
ἐκ διατρέχει τῶν αὐτῶν ἀκρίβειαν. Sed imi-
tantes parerga, producunt in theatrum
suam summam inscitiam.

FVRTVM est occupare vel auferre
rem alienam inuito Domino.

PROPRIETAS est dominium rei,
iustis modis acquisitum, quo dominus
& non alius, ius habet de ea re dispo-
nendi suo arbitrio, nisi quantum lege
aut pacto prohibetur.

DEFINITIONES

DOMINIVM est ius, id est, facultas ordinata lege diuina vel humana, quæ rem tenet Dominus, & non alius, & de ea re disponit suo arbitrio, nisi quantum lege aut pacto prohibetur.

Sanxit aurem distinctionem dominiorum ipsa vox præcepti, Non furum facies, Ac tenenda est explicatio:

Naturalia sunt immutabilia.

Communis vsus rerum est naturalis iuris, sicut vsitate dicitur.

Ergo est immutabilis.

Respondeo ad maiorem. Naturalia sunt immutabilia, videlicet, noticiæ naturales artium & præceptorum. Sed non vtilitates, quæ fuissent in natura integra, vt perpetua sanitas corporis, & aliæ commoditates. Talis potuit esse in natura integra communio, nec tamen fuisset Præcepti.

CONTRACTVS est mutua & honesta consensus duorum vel plurium, de re aliqua legitimo modo, transferenda

APPELLATIONVM.

da, vel quo ad dominum, vel quo ad
vsum, vel quo ad obligationem, diuis
nitus ordinata. Quia cum singuli indis
geant rebus quas ipsi non habent, vult
Deus seruata æqualitate legitimis con
tractibus, communicatione legitima,
vitam hominum copulatam esse, vt in
telligamus iusticiam esse æqualitatem,
& sciamus ipsum æqualem esse. Et sunt
contractus confirmati Leuitici 19. Non
facite inæqualitatem in iudicio, in res
gula, &c.

EMPTIO est contractus, quo res
transfertur, quo ad dominium pro sua
stiprecio, nec retinet emptor ius retrah
endi precij. Et nominantur substantia
alia emtionis, merx, precium, et consens
sus emptoris & venditoris.

MUTUATIO est contractus, quo
transfertur pecunia seu frumentum, seu
alia res utilis, cuius vsus est consumptio,
cum hac obligatione, vt tantundem
post certum tempus reddatur, & dans
a 2 mutuo

DEFINITIONES

mutuo retinet ius tantundem petendi,
quantum mutuo dedit.

VSVRA est lucrum, quod propter
mutationem petitur. Expresse autem
prohibita est vsuræ petitio Leuit. 25. &
Deut. 23. Et in Euangelio dicitur, Mur-
tuum date nihil inde sperantes. Et pug-
nant vsuræ cum æqualitate. Nemo
debet lucrari de alieno. Accipiens vsu-
ras lucratur ex alieno: Quia mutatio
transiulit dominium, & quidem rei nō
sua natura fructificantis. Non est igitur
iustum lucrum. Ac res ostendit,
propter hanc inæqualitatem exhauriri
magnam partem hominum, eamq; ob
causam sæpè seditiones in imperijs or-
tas esse.

Ethnici tamen, vt modus aliquis es-
set, legem condiderunt de Centesima.
Dicitur autem Centesima, vsura centes-
simo mense æquans sortem. Vt si quis
singulis mensibus de centum aureis
soluat vnum aureum, Fit mentio Cen-
tesimæ

APPELLATIONVM.

tesimæ vsuræ in libro Esdræ cap. 5.
Cumq; sceneratores duas aut tres cens
tesimas postularint, Lex de centesima
sæpe renouata est, vt à Lucullo in Asia.
à Cicerone in Cicilia, à Iulio & Augus
sto in toto imperio.

INTERESSE est accidens aliorum
contractuum, & est honestæ rei appella
tio ex naturali æqualitate sumta, de
qua dicitur: Nemo locupletetur cum
alterius iniuria, Est igitur interesse des
bitum, quod debet iure naturæ is, qui
efficacem causam damni alteri dedit,
aut qui vere impediuit alterius iusta lus
tra: vt si quis in locato corrumpit ali
quid, debet id quanti interest, id est, des
bet sarcire damnum, etiamsi nulla pa
ctio de hac re præcessit. Quod autem
vocabulum honestæ rei Interesse præ
texitur crudelibus vsuris, perniciosa so
phistica est.

LOCATIO est contractus, in quo
res transfertur ad certum tempus, quo

DEFINITIONES

57

ad vsum, pro certo precio, non quo ad
dominium: & res illatae sunt iure oppro-
batae locanti.

MENDACIVM est petulanter aut
cupiditate nocendi aliud loqui, seu ge-
sti significare, & aliud sentire. Non
enim nomino mendacia figuras, quib.
ex probabili causa aliquid tegitur, quod
non necesse est dici, vt: Raab negat
speculatores domi suae esse. Tales figu-
rae nominantur officiosa menda-
cia. Huc & Apologi ac poemata perti-
nent, quae omnia possunt dici figurae
seu similitudines.

MALEDICENTIA est seu falsa seu
dubia scelera puniendi legibus alicui
obijcere, seu vera commemorare vani-
tate & cupiditate nocendi, extra or-
dinem iudiciorum. Hoc vitium pro-
hibetur Leuit. 19. Non eris crimina-
tor nec susurro in populo. Pertinent
autem ad hoc genus conuicia, seu false,
seu vera, quae tamen vanitate aut
cupiditate nocendi dicuntur. Item, calu-
mnia,

APPELLATIONVM.

57
lumnix, quæ sunt, aut benefacta, aut recte dicta deprauare, aut ambigua in deteriorem partem flectere, aut quos quo modo crimen fingere, vt Palamedes ficto crimine opprimitur, item Naboth. De his omnibus dicitur in Ecclesiast. cap. 7. Calumnia conturbat sapientem, & perdit robur cordis eius. Et cap. 10. Qualis est serpens, qui clam mordet, talis est calumniator. Vicia linguæ multa sunt, alia magis, alia minus atrocia.

GARRULITAS, futilitas, vanitas, inconstantia, maledicentia, subsannatio, mentiri, calumniari, insulitas, scurrilitas, quæ est obscœna dicere, aut in materia graui intempestiuus iocis, aut Mimica subsannatione ludere, aut contumeliosa dicere in superiores, aut in calamitosos honestos, vt Semei scurratur males dicens Dauid.

LIBERTAS CIVILIS est facultas corporis ordinata legibus, honeste transferendi corpus, & eligendi honestas
a 4 operas

DEFINITIONES

52 operas corporis pro arbitrio, & habens
di res proprias, & disponendi de eis ius
re Domini pro arbitrio, habens & le-
gitimam defensionem corporis & res
rum, vt Ioseph emtus, non potest trans-
ferre corpus, ac discedere à Domino
suo, &c. Diserte autem dicitur, facul-
tas ordinata legibus, quia libertas non
est infinita licentia, nec vagatur beluas-
rum more, sed est facultas honeste vten-
di corpore & rebus, liberior quam qua-
lis est captiuorum aut seruorum, sed
tamen Deo subiecta, & certis inclusa
metis diuinitus, videlicet lege Dei, &
alijs legibus, quæ muniunt concessam
facultatem, vt si cui liceat vti spacioli
horti fructibus, & sint circumdati mu-
ri, ne irrumpant apri aut aliæ feræ. Sic
dixit Lucius Crassus: Legum serui su-
mus, vt liberi esse possimus.

SERVITVS CIVILIS, quā Deus
approbat, vt seruus fuit Ioseph, seu O-
nesimus, est priuatio Legitima facul-
tis possidendi res proprias, & eligendi
ope

APPELLATIONVM.

53

operas proprio arbitrio, & transferens
di corpus aut res proprio arbitrio. Ha-
bet autem & hæc seruitus ex lege diui-
na seu naturali suam mitigationem aut
moderationem, nec domini cogant ser-
uos facere contra leges diuinas, Vt cum
Turci auferunt subditis filios & filias,
& abstrahunt eos ad suam Idolomania-
am, quia Deus est superior Dominus,
& nulla creatura petere & iubere aliis
quid debet contra mandata diuina, iux-
ta dictum: Oportet Deo magis obe-
dire quam hominibus. Ac dictum Pla-
tonis obseruetur: Vtraque optima,
moderata libertas, & moderata serui-
tus: Vtraque pessima, immoderata liber-
tas & immoderata seruitus.

BONVM INCREATVM est Deus
ipse, qui est essentia sapiens, æterna, om-
nipotens, volens talia, qualia in Lege
sua præcipit, creatrix, & conseruatrix
mundi, & causa boni, id est, sapientiæ,
iusticiæ, laticæ, & ordinis in creaturis.
De hoc perfecto bono dicitur: Nullus
est bonus, nisi vnicus, qui est Deus.

a 5 BO

DEFINITIONES

84 **BONVM CREATVM**, est creatura
conuenientia in creaturis cum mente
diuina, omnia intelligente & ordinante.
Est igitur sapientia, iusticia, & læticia
in natura intelligente, & ordo in vniuer-
sa natura institutus à Deo. Hæc definitio
est boni in genere, quod nominatur
bonum naturale, & de hoc bono dicitur:
Vidit Deus omnia quæ fecerat, &
ernat valde bona, id est, conuenientia
cum mente diuina, sic ordinante, videtur
licet in natura intelligente erant sapientia,
iusticia & læticia, & in natura vniuer-
sa ordo. Deinde species recitantur.

BONVM HONESTVM, morale cre-
atum est ipsæ actiones voluntatis in An-
gelis & hominibus, congruentes cum
lege Dei, seu cum Deo. Idem enim signi-
ficatur his loquendi formis, & quidem
regi has actiones oportet cogitatione
legis Dei. Osiander nominat iusticiam
ipsum Deum, sed tamen necesse est in
creatam iusticiam discerni à creatâ, seu
ab actionibus congruentibus, quæ fi-
unt

unt in
vt cre
causa
quæ n
in qua
dios i

Et
filij D
mari
tem n
quid
in hæ
erit in

Ph
hone
tame
hone
volu
bus n
spon

Ha
volun
Iosep
libi co

APPELLATIONVM.

unt in voluntate Angeli aut hominis,
vt crassissime loquar, quarum aliqua
causa est voluntas Angeli aut hominis,
quæ nō habet se prorsus passiue, id est,
in qua non agit Deus, vt Sol spargit ra-
dios in dolum.

Et Iohannes inquit, nos fore similes
filij Dei. Item, Paulus ait, nos transfor-
mari, vt simus imago Dei. Non est au-
tem imago archetypus. Est igitur ali-
quid bonum honestum creatum, quod
in hac vita in renatis incoatur, postea
erit integrum.

Philosophia loquitur de Actionibus
honestis, quæ etiamsi sunt perfectæ:
tamen sciamus eas nominari bonum
honestum, seu morale creatū, vt actio
voluntatis in Scipione, mandans omni-
bus membris, vt abstineant ab alterius
sponsa.

Hæc actio perfectior esset, si mens &
voluntas intuerentur Deum, vt actio
Ioseph fugientis adulteram. Hæc a-
libi copiosius enarrantur, Sed tamen
recte

DEFINITIONES

recte dicitur, aliquod esse bonum honestum seu morale creatum, est discerni necesse est actiones in beatis, nem renatis in hac vita, & honestis Ethnicis, actiones Angelorum, Ioseph, & Scipionis,

BONA UTILIA sunt omnes noticiæ sensuum & mentis, & omnes res & effectiones ordinatæ ad conseruationem vitæ, vt ordo in Elementis, & rebus naturalibus frumeto, metallis & alijs. Nec mihi displicet veras noticias in mente, cum voluntas congruit, dici bonum honestum. Sed cum non congruit voluntas, sunt bonum naturale & vtile, sicut aurum, quo tamen homines abutuntur.

BONVM SVAVE in sensu est conuenientia obiecti cum neruis, vt cum aqua calida recreat neruos læsos frigore seu cum potus conueniens recreat arefactam linguam & cætera membra. Aut bonum suauis est in mente & voluntate læticia, quæ oritur ab intellectu pulcritudinis, id est, ordinis & conuenientia cum Deo vel natura.

MA

57
APPELLATIONVM.

MALVM NATVRALE est priuatio sapientiae, iustitiae, laetitia in natura intelligente, & in alijs rebus est destructio ordinis in qualibet natura, vt morbus, mors & quaecunque destructio rerum.

MALVM MORALE est priuatio iustitiae seu virtutis in natura intelligente, seu est discrepantia à Lege Dei seu à Deo. Vnde vero nominatur malum culpae, & in Ecclesia nominatur peccatum: Tenenda est autem regula firmissime, quod Deus nequaquam sit causa mali culpae, id est, Deus nec vult, nec approbat, ne efficit, nec adiuvat peccatum.

Aliud est **MALVM POENAE**, quod est destructio, sequens malum culpae, vt morbi, mors. Hoc malum est iusta executio poenae, vt oppressio Pharaonis. Nec est absurdum de tali iusta executione dicere, quod Deus velit & adiuuet eam, vt expresse de Sodomis dicitur: Dominus pluit super Sodomam ignem & sulphur, &c. Item; Deus ignis

DEFINITIONES

nis consumens est. De hoc malo poenae
intelligentur dicta : Non est malum in
ciuitate , quod non fecit Dominus , sed
est, omnibus generibus poenarum affli-
xit nos, morbis, lue, fame, bellis, &c.

Diligenter autem consideranda est
oppositio. Bonum enim morale & ma-
lum culpae inter sese opponuntur, vt
habitus & priuatio, seu vt contrarij mo-
tus, vt fortitudo & timiditas, vt dilectio
fratris in Cain, & odium. Differunt ab
his naturale bonum, & naturale ma-
lum. Vt noticiæ, aurum, vinum, sunt
naturalia bona, non sunt bona moralia.
Mors est naturale malum, non morale.
Non igitur pugnat cum bono morale,
vt dicitur : Preciosa mors sanctorum
eius.

ANGELVS BONVS est persona Spi-
ritualis, creata non ex Elementis, sed ex
nihilò, vt in ea diuinitas se inter Spiritu-
ales naturas patefaciat, et in creatione
ornata noticijs, & iusticia, deinde vero
con-

conf
ctio
min
quan
quan
clesi
ciatur
orib
bat.
de t
tuis
Spi
ex t
gis
cia
ber
&
odi
De
nun
blat
libi
lius

59
APPELLATIONVM.

confirmata in bono, videlicet in dilectione Dei, angelorum & piorum hominum in veritate & castitate, vt nunquam à Deo deficiat, ordinata, vt quamquam natura præstantior est tamen Ecclesiæ seruiat, vt voluntas Dei conspiciatur, qui vult fortiores seruire inferioribus, & studium humilitatis approbat. Psal. 90. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis.

ANGELVS MALVS est persona Spiritualis, creata non ex elementis, sed ex nihilo, in creatione ornata noticijs legis & alijs, libertate voluntatis & iusticia, deinde vero propria voluntate libere auersa à Deo contempto filio Dei, & abiecta in pœnas sine fine, furens odio Dei, mendax, blasphema, & odio Dei sæuitiam exercens in genus humanum, impellens alios ad alia scelera, ad blasphemias, ad mendacia, ad cædes, ad libidinum confusiones, non vt ipsi melius sit, sed propter *Triaxpenganias*. &

60
DEFINITIONES

& vt Deum, & Dominum nostrum
Iesum Christum contumelijs afficiat.
Quare hi duo tituli ei tribuuntur, quod
sit mendax & homicida. Et nominatur
ὁ σατανᾶς, quia verbum Dei calum-
nijs in hominum mentibus corrumpit,
Et Sathan, quia aduersatur Deo, & do-
mino nostro Iesu Christo, & Ecclesiae.
BaalZebub, quia volitat in aere, vt cra-
brones turbant genus humanum, &
praecipue Ecclesiam. Sicut Paulus no-
minat Diabolum, principem potestatis
aeris, efficacem in his, qui contemnunt
Deum. Ideo autem haec definitio dili-
gentius consideranda est, vt ardentior
sit precatio in petendo auxilio aduersus
Diabolos. Cum quidem ideo & libera-
ter velit filius Dei nobis opitulari, quia
Diabolus nos propter ipsum praecipue
odit. Inuocamus igitur te fili Dei Iesu
Christe, crucifixe pro nobis & resuscita-
te, custos Ecclesiae tuae, vt nos guberna-
res & serues.

PROPHETAE in veteri Testamen-
to nominati sunt doctores, immediate
voca-

APPELLATIONVM.

vocati à Deo ad repurgandam doctrinam, et præcipue ad illustrandum promissionem de Messia, & ad aliqua politica consilia, & sunt ornati testimonio miraculorum, vt certum esset, doctrinam eorum diuinam esse, & eos non errare in doctrina, quia Deus de ea testificabatur. Tales fuerunt Adā, Seth, Nohe, Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moyses, Dauid, Elias, Elisæus, Iesaias, Ieremias, Daniel, & alij. Ideo Iohannes inquit: Non sum Propheta. Quia nō erat ad politica negocia missus, sicut Iudæi expectabant Prophetam similem Samueli aut Eliæ tubam belli contra Romanos.

APOSTOLI sunt doctores in nouo Testamento immediate vocati à Christo ad docendum Euangelium, & ad publicā administrationem Sacramentorum, non ad politica negocia, et sunt ornati testimonio Spiritus sancti et miraculis, vt certum esset doctrinam eorum diuinam esse, & eos non errare in doctrina, quia Deus de ea testificabatur

69

DEFINITIONES

tur, & habent potestatem ubiq; docendi.

BARNABÆ DICTVM CITATVM à Clemente à secundo libro colle-
ctaneorum, pagina 161.

Antequam crederemus Deo, domicilium corruptibile & fragile cordis nostri vere erat templum manu factum, quando erat plenum idolatria, et erat domus dæmonum: Sed attendite, ut templum Domini gloriose adificetur, Quomodo? Accipiendo remissa peccat, & sperando in nomen Christi, fiamus novi & denuo creati, eo quod in domicilio nostro vere Deus habitet, Quomodo? Quando habitat in nobis sermo fidei ipsius, vocatio promissionis ipsius, sapientia iustificationum, et mandata doctrinæ.

EPISCOPVS seu Pastor est doctor vocatus à Deo, sed mediate, scilicet per Ecclesiam, ad docendum Evangelium, & ad publicam administrationem Sacramentorum in loco certo, & recitat doctrinam

APPELLATIONVM.

doctrinam traditam Apostolis, ab hac cum discedit, errat, vt saepe accidit, nec habet potestatem vbiq; docendi.

Consideranda sunt autem testimonia, quae confirmant vocationem, quae fit per homines, & ostendunt, Deum velle suffragatione humana vocari Ministros Euangelij, et per tales efficacem esse. Paulus praecipit Tito, vt constituat Presbyteros passim in oppidis. Et 2. Tim. 2. dicitur: Haec commenda hominibus fidelibus, qui idonei sint ad docendos alios.

DOCTOR est persona vocata ad docendum Euangelium, non ad summam gubernationem Ecclesiae. Talis olim erant Catechetarum, & nunc tales debent esse Doctores in Scholis.

EVANGELISTAE olim dicebantur, qui subinde ad diuersas Ecclesias mittebantur, aut vocabantur, vt ibi Euangelium docerent. Tales scribit Eusebius nominatos esse Euangelistas, & celebrat Pantanum, lectorem Scholae

69
DEFINITIONES

læ Alexandrinæ, qui peruagatus fuit
multas Ecclesias in oriente, & eas eru-
diit.

DE HABITIBVS.

SVpra dictum est de Noticijs et Vir-
tutibus: Et quid sint noticiæ actua-
les vtcunq; dici potest. De habitibus
magna caligo est.

Noticia actualis in parte cognoscen-
te, quæ cerebro vtitur, est formatio
imaginū, quæ fit spiritibus velut opo-
randa imprimantibus cerebro, & cere-
bri motu ceu lingua formante sermo-
nem. Vt cum cogitas amicum, formas
in cerebro eius imaginem.

Mirandum opus Dei est in homi-
num natura, sic conditum singulari con-
silio. Et commune factio est de Deo,
quod Deus sit essentia intelligens. De
inde sunt aliæ multæ commune factio-
nes in toto ordine Noticiarum, Nume-
rorum, Ratiocinationes Legum, quæ
distinguunt honesta & turpia. De his
cantis

APPELLATIONVM.

65
tantis beneficijs Dei sæpe cogitandum
est, & erigenda mens, vt aliquo modo
conditorem intueatur.

Sed quid sunt Noticiæ Habituales?

Has credo esse memorias, id est, im-
pressas imagines certæ parti cerebri,
retentas, vt in cera retinentur imagi-
nes factæ sigillis. Et quo impressio est
firmior, & sæpius facta, eo citius fit re-
cordatio.

Esse autem habitum deinde in mem-
bris amplius quiddam, iudicari potest
ex ijs artibus, quæ non tantum sunt no-
ticiæ, sed etiam regunt externa mem-
bra, vt ars pingendi regens digitos in-
ducendis lineis. Hic nō desunt memo-
ria & intentio nouo discipulo, et tamē
digiti tardiores sunt, quam excellentis
magistri. Idē fit in Citharædo & mul-
tis alijs artificibus. Etsi igitur memo-
ria dominatur, tamen sit sane aliquid
habitus, id est, agilitas crebra recorda-
tione & vsu parata. Et cogitemus talem
b 3 esse

DEFINITIONES

esse hominum naturam, vt crebram re-
cordationem & assuefactionem sequa-
tur in mente, & corde et Locomotiva
agilitas seu celeritas, quæ nominatur
sens, etsi quæ res sit obscurum est.

Vicia conspectiora sunt. Ac primū
de actionibus externis dicamus, quæ
plurimæ à prauis affectibus oriuntur.
Nec obscurum est, quid sint prauis af-
fectus. Homines prouisi sunt ad incen-
dia amorem, iræ, odiorum, ad timorē,
& ad alios affectus. Et vagantur hi
motus varie.

Paris & Helena quia familiariter sa-
pe colloquuntur, & simul conuiuian-
tur, incalescunt mutuo, vt natura sexū
mouet erga sexum. Accenso corde po-
stea voluntas Paridis hoc decretum ad-
dit: Abducam Helenam in Asiam.
Hic est fons actionis externæ, & quid
sit hæc actio, intelligi potest. Nec quæ-
runtur habitus.

Non obscure & de bonis actionibus

ex

APPELLATIONVM.

externis dici prodest, oriri eas à cogitatione Legis recta docente, & voluntate imperante Locomotivæ, vt repriment aut cieant membra, vt externi motus congruât Legi, Vt cogitatio in Scipione: Non attingas alterius sponsam, & hæc ipsa cogitatio seu voluntas præcipiens nervis, sint causæ reprimentes externa membra, ne indecoros motus cieant.

Hanc disciplinam regendi externa opera utcunq; efficere humana ratio, etiam in non renatis, potest. Et Paulus sic nominat opera Legis, non nominat virtutes. Quia quid sit Virtus in non renatis, & quid sint habitus illi, quos sic nomina t Aristoteles, difficile est ostendere, Et si qui sunt illi habitus in hac languida natura, sunt infirmi, & facile excutuntur, seu flaccescunt.

In renatis vero, vt in Ioseph, Dauide facile potest mōstrari, quod sit in ipsis Virtus, videlicet, ipse Spiritus sanctus, accendens tales motus, qualis ipse est, & confirmans corda. Ibi virtus nominari

DEFINITIONES

68
nari potest, vel ipse Spiritus sanctus,
vel motio ab ipso orta. Discernendus
est enim Creator à creatura. Sicut &
paulus discernit, inquit: Deus est qui
efficit, vt velitis et vt perficiatis, vt fiant
ipsi grata. Sed cum causa nominatur,
fons ostenditur, vt in Psalmis dicitur:
Tu Deus fortitudo mea.

In aliquibus autem actionib. honestis, etiam non renatorum, iuuatur cogitatio naturali *σοφῳ*, vt parentes tolerant ingentes labores in educatione scoliosis, quia naturali *σοφῳ* mouentur & confirmantur. Aliorum causa ne possent quidem ferre. Ibi conspici potest causa talium actionum, quæ quidem est virtus, & sic recte nominari potest, quia est inclinatio in natura hominum à Deo condita, vt sit semen bonarum actionum, id est, congruentium cum Lege Dei.

Adiuuatur etiam cogitatio in multis mediocribus hominibus bonitate
tem

APPELLATIONVM.

69
temperamenti corporū & cordis quia
intentio mentis firmitior est, & cor mi-
nus cito incenditur errantibus affecti-
bus. Vt Cyrus non peccat iracundia,
sicut Alexander Ebrius, qui minus vi-
det, quam deformis sit ira, & in corde
spiritus magis feruidi sunt & magis tur-
multuantur. Ideo motus fiunt minus
ordinati.

Non possunt autem assumi tempe-
ramenta assuefactione, sed externi mo-
tus regi possunt. Et ad hanc diligentia-
m cōducit assuefactio, quæ est crebra
commonefactio, qua repetitur & con-
firmatur cogitatio Legum et pœnarū,
& sit intentio maior, quæ magis consi-
derat virtutis pulchritudinem, & cor
vtcunq; trahit, vt minus sit contumax.
Vt cum sæpe, & attente cogitamus
præcepta Temperantiæ, & pœnas in-
temperantiæ, magis fugimus intempe-
rantiam. Et cum experimur temperan-
tiæ commoda, magis eam amamus, &
confirmamur, vt nocituras delicias fu-
giamus.

DEFINITIONES

70
giamus. Inde qualiscunque firmitas in
cogitatione & corde, nominatur habi-
tus, quæ sit sane nouum quoddam ro-
bur, vt in cursore exercitia tollunt. su-
perfluos humores, & faciunt carnem
puriorẽ & spissiorẽ, ^{reporras} agilio-
res, & articulos volubiliores. Est igi-
tur obscurum est, quid sit in mente &
corde habitus, tamen repetitio doctri-
næ, intentio cogitationis, & repressio
cupiditatũ, aliquam certe firmitatem,
quantulacunque est, afferunt.

Hæc omnia considerari vtile est co-
ut agnoscamus imbecillitatem nostram
nec stulte somniemus, in non renatis
intus esse magnum robur, quod nomi-
natur virtus: sed sciamus vtcunque cog-
itatione legis gubernari externas acti-
ones, vnde et forma loquendi est, opes
ra legis.

Agnoscentes autem imbecillitatem
nostram, agnoscamus filium Dei, do-
minum nostrum Iesum Christum, qui
missus

missus
cum
ipse
lij, &
patri
cord
men
met,
& da
bis m
tares
Sam
& sic
ster
pete
man
mus
Ven
oner
Peti
prom
ad in
cern
mus
Paul

APPELLATIONVM.

missus est, vt nos sanat, & petamus, vt
cum sit λόγος aeterni Patris, sit efficax
ipse in cordibus nostris voce Euange-
lij, & sit in nobis sol iusticiæ, ac luce sua
patris voluntatem nobis ostendat, &
corda nostra ad Deum conuertat, et in
mentibus nostris assensionem confir-
met, vt constanter vōci diuinæ credāt,
& dato Spiritu sancto accendat in no-
bis motus congruentes legi Dei, salu-
tares nobis & alijs, sicut rexit Ioseph,
Samuelem & Danielelem, & alios pios,
& sicut inquit: Quanto magis pater ve-
ster coelestis dabit Spiritum sanctum
petentibus. Et quidem seuerissimis
mandatis præcipit, vt ad se confugias-
mus, & auxilium petamus. Sicut ait:
Venite ad me omnes, qui laboratis &
onerati estis, & ego reficiam vos. Item:
Petite & accipietis. His mandatis &
promissionibus filij Dei exuscitemur
ad inuocationem, quod cū faciemus,
cernemus præsentiam Dei, & discer-
mus, quid sit vera virtus, de qua dicit
Paulus: Intuentes lucem Dei transforma-
mas

72
DEFINITIONES

mamur in eandem imaginem à Domini Spiritu.

Hic etiam monendi sunt iuniores, ingens discrimen esse inter virtutes in renatis, & heroica dona non renatorum. Est in Achille, Alexandro, Iulio fortitudo heroica, quæ re ipsa est donum Dei, videlicet robur tale, creatum in cordibus, ut minus metuant pericula, quam alij, & fortius ac felicius præliari possunt. Sicut est robur corporis creatum maius in Cyclope, quam Ulyssæ. Sed illa Achillis fortitudo non regitur luce diuina, vera agnitione & inuocatione Dei, nec directæ est ad hunc finem, ut ipsius victoria sit testimonium de Deo, & pro sit ad defensionem veræ Ecclesiæ, nec iudicat Achilles, suam dextram regi à vero Deo, nec eum inuocat.

At in Dauide lucet notitia vocis Diuinæ. Ita in eo adest filius Dei, ostendens æternum Patrem, & adest Spiritus sanctus, accedens in corde læticiæ in hac obedientia, & veram inuocationem

APPELLATIONVM.

73
cationem, & addens robur. Et dicitur
ctus est labor ad hunc finem, vt sit de
vero Deo testimonium, & vt defen-
datur Ecclesia.

Discrimē igitur est inter Dauidem
& Achillem. In Dauide habitat Deus
& lux verbi regit pugnantem, &
Spiritus sanctus flectens cor ad verum
Deum addit robur, & gubernat dex-
tram praeliantis. At in Achille non ha-
bitat Deus, etsi fortitudo in eo est do-
num creatum à Deo, sicut robur cor-
poris. Sed Spiritus sanctus in illis tan-
tum esse dicitur, in quib. lucet noticia
veri Dei, accensa verbo diuino, & fit
inuocatio veri Dei. Nam Spiritus san-
ctus nō dicitur in aliquo esse, sine luce
verbi diuini, sicut dicitur: Spiritus san-
ctus de meo accipiet: Et accendit inuo-
cationem veri Dei. Etsi magnum ro-
bur est corporū in Gygantibus et Cy-
clopibus, quod vere est creatū à Deo:
tamen horum pugnae non sunt motus
Spiritus sancti, quia in mentibus eo-
rum non lucent noticiae & inuocatio
veri Dei.

Haec

79

DEFINIT, APPELLAT,
Hæ Antitheses ostendunt discrimina
na et hominum & actionum, quæ con
siderari necesse est, ne fiat confusio Ec
clesiæ et Ethnorum. Oro autem Filium
um Dei Dominum nostrum Iesum
Christum, crucifixum pro nobis et res
uscitatum, vt semper æternam Eccle
siam inter nos colligat, & eam lu
ce suæ doctrinæ & Spiritu
sancto gubernet.
AMEN.

FINIS.

r.
is crimi
quæ con
usio Ec
em Filio
n Iesum
ois et res
n Eccles
m lus
ritu

